

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

DOVILĖ VIŠTARAITĖ
CIVILINĖ TEISĖ

KOMERCINĖS PASLAPTIES, KAIP PRAMONINĖS NUOSAVYBĖS OBJEKTO,
TEISINĖS APSAUGOS YPATUMAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
Lekt. dr. Algirdas Matkevičius

Vilnius, 2015

TURINYS

ĮVADAS	3
1. KOMERCINĖS PASLAPTIES SAMPRATA IR PRIPAŽINIMO KOMERCINĖ PASLAPTIMI KRITERIJAI	9
2. TEISINĖ KOMERCINĖS PASLAPTIES APSAUGA.....	21
2.1. Atsakomybės už komercinės paslapties atskleidimą kilimas	21
2.2. Komercinės paslapties apsaugos ypatumai darbo santykiuose	34
2.3. Komercinių paslapčių saugojimo pareigos įgyvendinimas:	39
2.3.1. Konfidencialumo sutartys	39
2.3.2. Nekonkuravimo susitarimų reikšmė komercinių paslapčių apsaugoje	42
2.4. Komercinės paslapties atskleidimo įrodinėjimo specifika.....	47
3. KOMERCINIŲ PASLAPČIŲ IR KITŲ PRAMONINĖS NUOSAVYBĖS OBJEKTŲ TEISINĖS APSAUGOS SANTYKIS	59
3.1. Pramoninės nuosavybės objektų apsaugos ypatumai	59
3.2. Intelektinės nuosavybės teisinės apsaugos formos pasirinkimo problema	63
IŠVADOS	70
PASIŪLYMAI	72
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	73
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	81
SANTRAUKA	82
SUMMARY	83
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	84

IVADAS

Temos aktualumas. Šiai dienai labiausiai paplitusi intelektinės nuosavybės apsaugos forma, naudojama versle, yra komercinė paslaptis¹. Nors komercinės paslaptys nėra apsaugotos kaip įprastos intelektinės nuosavybės teisės, tačiau įmonės, suprasdamos tokių paslapčių svarbą, jas vertina kaip ir visų kitų formų intelektinę nuosavybę. Visgi šiai intelektinės nuosavybės apsaugos formai, palyginti su kitomis - patentais, prekių ženklais, pramoniniu dizainu ir kt., ilgą laiką buvo skiriamas mažiausias dėmesys. Tai lėmė kelios priežastys, kurios yra susijusios tiek su komercinių paslapčių, kaip pramoninės nuosavybės objekto, specifiškumu, tiek su komercinių paslapčių apsaugos teisinių santykių ypatumais.

Šiandienos verslo aplinka - globali rinka, sparti technologijų pažanga, mobili darbo jėga bei glaudžiai persipynę verslo santykiai - padidino riziką, susijusią su konfidencialios informacijos netekimu, ir tuo pačiu išaugino komercinių paslapčių svarbą. Išaugusi komercinių paslapčių reikšmė išryškino su jos apsauga susijusias problemas, kurias pastaraisiais metais bandoma spręsti tiek visos Europos Sąjungos mastu, tiek detaliau reglamentuojant probleminius klausimus nacionaliniuose teisės aktuose. Europos Komisija 2013 m. lapkričio 28 d. pateikė pasiūlymą dėl direktyvos dėl neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) apsaugos nuo neteisėto gavimo, naudojimo ir atskleidimo (COM/2013/0813 final – 2013/0402 (COD))² (toliau – Direktyva), kuria siekiama suvienodinti komercinių paslapčių apsaugos taisykles visoje Europos Sąjungoje. Lietuvoje bręstantys pokyčiai, susiję su darbo teisės tobulinimu ir naujo darbo kodekso projekto parengimu, taip pat neišvengiamai palies ir daugiausia problemų komercinių paslapčių apsaugoje keliančių subjektų – darbuotojo ir darbdavio tarpusavio teisinių santykių reglamentavimą, susijusį su komercinių paslapčių apsauga.

Šiuo metu Lietuvoje nustatytas komercinių paslapčių reglamentavimas nėra visiškai aiškus ir užtikrinantis tinkamą komercinių paslapčių apsaugą. Priešingai nei bendrosios teisės šalyse – Jungtinėse Amerikos Valstijose, Jungtinėje Karalystėje, kuriose komercinių paslapčių apsauga plėtojama jau daugelį metų, Lietuvoje be formaliųjų Lietuvos Respublikos civiliniame

¹ Pooley, J. Trade Secrets: the other IP right. *WIPO MAGAZINE* [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2015-10-06] <http://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2013/03/article_0001.html>.

² Europos Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) apsaugos nuo neteisėto gavimo, naudojimo ir atskleidimo. COM/2013/0813 final - 2013/0402 (COD) [interaktyvus]. Briuselis, 2013-11-28 [žiūrėta 2015-09-03] <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52013PC0813>>.

kodekse³ (toliau – Civilinis kodeksas) įtvirtintų kriterijų ir teismų praktikoje išryškėjusios netiesioginių įrodymų svarbos, daugiau jokių konfidencialios informacijos išskyrimo testų ar atitinkamų „įrodinėjimo žingsnių“ nėra nustatyta. Tai apsunkina neteisėto komercinių paslapčių pasisavinimo įrodinėjimą ir iš to kyla tiek komercinių paslapčių identifikavimo, tiek neteisėtų veiksmų ar padarytos žalos dydžio nustatymo problemos.

Temos mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Komercinės paslaptys Lietuvos teisėje tampa vis plačiau ir gausiau nagrinėjamu institutu. Komercinių paslapčių apsaugai skiriant vis didesnę dėmesį yra plečiamas šia tema nagrinėjamų klausimų ratas, visgi kompleksiško požiūrio ar sisteminių analizių Lietuvos teisės doktrinoje vis dar trūksta.

Vienas pirmųjų šio instituto apžvalgų 1997-1999 metais atliko Romantė Ušpalienė⁴ ir Andžej Čaikovski⁵, kurie paskelbtose publikacijose aptarė komercinės paslapties sampratos bei jos apsaugai naudojamų teisinių ir organizacinių priemonių klausimus. Vėliau komercinių paslapčių temą buvo palietęs dr. Artūras Panomariovas⁶, tačiau jo tyrime labiau buvo gilinamasi į paslaptis, kaip į socialinį reiškinį, bei į pačios sąvokos „paslaptis“ turinio analizę, todėl išsamiau komercinių paslapčių problematika nebuvo atskleista.

Tam tikri komercinių paslapčių apsaugos klausimai yra aptarti dr. Tomo Bagdanskio darbuose. Nors šio autoriaus tyrimų sritis apima darbo teisę, tačiau jo darbuose neišvengiamai yra paliečiamas ir komercinių paslapčių apsaugos klausimas. 2006, 2010, 2013 metais pasirodžiusiose publikacijose⁷, buvo aptarti teisinės atsakomybės už komercinės paslapties atskleidimą pagal darbo teisinius santykius klausimai, taip pat darbuotojo atsakomybės dėl nesąžiningos konkurencijos pasinaudojant darbdavio komercine paslaptimi pagal Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo⁸ normas klausimai.

Su nagrinėjama tema taip pat susijęs Marijos Stonkienės darbas⁹, kuriame sistemiškai pažvelgta į nematerialios įmonės nuosavybės apsaugą analizuojant intelektinės nuosavybės, konkurencijos ir darbo teisės normas.

³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.

⁴ Ušpalienė, R. KOMERCINĖ PASLAPTIS ir jos sauga. Vilnius: Lietuvos informacijos institutas, 1997.

⁵ Čaikovski, A. Komercinės paslaptys: teisinė problematika. *Justitia*. 1999, Nr. 5-6: 59-62.

⁶ Panomariovas, A. Viešai neskalbama informacija – paslaptis kaip socialinis teisinis reiškinys. *Jurisprudencija*. 2002, 32(24): 83-94.

⁷ Bagdanskis, T. Kaip atleisti prasikaltusį? Atleidimo pagrindas – komercinės paslapties atskleidimas. *Juristas*. 2006, Nr. 9: 23-30; Bagdanskis, T. Darbuotojų materialinės atsakomybės raida ir tobulinimo perspektyvos Lietuvoje. Iš: Lietuvos darbo teisės raida ir perspektyvos: Liber Amicorum et Collegarum Profesorei Genovaitei Dambrauskienei. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla, 2010. p. 231-252; Bagdanskis, T. Nekonkuravimo susitarimų, sudaromų tarp darbdavio ir darbuotojo, reglamentavimo ir taikymo problemos. *Jurisprudencija*. 2013, 20(3): 1175–1194.

⁸ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 30-856.

⁹ Stonkienė, M. Žinių nuosavybės teisių apsauga verslo organizacijoje. *Informacijos mokslai*. 2007, Nr. 40: 81-94.

Išsamiausia komercinių paslapčių teisinė analizė buvo atlikta 2008 metais dr. Algirdo Matkevičiaus disertacijoje¹⁰, kurioje pateikiamas kompleksiškas požiūris į komercinių paslapčių apsaugą Lietuvoje ir užsienio valstybėse. Taip pat 2007 ir 2008 metais pasirodė šio autoriaus publikacijos¹¹, kuriose buvo nagrinėjami komercinės paslapties turinio bei civilinės atsakomybės už komercinių paslapčių apsaugos pažeidimus taikymo klausimai.

Teisinę atsakomybę už komercinės paslapties apsaugos pažeidimus 2008 metais taip pat nagrinėjo Gintarė Siurblytė¹², o iš naujesnių darbų išskirtinas Beatos Martišienės¹³ atliktas tyrimas, kurio metu buvo išsamiau panagrinėti teisinių santykių, susiklostančių saugant komercines paslaptis, prigimtis, taip pat pareigų, susijusių su komercinių paslapčių apsauga, turinys.

Atskirai paminėtini ir kitų, tiesiogiai komercinių paslapčių teisinio instituto nenagrinėjusių, tačiau tam tikrą dėmesį komercinėms paslaptims savo darbuose skyrusių, autorių darbai. Pastaraisiais metais, ryškėjant problemai ir aštrėjant diskusijoms dėl nekonkuravimo susitarimų priskyrimo darbo arba civilinei teisei, buvo gausiai tyrinėjama nekonkuravimo susitarimų reguliavimo problematika, tuo pačiu paliečiant ir komercinių paslapčių teisinį institutą. Paminėtini autorių Ryčio Krasausko¹⁴, Lauryno Ščuko¹⁵, Jurgio Venclovo¹⁶, Tomo Davulio¹⁷, Agnės Petravičiūtės¹⁸, Renatos Tatol¹⁹ darbai, kuriuose analizuojant iš nekonkuravimo susitarimų aiškias teisinio reglamentavimo nebuvimo kylančias problemas, kartu buvo aptarti su tuo susiję darbuotojų perviliojimo į konkuruojančias įmones ir konfidencialios informacijos išsinešimo klausimai.

¹⁰ Matkevičius, A. *Bendrovės komercinių paslapčių apsauga*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2008.

¹¹ Matkevičius, A. Bendrovės komercinės paslapties objektas. *Jurisprudencija*. 2007, 10 (100): 84-91; Matkevičius, A. Civilinė atsakomybė bendrovės komercinių paslapčių apsaugos pažeidimų atvejais. *Jurisprudencija*. 2008, 5 (107): 50-60.

¹² Siurblytė, G. Atsakomybė už neteisėtą komercinės paslapties įgijimą, atskleidimą ar jos naudojimą. *Justitia*. 2008, 3 (69):41-52.

¹³ Martišienė, B. *Darbo santykių reguliavimo civiliniai teisiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2012.

¹⁴ Krasauskas, R. Nekonkuravimo susitarimai darbo teisėje. Ar darbuotojas ir darbdavys lygiaverčiai konkurentai? *Jurisprudencija*. 2008, 8(110): 41-49.

¹⁵ Ščukas, L. Darbdavio ir darbuotojo konkurencijos draudimo sutartis. *Verslo žinios. Karjera ir vadyba*. 2004, Nr. 8.

¹⁶ Venslovas, J. Ar darbdavys, atleidęs darbuotoją iš darbo nesant pastarojo kaltės, gali įgyvendinti konkurencijos ribojimo sutartį? *International Journal of Baltic Law*. 2005, 2(2): 75-97.

¹⁷ Davulis, T. Nekonkuravimo susitarimai Lietuvos darbo teisėje. *Juristas*. 2006, Nr. 4: 3-14.

¹⁸ Petravičiūtė, A. Nekonkuravimo susitarimai tarp darbuotojo ir darbdavio: esmė ir teisinio reglamentavimo ypatumai. *Teisė*, 2007, Nr. 65:144-150.

¹⁹ Tatol, R. Nekonkuravimo susitarimų su įmonės darbuotojais sudarymo tvarka ir vertinimas. *Societal Innovations for Global Growth*. 2012, 1(1): 949-961.

Be aptartų analizių ir mokslinių tyrimų, viešojoje erdvėje randama ir kitų autorių publikacijų komercinių paslapčių apsaugos tema – Renatos Burbulienės²⁰, Mariaus Liatuko²¹, Vytauto V. Žeimanto²², Birutės Dauderienės²³, tačiau jose daugiau reiškiamos autorių nuomonės, naujausios teismų praktikos apžvalgos, aktualijos, taip pat patarimai ir samprotavimai, kurie gilesnio komercinių paslapčių instituto ištyrimo neapima.

Užsienio valstybėse komercinių paslapčių teisinės apsaugos problemos yra išnagrinėtos kur kas plačiau ir išsamiau, ypač tai pasakytina apie Jungtinių Amerikos Valstijų ir Jungtinės Karalystės teisės doktriną ir teismų praktiką. Iš šių temų įvairiais aspektais tyrinėjusių autorių išskirtini Peter A. Alces, Harold F. See²⁴, William van Caenegem²⁵, Hector L. MacQueen, Charlotte Waelde, Graeme T. Laurie²⁶, David Bainbridge²⁷. Analizuojant komercinių paslapčių apsaugos problemas užsienio teismų praktikoje taip pat remtasi autorių Rochelle Cooper Dreyfuss, Roberta Rosenthal Kwall²⁸, William Cornish²⁹, Margreth Barrett³⁰ sudarytais bylų rinkiniais.

Tiriama problema. Sustiprėjęs poreikis saugoti komercines paslaptis išryškino teisinio komercinių paslapčių apsaugos reglamentavimo trūkumus. Dėl komercinių paslapčių, kaip pramoninės nuosavybės objektų, ypatumų, jų apsauga yra itin specifiška, o didžiausią grėsmę jų apsaugai kelia darbuotojai, kurie neteisėtai pasisavindami ir atskleisdami komercines paslaptis konkurentams, įmonėms padaro didžiulės žalos. Teisinės gynybos priemonės nuo tokių neteisėtų darbuotojų veiksmų ne visada yra efektyvios, o patirti nuostoliai dėl įrodymų trūkumo taip ir lieka neatlyginti. Komercinių paslapčių savininkams ėmusis aktyviau ginti savo pažeistas teises, palaiapsniui teismų praktikoje buvo išgryninta įrodinėjimo netiesioginiais įrodymais specifika. Tačiau žemesnės instancijos teismai vis dar netinkamai taiko įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo taisykles ir taiko per aukštą įrodinėjimo standartą, nors formaliai priimamuose sprendimuose ir

²⁰ Burbulienė, R. Komercinių (gamybinių) paslapčių svarba versle. [interaktyvus]. 2009-09-18 [žiūrėta 2015-10-01] <<http://lt.lt.allconstructions.com/portal/categories/71/1/0/1/article/9411/komerciniu-gamybiniu-paslapciu-svarba-versle>>.

²¹ Liatukas, M. Darbuotojų kaita ir komercinės paslaptys. *Verslo žinios*. [interaktyvus]. 2014-06-13 [žiūrėta 2015-10-01] <<http://vz.lt/archive/blog/2014/6/13/darbuotoju-kaita-ir-komercines-paslaptys>>.

²² Žeimantas, V. Komercinę paslaptį galima atskleisti po metų. *Verslo žinios*. [interaktyvus] 2015-07-28 [žiūrėta 2015-10-01] <<http://vz.lt/vadyba/finansai-apskaita/2015/07/28/komercine-paslapti-galima-atskleisti-po-metu>>.

²³ Dauderienė, B. Išradimas ar komercinė paslaptis. [interaktyvus] 2012-10-29 [žiūrėta 2015-10-01] <<http://www.easystart.lt/lt/kategorijos/idomu/idomu/isradimas-ar-komercine-paslaptis.html>>.

²⁴ Alces P.A., See, H.S. *The Commercial Law of Intellectual Property*. New York: Aspen Publishers, 1994.

²⁵ Caenegem, W. *Intellectual Property Law and Innovation*. Cambridge University Press, 2007.

²⁶ MacQueen, H.L., Waelde, C., Laurie, G.T. *Contemporary Intellectual Property: Law and Policy*. 2nd Edition Oxford: Oxford University Press, 2007.

²⁷ Bainbridge, D.I. *Intellectual Property*. 8th Edition. Harlow: Pearson, 2010.

²⁸ Dreyfuss, R.C., Kwall, R.R. *Intellectual Property. Cases and materials on Trademark, Copyright and Patent Law. University Casebook Series*. Foundation Press, 2002.

²⁹ Cornish, W. *Cases and Materials on Intellectual Property*. London: Thomson Sweet & Maxwell, 2006.

³⁰ Barrett, M. *Intellectual Property. Cases and Materials. American Casebook Series*. 2nd Edition. West Group, 2001.

nurodo, kad įrodinėjimas vyksta netiesioginiais įrodymais³¹. Todėl būtina išsiaiškinti ir nustatyti ar pagal įtvirtintą teisinį reguliavimą komercinių paslapčių apsauga yra pakankamai veiksminga ir efektyvi.

Darbo reikšmė. Nepaisant komercinių paslapčių svarbos ir su jomis susijusių grėsmių, Lietuvos teisėje šiam reiškiniui vis dar skiriama per mažai dėmesio. Todėl šis darbas prisidės prie gilesnio komercinių paslapčių instituto suvokimo, padės įvertinti Lietuvoje taikomo komercinių paslapčių apsaugos mechanizmo veiksmingumą, taip pat leis pažvelgti į komercinių paslapčių apsaugos tobulinimo perspektyvas, kurios neišvengiamai palies ir Lietuvos teisinį reglamentavimą.

Tyrimo tikslas. Išnagrinėjus Lietuvos teisinį komercinių paslapčių reglamentavimą ir teismų praktiką bei palyginus juos su atskirų užsienio valstybių reglamentavimu ir teismų praktika, išskirti pagrindines komercinių paslapčių teisinės apsaugos Lietuvoje problemas. Taip pat atskleisti teisinius komercinių paslapčių gynimo ypatumus ir komercinių paslapčių pažeidimų įrodinėjimo specifiką.

Ginamasis teiginys. Esamas komercinių paslapčių teisinis reglamentavimas ir jo normų taikymas praktikoje neužtikrina veiksmingos ir efektyvios komercinių paslapčių teisinės apsaugos.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti komercinės paslapties sampratą, analizuojant atskirų jos požymių ypatumus, ir išanalizuoti komercinės paslapties teisinės apsaugos problemas, susijusias su informacijos priskyrimu komercinei paslapčiai;
2. Nustatyti teisinės atsakomybės už komercinių paslapčių apsaugos pažeidimus taikymo ypatumus;
3. Atskleisti komercinių paslapčių apsaugos pažeidimų įrodinėjimo teismų praktikoje specifiką;
4. Išskirti komercinių paslapčių vietą intelektinės nuosavybės teisių apsaugos sistemoje.

Tyrimo metodika. Darbe naudojami šie mokslinio tyrimo metodai: lyginamasis – komercinių paslapčių reglamentavimo ir teisinės praktikos kitose šalyse analizei; sisteminis – atskirų komercinės paslapties reglamentuojančių teisės normų sąveikai įvertinti bei komercinių paslapčių institutą reglamentuojančių nuostatų santykiui su kitais intelektinės nuosavybės apsaugos objektais nustatyti; analitinis – pažvelgti į komercinių paslapčių apsaugos reikšmę per teisinių, ekonominių ir socialinių normų prizmę; dokumentų analizės – teisės aktų, kitų norminių

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje *J. V. v. UAB „Arijus“* (bylos Nr. 3K-3-423/2010); 2011 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „NTB Namėjos grupė“ v. UAB „Naminta“, J. V.* (bylos Nr. 3K-3-472/2011); 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Big trans“ v. UAB Lietuvos pervežimo bendrovė ir R. K.* (bylos Nr. 3K-3-421-695/2015).

dokumentų bei teismų sprendimų turinio išsiaiškinimui; istorinis – komercinių paslapčių teisinės apsaugos vystymosi tendencijų ir ankstesnio reguliavimo nustatymui.

Tyrimo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalies skyriai, išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, anotacija ir santrauka lietuvių bei anglų kalbomis. Pirmasis skyrius skirtas atskleisti komercinės paslapties sampratos ir informacijos priskyrimo komercinei paslapčiai problematiką. Antrajame šio darbo skyriuje nagrinėjama teisinė atsakomybė už komercinės paslapties atskleidimą, aptariami jos ypatumai darbo santykiuose, tam tikri civiliniai teisiniai jos apsaugojimo būdai bei komercinės paslapties atskleidimo įrodinėjimo problematika. Trečiajame skyriuje aptariamas komercinės paslapties santykis su kitais intelektinės nuosavybės objektais, bandoma surasti jos vietą intelektinės nuosavybės apsaugos teisinėje sistemoje.

1. KOMERCINĖS PASLAPTIES SAMPRATA IR PRIPAŽINIMO KOMERCINĖ PASLAPTIMI KRITERIJAI

Slaptumas buvo neatsiejama verslo dalis tūkstančius metų. Sugebėjimas saugoti paslaptis Kinijos regionui leido pelnytis iš šilko gamybos šimtmečiais, kadangi šilkininkystės paslapčių už šalies ribų niekas nežinojo, o jų atskleidimas buvo baudžiamas mirtimi³². Iki pramonės perversmo savo „profesines gudrybes“ amatininkams paslapyje nesunkiai leido išlaikyti aplinka, kurioje dirbdavo – visi darbuotojai ir pagalbinkai buvo iš to paties šeimos rato. Tačiau gamybai iš namų persikėlus į gamyklas ir fabrikus, atsirado būtinybė kurti teisinę sistemą, kuri įpareigotų samdomus darbuotojus laikytis konfidencialumo įsipareigojimų ir neatskleisti sužinotų gamybos paslapčių³³.

Šiandien komercinės paslaptys yra neatsiejama bet kurios komercinės veiklos dalis. Šis nematerialus įmonės turtas tiesiogiai lemia veiklos sėkmę, didina įmonės vertę ir konkurencingumą. Paradoksalu, tačiau būdama slapta ir daugeliui – tiek išoriniams, tiek didžiajai daliai pačios vidinės įmonės aplinkos subjektų nepasiekiamo, komercinę paslaptį sudaranti informacija dažnai tampa svarbiausiu įrankiu, suteikiančiu pranašumą prieš konkurentus. Pasaulinė intelektinės nuosavybės organizacija (angl. *The World Intellectual Property Organization, WIPO*) komercines paslaptis laiko aukso grynuoliais, kuriuos būtina saugoti³⁴.

Praeityje komercinės paslaptys nesulaukdavo tiek pat tarptautinės teisės (institucijų) dėmesio kaip vadinamosios tradicinės intelektinės nuosavybės teisės. Tačiau išaugusi jų reikšmė ėmė reikalauti atitinkamo dėmesio. Šiame kontekste svarbų vaidmenį suvaidino Urugvajaus raundas³⁵, kurio metu buvo nutarta steigti Pasaulio prekybos organizaciją (angl. *The World Trade Organisation, WTO*), taip iš esmės transformuojant iki to laiko funkcionavusį Bendrąjį susitarimą dėl tarifų ir prekybos (angl. *The General Agreement on Tariffs and Trade, GATT*), bei sureguliuoti naujas sritis, kurių šis susitarimas neapėmė, t.y. prekybą paslaugomis; prekybą, susijusią su intelektinės nuosavybės objektais; bei investicinių priemonių prekybą. Be kitų intelektinės nuosavybės apsaugos srityje pasiektų susitarimų, Urugvajaus raundo dalyviai nutarė, jog būtina išleisti įstatymus, ginančius prekybos paslaptis nuo nesusijusių su šia prekyba

³² Roper, C. *Trade Secret Theft, Industrial Espionage, and the China Threat*. CRC Press Taylor & Francis Group, 2013, p.35.

³³ Pooley, J. Trade Secrets: the other IP right. *WIPO MAGAZINE* [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2015-10-06] <http://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2013/03/article_0001.html>.

³⁴ Sheikh, T. Trade Secrets Are Gold Nuggets: Protect Them. *WIPO MAGAZINE* [interaktyvus]. 2002 [žiūrėta 2015-10-02] <http://www.wipo.int/sme/en/documents/trade_secrets_employee_loyalty.html#1>.

³⁵ 1986 – 1993 metais vykęs Bendrojo susitarimo dėl tarifų ir prekybos (angl. *General Agreement on Tariffs and Trade – GATT*) derybų etapas.

asmenų. Vykdamas šiose derybose pasiektus susitarimus, buvo įkurta Pasaulio prekybos organizacija, kurios vienas iš steigimo dokumentų yra Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba³⁶ (angl. *Trade – related Aspects of Intellectual Property Rights*, toliau – TRIPS sutartis). Šia sutartimi susitariančios šalys siekė paskatinti efektyvią ir tinkamą intelektinės nuosavybės teisių apsaugą, užtikrinant, kad pačios intelektinės nuosavybės teisių užtikrinimo priemonės ir tvarka netaptų prekybos kliūtimis.

Žvelgiant į ankstesnius laikus, pirmuoju reikšmingu tarptautiniu aktu, nors ir netiesiogiai užsimenančiu apie būtinybę saugoti komercines paslaptis, laikytina 1883 metų Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo³⁷. Šios konvencijos 10bis straipsnyje įtvirtintas įsipareigojimo dėl nesąžiningos konkurencijos apsaugos turinys buvo išplėtotas TRIPS sutartyje, nurodant jog vienas iš apsaugos nuo nesąžiningos konkurencijos užtikrinimo būdų yra komercinių paslapčių apsauga (TRIPS sutarties 39 straipsnio 1 dalis). Taigi TRIPS sutartis aiškiai įtvirtino tarptautinės teisės poziciją komercines paslaptis laikyti savarankiška intelektinės nuosavybės kategorija, greta tokių kategorijų kaip patentai, prekių ženklai, pramoninis dizainas ir kt. Atsižvelgiant į tai, kad komercinės paslaptys laikytinos viena iš pramoninės nuosavybės apsaugos formų, patenkančių į tarptautinės teisės reguliavimo dalyką, jų sąvoka, visų pirma, yra kildinama iš TRIPS sutarties nuostatų.

TRIPS sutarties II dalies 7 skyrius reglamentuoja komercinių paslapčių apsaugą ir kartu pateikia komercinių paslapčių, kurioms suteikiama teisinė apsauga, požymius. TRIPS sutarties 39 straipsnio 1, 2 dalys nurodo, jog fiziniams ir juridiniams asmenims valstybės įstatymais turi užtikrinti galimybę neleisti jų kontroliuojamos informacijos atskleisti kitiems, kitiems ją įsigyti ar naudoti be jų sutikimo būdu, kuris prieštarautų sąžiningai komercijos praktikai. Be to, TRIPS sutartis nurodo komercinės paslapties požymius, atskiriančius ją nuo informacijos, kuriai apsauga nėra suteikiama. Pagal TRIPS sutarties 39 straipsnio 2 dalies a-c punktus, yra saugoma tik tokia paslaptis, kuri:

- a) yra slapta ta prasme, kad kaip visumos ar kaip tikslaus jos komponentų konfigūracijos ir jos surinkimo atkartojimo apskritai nežino arba lengvai jos negauna tos aplinkos asmenys, kurie paprastai dirba su aptariamąja informacija;
- b) turi komercinę vertę, nes yra slapta;
- c) yra objektas pagrįstų veiksmų, kurių imasi teisėtai kontroliuojantis tokią informaciją asmuo, stengiantis tam tikrom aplinkybėm ją išlaikyti slapta.

³⁶Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 46-1620.

³⁷Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 75-1796.

Tik esant visiems trims požymiams informacija tampa teisinės apsaugos objektu, t.y. komercinę paslaptį sudaranti informacija turi būti slapta, saugoma ir galinti suteikti konkurencinį pranašumą.

Informacijos slaptumo reikalavimas nėra absoliutus. Informacija neturėtų būti visuotinai žinoma ar konkurentų lengvai nustatoma, pavyzdžiui, iš pačios įmonės pateikiamos informacijos, produktų, reklaminės medžiagos ir pan. Informacijos saugojimas suprantamas gana plačiai - protingų ir pakankamų priemonių, tokių kaip informacijos žymėjimo, darbuotojų švietimo, fizinių apribojimų - perdavimo informacijos tik nustatytam asmenų skaičiui bei prieigos prie informacijos išlaptinimo, taikymas, konfidencialumo sutarčių sudarymas ir kt., tačiau tai negali būti paprastas neveikimas, t.y. lengvai prieinamos informacijos paskelbimas konfidencialia ir formalus uždraudimas ją atskleisti ar perduoti naudotis kitiems. Jungtinėse Amerikos Valstijose tai, ar bus pripažinta, kad komercinės paslapties turėtojas ėmėsi reikiamų priemonių komercinei paslapčiai apsaugoti, priklausys nuo konkrečios bylos aplinkybių. Tinkamomis apsaugos priemonėmis įprastai pripažįstamas priėjimo prie komercinių paslapčių apribojimas, patalpų rakinimas, tinkamas darbuotojų informavimas apie konfidencialų atitinkamos informacijos pobūdį, konfidencialumo sutarčių sudarymas ir dokumentų žyma „konfidencialu“ žymėjimas³⁸. Teisinėje literatūroje nurodoma, kad pastarasis reikalavimas laikytinas komercinių paslapčių apsaugos ypatumu kitų pramoninės nuosavybės apsaugos formų atžvilgiu³⁹. Galiausiai saugoma ir slapta informacija, norint ją laikyti komercine paslaptimi, kaip minėta, turi suteikti konkurencinį pranašumą. Jungtinėse Amerikos Valstijose nustatytas teisinis reglamentavimas⁴⁰ konkurenciniu pripažįsta tiek realų, tiek potencialų pranašumą. Sąvoka konkurencinis pranašumas taip pat turi būti suprantama plačiai - tiek ženklus laiko ir sąnaudų sumažinimas, tiek galimybė dėmesį sukcentruoti į konkrečius klientus, jų poreikių struktūras ar tikslines grupes, geografines rinkas.

Lietuvoje komercinės paslapties sąvoka yra įtvirtinta Civiliniame kodekse. Remiantis Civilinio kodekso 1.116 straipsnio 1 dalimi, komercine paslaptimi laikoma informacija, kuri turi tikrą ar potencialią komercinę (gamybinę) vertę dėl to, kad jos nežino tretieji asmenys ir ji negali būti laisvai prieinama dėl šios informacijos savininko ar kito asmens, kuriam savininkas ją yra patikėjęs, protingų pastangų išsaugoti jos slaptumą. Kaip matyti iš pateikiamo apibrėžimo, informacija pripažįstama komercine paslaptimi, jei ji atitinka tris požymius, kurie iš esmės nesiskiria nuo nurodytųjų TRIPS sutartyje, t.y. informacija turi būti slapta, protingai saugoma bei

³⁸ *United States v. Chung*, 659 F.3d 815, 825-29 (9th Cir. 2011) (cituota iš Doyle, C. Stealing Trade Secrets and Economic Espionage An Overview of 18 U.S.C. 1831 and 1832. 2014. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-03] <<https://www.fas.org/sgp/crs/secretary/R42681.pdf>>.)

³⁹ Matkevičius, A., *Jurisprudencija, supra* note 11, p. 55.

⁴⁰ Vieningasis komercinių paslapčių įstatymas (*The Uniform Trade Secret Act, UTSA*). [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-02] <http://www.uniformlaws.org/shared/docs/trade%20secrets/utsa_final_85.pdf>.

turėti komercinę vertę. Taigi tiek tarptautiniame, tiek ir nacionaliniame teisiniame reguliavime formuluojami trys esminiai kriterijai, keliami komercinę paslaptį sudarančiai informacijai.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo jurisprudencijoje yra atskleidęs informacijos pripažinimo komercine paslaptimi kriterijų turinį.

Visų pirma, tam, kad būtų laikoma komercine paslaptimi, informacija turi būti slapta. Tai reiškia, kad informacija neturi būti visuotinai žinoma ar laisvai prieinama tretiesiems asmenims. Tačiau nereikalaujama, kad informacija būtų absoliučiai slapta⁴¹.

Antra, komercine paslaptimi gali būti laikoma tik tokia informacija, kurią savininkas saugo protingomis pastangomis. Aiškindamas „protingų pastangų“ kriterijaus turinį, kasacinis teismas yra pabrėžęs, kad pastangos turi būti tik „protingos“, bet ne „ypatingos“, nes kitaip būtų nepagrįstai siauriamos komercinės paslapties ribos⁴². Aplinkybė, ar asmuo ėmėsi priemonių saugoti informaciją, gali būti nustatoma pagal tai, ar jis priėmė sprendimą paskelbti konkrečius duomenis kaip saugotinus⁴³. Vienoje iš pirmųjų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtų bylų⁴⁴, kurioje buvo sprendžiamas informacijos priskyrimo komercinei paslaptčiai klausimas, tam, kad būtų pripažinta, jog darbdavys nesaugojo savo komercinių paslapčių, užteko nustatytos aplinkybės, kad įmonėje nebuvo patvirtinto komercinių paslapčių sąrašo. Teismai suabsoliutino komercinių paslapčių sąrašo nebuvimą ir iš to darė sekančias išvadas, t.y. kad nesant sąrašo laikytina, jog įmonėje jokia informacija nebuvo pripažinta komercine paslaptimi, atitinkamai darbuotojas nebuvo supažindintas su tokiu įmonėje pripažintų paslapčių sąrašu ir neįsipareigojo jų neatskleisti pašaliniams asmenims⁴⁵.

Vėliau teismų praktika pasuko kita linkme ir pripažino, kad savaimė faktas, jog bendrovėje nėra patvirtinto komercinių paslapčių sąrašo, neturi būti suabsoliutinamas⁴⁶. Tokį pripažinimą lėmė tai, jog sprendžiant dėl komercinių paslapčių sąrašo buvimo būtina atsižvelgti į aplinkybę, jog ne visada įmonės savininkai ar vadovai gali būti suinteresuoti patvirtinti tokį sąrašą ir aiškiai apibrėžti ką įmonė laiko savo komercinėmis paslaptimis. Šiuo aspektu paminėtina 2011 metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla⁴⁷, kurioje buvo nagrinėjamas bankrutuojančios įmonės akcininkės netiesioginis ieškinys naujai įsteigtai įmonei dėl nuostolių

⁴¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Diteilas“ v. UAB „Chemika“, E. G.* (bylos Nr. 3K-3-326/2012).

⁴²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Rūdupis“ v. Varėnos rajono savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-495/2013).

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje *G. Z. v. AB „Parex bankas“ Vilniaus filialas* (bylos Nr. 3K-3-499/2006).

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. UAB* (bylos Nr. 3K-3-584/2003).

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje *E. D. B. v. UAB „Žaibo ratas Vilnius“ ir kiti* (bylos Nr. 3K-3-366/2011); 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Transekspedicija“ v. UAB „Lastra“, L. A., S. V., A. S.* (bylos Nr. 3K-3-447/2014).

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *E. D. B. v. UAB „Žaibo ratas Vilnius“ ir kiti*, *supra* note 46.

atlyginimo dėl atliktų nesąžiningos konkurencijos veiksmų. Kadangi naujai įsteigtos įmonės darbuotojais tapo bankrutuojančios įmonės valdymo organai, kasacinis teismas nurodė, kad komercinių paslapčių sąrašo įmonėje nebuvimas tokiais atvejais neturi būti suabsoliutinamas. Pagal Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo nuostatas (19 straipsnio 4 dalis, 34 straipsnio 3 dalis) patvirtinti komercinių paslapčių sąrašą yra bendrovės valdymo organų pareiga, todėl, sprendžiant, ar buvo nesąžiningai pasinaudota bankrutuojančios įmonės komercinėmis paslaptimis, turi būti atsižvelgta į tai, kad bankrutuojančios įmonės buvęs administracijos vadovas perėjo dirbti į naujai įsteigtą įmonę⁴⁸.

Trečias požymis yra susijęs su komercinės paslapties verte. Komercinę paslaptį sudaranti informacija turi turėti tikrą ar potencialią komercinę (gamybinę) vertę dėl to, kad jos nežino tretieji asmenys ir ji negali būti laisvai prieinama. Tam, kad informacija sudarytų komercinę paslaptį, nepakanka, kad ji būtų slapta, nes tokiu atveju tai tiesiog būtų paslaptis, o ne komercinė paslaptis. Komercinė paslaptis turi suteikti jos turėtojui konkurencinį pranašumą, t. y. tam tikrų verslo privalumų, gamybinio pranašumo, finansinės naudos ir pan. Būtent dėl šios priežasties įmonės vertingos komercinės informacijos nuo kitos įmonės informacijos atskyrimas yra problemiškas. Priskyrus visą informaciją apie įmonę komercinei paslapčiai dėl tokios informacijos nekonkretumo ji, kilus ginčui, bylą nagrinėjančių teismų gali būti vertinama kaip neatitinkanti Civilinio kodekso 1.116 straipsnio nuostatų⁴⁹. Visgi praktikoje daugiausia problemų kelia įmonės klientų sąrašo, kaip komercinės paslapties, vertinimas, todėl klientų sąrašo priskyrimo komercinei paslapčiai klausimas panagrinėtinas išsamiau.

Analizuojant Lietuvos teismų praktika, paaiškėjo, jog dažniausiai ginčai kyla ne dėl kokios nors specifinės informacijos, sudarančios įmonės komercinę paslaptį, atskleidimo tretiesiems asmenims, bet dėl duomenų apie įmonės klientus atskleidimo ir neteisėto pasinaudojimo šiais duomenimis⁵⁰. Buvę darbuotojai dažniausiai neteisėtai pasisavina informaciją, susijusią su svarbiausiais darbdavio klientais, ir perduodami ją konkuruojančioms įmonėms, darbdaviui padaro didelės žalos. Įprastai tokių darbuotojų atsikirtimai būna grindžiami tuo, kad informacija apie klientus yra viešai skelbiama, todėl tokios informacijos naudojimas negali būti laikomas neteisėtu. Kasacinis teismas, pagrįsdamas informacijos apie klientus priskyrimą komercinėms ūkio subjekto paslaptims, yra išaiškinęs, kad aplinkybė, jog darbdavio klientų duomenys (jų pavadinimai, adresai ir pan.) yra prieinami viešai, nereiškia, kad toks duomenų prieinamumas leidžia viešai nustatyti, jog būtent šie ūkio subjektai yra darbdavio

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *E. D. B. v. UAB „Žaibo ratas Vilnius“ ir kiti*, *supra* note 46.

⁴⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. balandžio 16 d. sprendimas civilinėje byloje *AUTO EXPRESS v. I. B. ir TIROLA* (bylos Nr. 2A-183-516/2015).

⁵⁰ Žr. pvz. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *supra* note 41; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *„Lintera“ v. L. G., BUAB „Profit-T“* (bylos Nr. 3K-3-676/2013); Lietuvos apeliacinis teismas *supra* note 49.

klientai⁵¹. Tokie ūkio subjektų duomenys, kaip jų adresai ar informacija apie vykdomą veiklą, paprastai yra viešai prieinama apie bet kurį teisėtai veikiantį juridinį asmenį. Tačiau komercinę vertę turi ne vien tokia informacija, o būtent duomenys apie tai, kokių partnerių paslaugomis bei kokiomis sąlygomis toks ūkio subjektas naudojasi, nes tik tokia informacija gali suteikti ūkio subjektui pranašumą prieš kitus rinkos dalyvius. Akivaizdu, kad tokia informacija nėra skelbiama ir prieinama viešai⁵².

Disponavimas visapusiška informacija apie klientus suteikia konkuruojančiam ūkio subjektui pranašumą, kadangi duomenys apie klientų mokumą, patikimumą, pareiškumą vykdant prievoles yra ypač vertingi. Subjektas, viešose paieškos sistemose bei registruose galintis rasti duomenis apie potencialų klientą, jo veiklos rūšis, kontaktinius duomenis, be papildomų pastangų bei išlaidų (sutarčių su mokumą bei kreditingumą vertinančiomis institucijomis) išsamios informacijos apie kliento patikimumą negali gauti. Tuo tarpu bendradarbiavimo praktika su šiais klientais, dirbant konkuruojančioje įmonėje, leidžia įvertinti kliento kaip verslo partnerio patikimumą be papildomų pastangų bei išlaidų⁵³. Duomenys apie klientus konkuruojančiai įmonei suteikia ypač daug naudos – perviliojami patys mokiausi klientai, teikiantys didelius užsakymų kiekius, tuo tarpu klientai, esantys „juodajame sąrašė“, konkurentų nėra viliojami⁵⁴. Be to, investuoti į turimą klientą įmonėms apsimoka labiau nei bandyti pritraukti naujų, nes iš lojalių klientų jos gali uždirbti daugiau pelno nei iš naujų pritrauktų. Taigi praktikoje aiškiai pripažįstama, kad ūkio subjekto klientų sąrašas priskirtinas rinkos informacijai, sudarančiai komercinę paslaptį. Tokia informacija užtikrina ūkio subjekto pranašumą prieš kitus ūkio subjektus, ji yra neatskiriama rinkos elementas, todėl šios informacijos atskleidimas tretiesiems asmenims gali lemti sąžiningos konkurencijos pažeidimą⁵⁵.

Taigi galima daryti išvadą, kad informacijos priskyrimą komercinei paslaptčiai labiausiai lemia ne jos naujumas ar išradingumas, bet jos vertingumas. Tai, kad tokie įmonės duomenys, kaip klientų pavadinimai, adresai, duomenys apie vykdomą veiklą, kurie iš esmės yra vieši ir daugeliui prieinami, atsidūrę asmens, kuris atitinkamai juos panaudodamas sugeba iš jų gauti tam tikrą ekonominę vertę, patvirtina, jog komercinės paslaptys nebūtinai yra siejamos su specifinio pobūdžio informacija. Kaip nurodyta žemiau, tokios praktikos, kad saugoma

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *UAB „Transekspedicija“ v. UAB „Lastra“*, L. A., S. V., A. S., *supra* note 46; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Cleanex“ v. UAB „Romula“ ir L. Z.* (bylos Nr. 3K-3-524/2014).

⁵² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *UAB „Transekspedicija“ v. UAB „Lastra“*, L. A., S. V., A. S., *supra* note 46; Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *UAB „Cleanex“ v. UAB „Romula“ ir L. Z.*, *supra* note 51.

⁵³ Lietuvos apeliacinis teismas, *supra* note 49.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra* note 41; Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *UAB „Transekspedicija“ v. UAB „Lastra“ ir kt.*, *supra* note 46.

informacija nebūtinai turi būti ypatinga ar specifinė (sudaryta iš specialių techninio ar mokslinio pobūdžio žinių) laikomasi ir užsienio teismų praktikoje⁵⁶. Be to, užsienio teisės doktrinoje taip pat nurodoma, jog dažniausiai komercinės paslaptys yra susijusios ne su techniniais duomenimis, bet su informacija apie klientus – ne žinau kaip (angl. *know - how*), bet žinau kuriuos (angl. *know - who*)⁵⁷.

Teismų praktikoje pripažįstama, jog komercinę vertę taip pat turi duomenys apie tai, kokiomis paslaugomis ir kokiomis sąlygomis ūkio subjektai naudojasi, taip pat informacija, susijusi su įprastinėmis darbdavio ūkinės veiklos operacijomis: pardavimai, kaštai, pelnas, kainų struktūra, prekybinės kainos, įsigijimo kainos, kainų politika, ūkinės veiklos organizavimas, tiekėjų ir vartotojų sąrašai, priskiriama konfidencialaus pobūdžio informacijai. Tai, ar konkretūs duomenys turi komercinę vertę, pagal teismų praktiką gali būti įrodinėjimo objektas⁵⁸. Atsižvelgiant į Civiliniame kodekse nurodytų kriterijų turinį ir į aptartus teismų išaiškinimus, galima daryti išvadą, kad į komercinės paslapties sąvoką gali patekti įvairaus pobūdžio informacija, susijusi su plačiais įmonių interesais, tačiau tam, kad tokia informacija įgytų teisinę apsaugą, būtina, jog jos savininkas imtųsi aktyvių veiksmų.

Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktikoje dėl klientų sąrašo, kaip komercinės paslapties, aiškios pozicijos nėra. Tam tikrais atvejais klientų sąrašas priskiriamas komercinėms paslaptims savaime, be jokių papildomų įpareigojimų ūkio subjektui jį tinkamai apsaugoti. Kitais atvejais teismai vertina, ar darbdavys ėmėsi reikiamų priemonių jo apsaugai tam, kad būtų galima jį laikyti komercine paslaptimi. *Bandit Messenger of Austin, Inc. v. Contreras* (2000) byloje⁵⁹ Apeliacinis teismas nurodė, kad klientų sąrašas nelaikytinas darbdavio komercine paslaptimi, kadangi darbdavys nesiėmė pakankamų priemonių jo apsaugai. Byloje nustatyta, kad darbuotojas turėjo galimybę prie jo prieiti dar iki konfidencialumo sutarties su juo sudarymo, be to, ne visi darbuotojai, kurie turėjo priėjimą prie klientų sąrašo, buvo su darbdaviu sudarę konfidencialumo susitarimus. Tuo tarpu *T-N-T Motorsports, Inc. v. Hennessey Motorsports, Inc.* (1998) byloje⁶⁰ Apeliacinis teismas konstatavo, kad klientų sąrašas buvo komercinė paslaptis, kadangi darbdavys laikė jį rakinamose patalpose ir ne visi darbuotojai turėjo prie jo priėjimą.

Analizuojant Europos Sąjungos valstybių narių teisinį reglamentavimą matyti, jog vienos komercinių paslapčių sąvokos apibrėžties Europos Sąjungos viduje nėra. Vienos

⁵⁶ Bainbridge, D.I., *supra* note 27, p. 333-376.

⁵⁷ Caenegem, W. *supra* note 26, p. 30.

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra* note 43.

⁵⁹ Bishop, D.R.; Dimitroff, S.D.; Mohr, K.D. *Non-competes, Confidentiality Agreements, And Trade Secrets. 24th Annual Advanced Civil Trial Course.* Chapter 21, p. 18 [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-21] <https://www.pdfFiller.com/en/project/46911349.htm?form_id=335445>.

⁶⁰ *Ibid.*

valstybės narės⁶¹ taiko „neatskleistos informacijos“ apibrėžimą, pateiktą TRIPS sutartyje, kitos⁶² jokių konkrečių nuostatų dėl komercinių paslapčių apskritai neturi. Reaguodama į valstybių susiskaldymą ir iš to kylančias problemas, Europos Komisija parengė Direktyvą, kuri valstybėms narėms pateikia bendrą komercinių paslapčių sąvoką. Direktyvos 2 straipsnyje yra įtvirtinta, jog komercinė paslaptis – informacija, atitinkanti visus šiuos reikalavimus:

a) yra slapta ta prasme, kad jos kaip visumos arba tikslios jos sudėties ir komponentų konfigūracijos apskritai nežino arba lengvai jos negauna asmenys tos aplinkos, kurioje paprastai dirbama su tokia informacija;

b) turi komercinę vertę, nes yra slapta;

c) yra objektas pagrįstų veiksmų, kurių imasi teisėtai tokią informaciją valdantis asmuo, kad tam tikromis aplinkybėmis ją išlaikyti slaptą.

Direktyvoje pateiktas apibrėžimas iš esmės atitinka šiuo metu Lietuvoje įtvirtintą komercinės paslapties sąvoką. Pastebėtina, jog nuo TRIPS sutarties priėmimo pozicija dėl komercinės paslapties apibrėžimo išlieka nuosekli - tobulinant bei plėtojant komercinių paslapčių apsaugą reglamentuojančius teisės aktus, komercinės paslapties sąvoka iš esmės lieka nekintanti ir yra apibrėžiama per tris kriterijus – informacija turi būti slapta, turi turėti komercinę vertę ir jos savininkas turi imtis protingų priemonių, kad informaciją išlaikytų slaptą.

Nors teisinis intelektinės nuosavybės teisių reguliavimas yra gana nauja jurisprudencijos sritis, o ir jų institutų formavimasis prasidėjo ir intensyviai ėmė vystytis tik XX amžiuje, romėnų-germanų ir anglosaksų teisės sistema, kaip ir daugeliu kitų atvejų, iškart pradėjo siūlyti alternatyvius komercinių paslapčių teisinio reglamentavimo būdus. Jungtinėse Amerikos Valstijose, taip pat ir Jungtinėje Karalystėje, aptariama komercinių paslapčių teisinė apsaugos sritis iš esmės yra reglamentuojama teismų praktikoje, o ne formaliosios teisės šaltiniuose.

Pirmojoje pamatus konfidencialiai informacijai išskirti padėjusioje *Saltman Engineering Co Ltd v Campbell Engineering Co Ltd (1948)* byloje⁶³ Anglijos Apeliacinis teismas nurodė, kad informacija gali būti pripažinta konfidencialia, tik jeigu ji nėra viešai žinoma, duomenys nėra visų, t.y. nėra valstybės ir visuomenės nuosavybė ir ji atitinka tam tikrą konfidencialumo standartą. Svarbu tai, kad teismas pripažino, jog konfidencialumo įsipareigojimas neatskleisti

⁶¹ Čekijoje ir Estijoje yra tiesiogiai remiamasi TRIPS sutarties nuostatomis. Europos komisijos komunikatas Europos parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Intelektinės nuosavybės teisių bendroji rinka Kūrybingumo ir naujovių skatinimas ekonomikos augimui, kokybiškų darbo vietų kūrimui ir aukščiausios kokybės produktams ir paslaugoms Europoje teikti“, Briuselis, 2011.5.24, KOM (2011) 287 galutinis, p.16. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-14].

<http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2011/0287/COM_COM%282011%290287_LT.pdf>.

⁶² Belgija, Kipras, Malta, Rumunija, Suomija ir kt. Ibid., p. 16.

⁶³ Cornish, W. *supra* note 30, p.159-160.

informacijos nebūtinai turi kilti iš sutarties, kadangi piktnaudžiavimas konfidencialia informacija yra draudžiamas teisės⁶⁴.

Coco v A.N. Clark Engineers Ltd (1969) byloje⁶⁵ Anglijos Apeliacinis teismas nurodė, kad slaptos informacijos atskleidimas neteisėtu pripažįstamas tik tada, jei atskleista informacija atitinka „trijų žingsnių testą“, t.y. (i) informacija turi būti konfidenciali; (ii) turi būti išreikštas asmens įsipareigojimas neatskleisti jam perduotos informacijos; (iii) informacija turi būti naudojama neteisėtai – prieš ją patikėjusį asmenį. Pažymėtina, jog konfidenciali informacija turi būti aiškiai identifikuojama ir atskiriama nuo kitos informacijos, kadangi kitu atveju teismas tokios informacijos konfidencialia nepripažins⁶⁶. Tuo tarpu įsipareigojimas neatskleisti informacijos nebūtinai turi būti įtvirtintas sutartyje, tačiau jis turi būti aiškiai išreikštas, kad protingam ir apdairiam asmeniui nekiltų abejonių, jog jis prisiima tokį įsipareigojimą⁶⁷. Šioje byloje nustatyti kriterijai teismų vėliau buvo naudojami daugelyje kitų bylų⁶⁸.

Dar vienas konfidencialios informacijos išskyrimo testas buvo nustatytas vėlesnėje *Thomas Marshall (Exports) v Guinle (1976)* byloje⁶⁹, kurioje teismas išaiškino, kad nustatant ar informacija laikytina konfidencialia, turi būti vertinami šie 4 kriterijai: (i) informacijos savininkas turi manyti, kad šios informacijos atskleidimas jam būtų žalingas arba suteiktų pranašumą jo konkurentams; (ii) informacijos savininkas turi laikyti šią informaciją konfidencialia arba slapta ir viešai nežinoma; (iii) informacijos savininko įsitikinimas nurodytomis aplinkybėmis (i) ir (ii) turi būti pagrįstas; (iv) ši informacija turi būti vertinama įprastos atitinkamo verslo ar pramonės šakos šviesoje.

*Indata Equipment Supplies Ltd v ACL Ltd (1998)*⁷⁰ byloje buvo pažymėta, kad vertinant informacijos konfidencialumą, informacija turi būti vertinama ne izoliuotai, bet kontekste kartu su kita informacija, kadangi tokios informacijos kombinacija gali įgauti kitokią prasmę.

*Cybertec Computer Products, Inc. v. Whitfield (1977)*⁷¹ byloje taip pat buvo išaiškinta, kad bendrai žinomos sąvokos *per se* nėra saugotinos kaip komercinės paslaptys, tačiau specifinė bendrųjų sąvokų kombinacija gali būti pripažįstama komercine paslaptimi.

Inline Logistics Ltd v UCI Logistics Ltd (2002) byloje⁷² buvo išaiškinta, kad saugoma informacija nebūtinai turi būti ypatinga ar specifinė, t.y. būti sudaryta tik iš specialių, pavyzdžiui, techninio pobūdžio ar mokslinių žinių, kadangi gali būti saugoma ir jau žinoma

⁶⁴ Cornish, W. *supra* note 30, p.159-160.

⁶⁵ Bainbridge, D.I., *supra* note 27, p. 338.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ *Collag Corp v Merck & Co Inc (2003) FSR 263* (cituota iš Bainbridge, D.I., *supra* note 27, p. 341).

⁶⁹ Cornish, W. *supra* note 30, p.169-170.

⁷⁰ Bainbridge, D.I., *supra* note 27, p. 342.

⁷¹ Barrett, M. *supra* note 31, p. 37,38.

⁷² Bainbridge, D.I., *supra* note 27, p. 333-376.

informacija, tokia kaip klientų sąrašai, jei tokios informacijos visuma gali būti laikoma konfidencialia. Svarbu tai, kad konkurentas vertingą informaciją, priklausančią kitam asmeniui, nepavogtų, t.y. ne neteisėtai pasisavintų, bet pats ją sukurtų panašaus darbo ar proceso metu⁷³.

Collag Corp v Merck & Co Inc (2003) byloje⁷⁴ teismas pažymėjo, jog nors įmonių valdytojai yra linkę savo gamybos procesus laikyti konfidencialiais ir dažnai imasi priemonių juos išlaikyti paslapyje, nustatydami tam tikrus įsipareigojimus ir ribodami kitų asmenų patekimą į gamyklas, tačiau tai jokių būdu nereiškia, kad šie procesai iš tiesų laikytini konfidencialiais ir atitinka tris būtinus kriterijus, nustatytus *Coco v A.N. Clark Engineers Ltd (1969)*⁷⁵ byloje tam, kad būtų pripažinta esant neteisėtą informacijos atskleidimą.

Taigi komercinių paslapčių sąvoka ir informacijos, sudarančios komercinę paslaptį, išskyrimo kriterijai bendrosios teisės šalyse, visų pirma, buvo įtvirtinti ir išplėtoti teismų praktikoje ir tik vėliau komercinių paslapčių apsauga buvo perkelta į teisės aktus.

Pirmieji įstatymai, reglamentuojantys komercinių paslapčių apsaugą valstybiniu lygiu, Jungtinėse Amerikos Valstijose buvo priimti 1979 metais. Išskirtinas Vieningasis komercinių paslapčių įstatymas (angl. *The Uniform Trade Secrets Act, UTSA*), kurį yra patvirtinusios virš 40 valstijų ir kuris yra laikomas pagrindiniu komercinių paslapčių apsaugą reglamentuojančiu teisės aktu⁷⁶. Šiame įstatyme yra įtvirtinta ne tik komercinės paslapties sąvoka, bet taip pat ir atvejai, kas laikoma komercinės paslapties atskleidimu bei subjekto, dėl kurio kaltės buvo atskleista verslo vieneto komercinė paslaptis, pareiga atlyginti nuostolius šiam verslo vienetui. Vieningajame komercinių paslapčių įstatyme yra nustatyta, jog komercinės paslaptys turi atitikti 3 privalomus požymius: komercinę paslaptį sudaranti informacija privalo turėti vertę, būti nevieša ir privalo būti saugoma, t.y. informacijos savininkas turi imtis priemonių tokios informacijos apsaugai⁷⁷. Šie trys požymiai tapo pamatinėmis gairėmis tokiuose vėlesniuose tarptautiniuose susitarimuose dėl komercinių paslapčių apsaugos kaip Šiaurės Amerikos laisvosios prekybos sutartis (angl. *The North American Free Trade Agreement, NAFTA*)⁷⁸ ir Pasaulio prekybos organizacijos (angl. *World Trade Organization*) TRIPS sutartis.

1996 metais Jungtinėse Amerikos Valstijose buvo priimtas Ekonominio šnipinėjimo aktas (angl. *Economic Espionage Act*)⁷⁹, kuris kriminalizavo komercinės paslapties vagystę⁸⁰. Pagal Ekonominio šnipinėjimo aktą komercinės paslapties vagystė yra laikoma federaliniu

⁷³ Bainbridge, D.I., *supra* note 27, p. 333-376.

⁷⁴ *Ibid.*, p. 341.

⁷⁵ *Ibid.*, p. 338.

⁷⁶ Barrett, M. *supra* note 31, p. 41.

⁷⁷ *Ibid.*, p. 42.

⁷⁸ Tarp Jungtinių Amerikos Valstijų, Kanados ir Meksikos sudaryta sutartis, įsigaliojusi 1994 m. sausio 1 d.

⁷⁹ Ekonominio šnipinėjimo aktas (angl. *Economic Espionage Act*) [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-08] <<http://www.economicespionage.com/EEA.html>>.

⁸⁰ Dreyfuss, R.C., Kwall, R.R. *supra* note 29, p. 196.

nusikaltimu, kurių tyrimu užsiima Federalinis tyrimų biuras (angl. *Federal Bureau of Investigation*). Šio akto 1832 skirsnis numato, jog už komercinės paslapties vagystę yra baudžiama laisvės atėmimu iki 10 metų arba iki 250,000 dolerių dydžio bauda (organizacijoms iki 5 milijonų dolerių dydžio bauda). Be to, Ekonominio šnipinėjimo aktas išplėtė komercinės paslapties sąvoką, įtraukdamas į ją ir naujas technologijas, kurių pagalba yra įgyvendinamas naujų komercinių paslapčių kūrimas ar jų saugojimas. Šis teisės aktas numato, jog komercinė paslaptis yra visų rūšių ir formų finansinė, prekybos, mokslo, technikos ir ekonominė informacija, įskaitant pačius modelius, brėžinius, programas, formules, idėjas, prototipus ar metodikas, su sąlyga, kad savininkas ėmėsi pagrįstų veiksmų jų konfidencialumui užtikrinti ir nėra prieigos jais naudotis kitiems asmenims, o pati saugoma informacija turi savarankišką ekonominę vertę⁸¹. Pažymėtina, jog skirtingai nei patentų teisėje, Ekonominio šnipinėjimo aktas komercinės paslapties turinio naujumui nustato tik minimalius reikalavimus, todėl komercine paslaptimi gali būti pripažinti bet kokie tretiesiems asmenims nežinomi elementai, išskiriantys ją iš viešai prieinamos informacijos.

Pagrindinis informacijos, sudarančios komercinę paslaptį, bruožas pagal Jungtinių Amerikos Valstijų įstatymus yra jos slaptumas. Tokia informacija ne tik negali būti publikuojama viešai platinamuose leidiniuose ar kituose viešai prieinamuose informacijos šaltiniuose, tačiau jos apskritai turėtų būti neįmanoma gauti jokiais įstatymo leidžiamais būdais. Be to, ši informacija neturėtų būti akivaizdi konkurentams ar kitiems specialistams, kadangi Ekonominio šnipinėjimo aktas nenumato slaptos, bet žinomos bet kuriam kompetentingam atitinkamos mokslo ar pramonės srities specialistui informacijos apsaugos. Taip pat komercinei paslapčiai gali būti priskirta ir tokia informacija, kurios atskiri elementai yra žinomi, tačiau elementų visuma sudaro unikalų ir ekonomiškai vertingą darinį. Įdomu tai, kad informacijos, kuri yra komercinė paslaptis, atskleidimas valdžios institucijoms atliekant tyrimą, neturi jokios įtakos informacijos teisiniam statusui.

Dar vienas komercinės paslapties bruožas yra informacijos vertingumo kriterijus, kuris Vieningajame komercinių paslapčių įstatyme yra apibrėžiamas per „ekonominės vertės“ sąvoką, t.y. komercine paslaptimi gali būti pripažįstama ta informacija, kuri turi savarankišką, tikrą ar potencialią ekonominę vertę⁸². Kitas svarbus komercinės paslapties bruožas pagal Jungtinių Amerikos Valstijų įstatymus yra sąlyga, kad komercinės paslapties savininkas ėmėsi atitinkamų priemonių informacijos konfidencialumui užtikrinti.

Apibendrinant darytinos šios išvados: 1) komercinių paslapčių apsauga laikytina savarankiška pramoninės nuosavybės apsaugos forma, užtikrinama tiek tarptautinio, tiek

⁸¹ Ekonominio šnipinėjimo aktas (angl. *Economic Espionage Act*) 18 U.S.C. 1839(3). [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-08] <<http://www.economicespionage.com/EEA.html>>.

⁸² Barrett, M. *supra* note 31, p. 46.

regioninio, tiek nacionalinio lygmens teisės aktais; 2) bendro ir visuotinai priimtino komercinių paslapčių sąvokos apibrėžimo nėra, tačiau analizuotuose teisės aktuose ir teismų praktikoje pateikta komercinių paslapčių sąvoka leidžia teigti, kad teisės šaltiniai pateikia iš esmės panašų arba netgi tapatų komercinių paslapčių apibrėžimą; 3) tiek dabartiniame, tiek siūlomame teisiniame reguliavime išlieka tie patys trys esminiai informacijos priskyrimo komercinei paslapčiai kriterijai: informacijos vertingumo, informacijos slaptumo ir informacijos savininko pastangų išlaikyti informacijos slaptumą kriterijus; 4) daugiausia ginčų kyla ne dėl specifinės informacijos – specialių techninio ar mokslinio pobūdžio žinių priskyrimo komercinei paslapčiai, bet dėl informacijos apie įmonės klientus priskyrimo komercinėms paslaptims ir reikalavimų priteisti žalą dėl šios informacijos neteisėto atskleidimo tretiesiems asmenims ir panaudojimo.

2. TEISINĖ KOMERCINĖS PASLAPTIES APSAUGA

2.1. Atsakomybės už komercinės paslapties atskleidimą kilimas

Pavogtos paslaptys – tai paslaptys apie vakarykštę sėkmę⁸³. Išradingumo ir sumanumo trūkumas verčia įmones mėgdžioti konkurentų veiksmus. Ir tai dažniausiai atliekama neteisėtais būdais.

Informacija užima esminę vietą ekonomikoje, kaip ypač vertingas turtas, todėl problemos, susijusios su jos ir jos teikiamos naudos kontroliavimu, yra labai aktualios. Ekonominiu požiūriu informacijos pasisavinimas gali būti laikomas būdu, kaip trumpiausiu keliu sukurti ir pristatyti tam tikrą konkurencinį produktą⁸⁴. Vis daugiau įmonių susiduria su bandymais šiuo trumpuoju keliu pasisavinti jų informaciją, ar tai pasinaudojant darbuotojų perviliojimu, dar kitaip vadinamu „galvų medžiokle“ (angl. *headhunting*), ir skatinant juos atskleisti konkurentų paslaptis arba netgi taikant agresyvesnius metodus, tokius kaip pramoninį šnipinėjimą, failų kopijų ar gaminių prototipų vagystes⁸⁵. Šie neteisėti metodai gali atbaidyti bet kurį kūrėją, gamintoją ar investuotoją nuo naujų idėjų kūrimo ar inovacijų skatinimo tam skiriant savo laiką, pastangas ir lėšas. Vienintelis būdas to išvengti yra veiksmingos apsaugos nustatymas ir teisinės atsakomybės pažeidėjams taikymas.

Lietuvoje komercinė paslaptis yra civilinės teisės saugoma vertybė. Todėl atsakomybė už komercinės paslapties atskleidimą, visų pirma, yra kildinama iš Civilinio kodekso. Šio kodekso 1. 116 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad asmenys, neteisėtais būdais įgiję informaciją, kuri yra komercinė paslaptis, privalo atlyginti padarytus nuostolius. Pareigą atlyginti padarytus nuostolius taip pat turi darbuotojai, kurie pažeisdami darbo sutartį atskleidė komercinę paslaptį, ar kitokios sutarties šalis, atskleidusi gautą komercinę paslaptį pažeisdama sutartį.

Už komercinės paslapties savininko teisių pažeidimą taikoma sutartinė (Civilinio kodekso 6.245 straipsnio 3 dalis) atsakomybė. Sutartinė atsakomybė kyla tais atvejais, kai yra pažeidžiama sutartinė prievolė saugoti, neatskleisti ar neteisėtai nenaudoti sutarties šaliai atskleistos komercinės paslapties. Sutartinė atsakomybė, priklausomai nuo susitarimo dėl konfidencialios informacijos saugojimo buvimo/nebuvimo, gali kilti ir ikisutartinių santykių metu⁸⁶.

⁸³ Sheikh, T., *supra* note 34.

⁸⁴ Arup, C. *Innovation, Policy and Law. Australia and the International High Technology Economy*. Cambridge: New York, NY, USA: Cambridge University Press, 1993, p. 124.

⁸⁵ *Ibid.*, p. 124.

⁸⁶ Siurblytė, G. *supra* note 12 p. 49.

Pagal Civilinio kodekso 1. 116 straipsnio 4 dalies normą už komercinės paslapties atskleidimą darbuotojai atsako tik tais atvejais, kai komercinę paslaptį atskleidžia pažeisdami darbo sutartį. Teisės doktrinoje sutinkama nuomonių, jog tais atvejais, kai komercinė paslaptis atskleidžiama nutrūkus darbo santykiams, sutartinė atsakomybė nekyla ir tokie buvusio darbuotojo veiksmai gali užtraukti tik deliktinę atsakomybę pagal generalinio delikto nuostatas (Civilinio kodekso 6. 263 straipsnio 1 dalis)⁸⁷.

Tačiau, kaip matyti iš esamo teisinio reglamentavimo ir susiformavusios teismų praktikos, darbuotojų pareiga, susijusi su komercinių paslapčių apsauga, visgi laikytina sutartine, kas reiškia, jog vien įstatyminės pareigos saugoti komercines paslaptis teisinei atsakomybei kilti neužtektų. Šiame kontekste yra svarbi ta aplinkybė, kad didžiausia komercinių paslapčių praradimo rizika yra susijusi su darbuotojų atliekamais nesąžiningos konkurencijos veiksmais - dėl darbuotojų įvykdytos slaptos informacijos vagystės patiriama dešimt kartų daugiau nuostolių, palyginti su netyčiniu informacijos praradimu⁸⁸. Todėl vienas iš probleminių komercinių paslapčių tinkamos apsaugos užtikrinimo klausimų yra darbuotojų pareigų, susijusių su komercinių paslapčių apsauga, įtvirtinimas teisės aktuose ir sutartyse.

Darbo kodekso 228 straipsnis nustato darbuotojų pareigas, tačiau pareiga saugoti darbdavio komercines paslaptis, atskirai jame nėra įtvirtinta. Darbo kodekso 47 straipsnio 6 dalis tokią pareigą sieja tik su rašytiniu darbuotojo įsipareigojimu neatskleisti komercinės paslapties. Galima daryti išvadą, kad tiesioginė darbuotojo pareiga saugoti darbdavio komercines paslaptis darbo teisinius santykius reglamentuojančiame teisės akte nėra įtvirtinta ir ji išplaukia tik iš netiesioginių nuostatų „tausoti darbdavio turtą“ (Darbo kodekso 228 straipsnis).

Analizuojant teisinę atsakomybę už komercinės paslapties atskleidimą, būtina paminėti, jog Lietuvoje šiuo metu vyksta svarbūs teisiniai pokyčiai, kurie turės tiesioginės įtakos ir komercinių paslapčių apsaugai. Siekiant tobulinti darbo teisę, užimtumą ir socialinę apsaugą reglamentuojančius teisės aktus ir tokiu būdu gerinti darbo santykius, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu 2015 metais buvo parengtas ir atsakingoms institucijoms derinti pateiktas naujas Lietuvos Respublikos darbo kodekso projektas Nr. XIIP-3234⁸⁹ (toliau – Darbo kodekso projektas). Šiuo Darbo kodekso projektu iš esmės yra keičiamas dabartiniame Darbo kodekse nustatytas teisinis reglamentavimas, įtraukiant į jį iki šiol darbo teisės normomis nereglamentuotus teisinius santykius, kurie palies ir teisinę komercinių paslapčių apsaugą. Plačiau tai bus nagrinėjama sekančiuose darbo poskyriuose.

⁸⁷ Siurblytė, G., *supra* note 12, p. 49.

⁸⁸ *The Value Of Corporate Secrets. How Compliance and Collaboration Affect Enterprise Perceptions of Risk*. 2010 m. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-28]
<<https://www.nsi.org/pdf/reports/The%20Value%20of%20Corporate%20Secrets.pdf>>.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo projektas Nr. XIIP-3234, 2015.

Šioje darbo dalyje nagrinėjama klausimui yra aktuali naujo Darbo kodekso projekto 24 straipsnio 5 dalis, kurioje numatyta, kad „pareigą saugoti konfidencialią informaciją (informaciją, kuri laikoma komercine (gamybine), profesine, valstybės ar tarnybos paslaptimi) ir atsakomybę už jos pažeidimą reglamentuoja įstatymai. Šio Kodekso nustatyta tvarka darbo sutarties šalys gali sudaryti papildomus susitarimus dėl konfidencialios informacijos apsaugos“. Taigi pareiga saugoti darbdavio komercines paslaptis nėra tiesiogiai įtvirtinama ir naujo Darbo kodekso projekte ir ji yra siejama su atskiru šalių susitarimu. Atsižvelgiant į tai, jog tiek užsienio šalių praktika, tiek Lietuvos teismų praktika patvirtina, jog didžiausią grėsmę komercinių paslapčių apsaugai visgi kelia ne išoriniai subjektai, bet pačios įmonės darbuotojai, manytina, kad tiesioginis ir aiškus darbuotojų pareigos saugoti darbdavio komercines paslaptis įtvirtinimas darbo teisinius santykius reglamentuojančiame teisės akte pasitarnautų geresnei komercinių paslapčių apsaugai. Sutiktina su teisės doktrinoje išreikšta nuomone, jog tokiu būdu būtų užtikrinama didesnė komercinių paslapčių apsauga ir tokios pareigos nustatymas darbo teisėje didintų darbo santykių patrauklumą darbdaviams, kadangi darbuotojas atsakytų visada net ir nesant atskiro šalių susitarimo⁹⁰.

Remiantis šiuo metu įtvirtintu teisiniu reglamentavimu ir Lietuvos teismų praktika, darytina išvada, kad vien įstatyminės darbuotojo pareigos tausoti darbdavio turtą neužtenka, kadangi turi būti atskiras susitarimas, išreikštas sutartyje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika patvirtina, jog tokio pobūdžio susitarimas nebūtinai turi būti įtvirtinamas darbo sutartyje⁹¹. Vienas iš būtinų kriterijų, siekiant informaciją laikyti komercine paslaptimi, yra informacijos savininko pastangos ir priemonės informacijai apsaugoti. Viena iš tokių priemonių yra vidaus teisės aktų priėmimas ir taikymas. Jais uždraudžiama darbuotojui skleisti informaciją, sudarančią komercinę paslaptį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėtoje byloje⁹², kurioje banko darbuotoja buvo atleista iš darbo už tai, kad atskleidė banko komercinę paslaptį, nurodė, kad jeigu bankas parengia tokius lokalinius aktus (*aut.* kuriais uždraudžiama darbuotojui skleisti informaciją, sudarančią komercinę paslaptį), su jais supažindina banko darbuotoją, tai darbuotojo pareiga saugoti banko komercinę paslaptį vertinama kaip tiksliai apibrėžta, jam aiški ir dėl to nesunkiai įgyvendinama⁹³. Pažymėtina, jog šis išaiškinimas buvo taikytas banko darbuotojams, tačiau manytina, kad analogiškas reikalavimas galėtų būti taikomas ir ne banko darbuotojui, jei jis būtų tinkamai supažindintas su lokaliniu aktu, draudžiančiu darbuotojui atskleisti komercines paslaptis⁹⁴. Taip pat teisės doktrinoje nurodoma, kad darbuotojo pareiga saugoti komercines

⁹⁰ Martišienė, B. *supra* note 13, p. 156.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra* note 43.

⁹² *Ibid.*

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ Atskirų susitarimų, kuriais būtų įtvirtinama pareiga saugoti komercines paslaptis, nereikia sudaryti su bendrovės stebėtojų ir valdybos nariais, kadangi remiantis Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 32 straipsnio 4

paslaptis gali būti įtvirtinama ir kolektyvinėse sutartyse, tačiau tokiu atveju svarbu, jog darbuotojas su šiais dokumentais būtų tinkamai supažindintas⁹⁵.

Dar viena pareiga, susijusi su komercinės paslapties apsauga, yra įtvirtinta Konkurencijos įstatyme. Šio įstatymo 15 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad asmenys, kuriems komercinė paslaptis tapo žinoma dėl jų darbo ar kitokių sutartinių santykių su ūkio subjektu, gali naudoti šią informaciją praėjus ne mažiau kaip vieniems metams nuo darbo ar kitokių sutartinių santykių pasibaigimo, jeigu įstatymuose ar sutartyje nenumatyta kitaip. Tačiau vėlgi, realiam šios normos įgyvendinimui reikalingi papildomi veiksmai, nustatant komercinių paslapčių apsaugos režimą – pasirašant konfidencialumo sutartis, nekonkuravimo susitarimus, identifikuojant komercinių paslapčių objektą, taikant jo apsaugai atitinkamas technines, organizacines ir kitas priemones.

Šios normos taikymas aptartinas atskirai, kadangi joje įtvirtintas teisinis reglamentavimas kritikuotinas. Remiantis šia įstatymo nuostata, asmenims, kuriems komercinė paslaptis tapo žinoma dėl jų darbo ar kitokių sutartinių santykių su ūkio subjektu, draudžiama naudoti tokią informaciją anksčiau nei po vienerių metų nuo darbo ar kitokių sutartinių santykių pasibaigimo, jeigu įstatymuose ar sutartyje nenumatyta kitaip. *Visų pirma*, nors šioje normoje yra įtvirtintas draudimas naudotis komercine paslaptimi nesuėjus vienerių metų terminui, tačiau atsakomybė už šios normos pažeidimą - neteisėtą komercinės paslapties panaudojimą anksčiau nei po metų asmeniui kyla ne šios normos pagrindu, bet Civilinio kodekso pagrindu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad aptariama norma neįtvirtina asmens, atskleidusio komercinę paslaptį, sutartinės civilinės atsakomybės pagrindo, kadangi civilinė atsakomybė yra įtvirtinta Civiliniame kodekse⁹⁶.

Antra, šioje normoje yra neaiškiai apibrėžtas subjektų, kuriems taikomas įtvirtintas draudimas, ratas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad iš Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 4 dalies⁹⁷ normos turinio matyti, kad joje įtvirtinta taisyklė – draudimo naudoti komercinę paslaptį sudarančią informaciją apimtis laiko atžvilgiu – taikytina: 1) asmenims, turintiems sutartinių santykių su ūkio subjektu, t. y. konkrečiai apibrėžtas subjektų ratas. Sutartiniai santykiai gali būti atsiradę tiek darbo, tiek kitokios sutarties pagrindu, pavyzdžiui, autorinės, paslaugų teikimo, mokymo, apskaitos vykdymo, audito atlikimo, teisinių paslaugų teikimo ir kt. Komercinę paslaptį sudaranti informacija gali būti tokiam asmeniui perduota,

dalimi ir 34 straipsnio 14 dalimi, šių asmenų pareiga saugoti bendrovės komercines paslaptis ir konfidencialią informaciją, kurią sužinojo būdami stebėtojų tarybos ar valdybos nariais, įtvirtinta įstatyme. Matkevičius, A., *Jurisprudencija, supra* note 11, p. 55.

⁹⁵ Martišienė, B., *supra* note 13, p. 156.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *UAB „Transekspedicija“ v. UAB „Lastra“*, *supra* note 46.

⁹⁷ Iki 2012 m. gegužės 1 d. galiojusios Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo redakcijos ši norma buvo įtvirtinta 16 straipsnio 4 dalyje.

suteikta ar dėl jo sutartinės veiklos kitu būdu tapti žinoma; 2) įstatymuose ar sutartyje nesant nustatyto kitokio termino ir (ar) jo skaičiavimo⁹⁸. Atkreiptinas dėmesys, jog Konkurencijos įstatymas, kaip tai yra numatyta jo 1 straipsnio 2 dalyje, reglamentuoja konkurenciją ribojančią ar galinčią riboti viešojo administravimo subjektų bei ūkio subjektų veiklą ir nesąžiningos konkurencijos veiksmus, nustato šių subjektų teises, pareigas ir atsakomybę bei konkurencijos ribojimo ir nesąžiningos konkurencijos priežiūros Lietuvos Respublikoje teisinius pagrindus. Tai reiškia, kad pagal nustatytą teisinį reglamentavimą, Konkurencijos įstatymas yra taikomas viešojo administravimo subjektams ir ūkio subjektams, į kurių apibrėžimą⁹⁹ darbuotojai ar kiti fiziniai asmenys nepatenka. Tuo tarpu pagal kasacinio teismo praktiką¹⁰⁰ yra priešingai, t.y. Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 4 dalies norma yra taikoma apibrėžtam subjektų ratui, į kurį ūkio subjektai nepatenka. Tai reiškia, kad bendrai Konkurencijos įstatymas yra taikomas ūkio subjektams, išskyrus vieną jo straipsnį, tiksliau – Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 4 dalį, kuri yra taikoma tik darbuotojams (arba kitiems sutartinių santykių su ūkio subjektu turintiems asmenims).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne vienoje nutartyje¹⁰¹ yra nurodęs, kad ūkio subjektams gali būti taikomos Konkurencijos įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 3 punkto (nuo 2012 m. gegužės 1 d. įsigaliojusios redakcijos 15 straipsnio 1 dalies 3 punkto) nuostatos, kuriose įtvirtintas draudimas naudotis, perduoti, skelbti kito ūkio subjekto komercinę paslaptį sudarančią informaciją be šio subjekto sutikimo, taip pat gauti tokią informaciją iš asmenų, neturinčių teisės šios informacijos perduoti, turint tikslą konkuruoti, siekiant naudos sau arba padarant žalą šiam ūkio subjektui, taip pat Konkurencijos įstatymo 46 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatyta, jog ūkio subjektai, pažeidę šį įstatymą, privalo atlyginti žalą, padarytą kitiems ūkio subjektams ar fiziniams bei juridiniams asmenims, įstatymų nustatyta tvarka¹⁰². Taigi asmenims taikomos Civilinio kodekso 1.116 straipsnio ir Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 4 dalies normos, ūkio subjektams – Konkurencijos įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 3 punkto ir 46 straipsnio 1 dalies normos. Toks teisinis reglamentavimas ir Konkurencijos įstatymo taikymas yra painus ir neaiškus. Tą, be kita ko, patvirtina ir teismų praktikos nenuoseklumas. Nepaisant to, kad teismai pripažino, jog Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 4 dalies norma taikoma tik darbuotojams, bet ne ūkio subjektams, galima rasti ir kitokių išaiškinimų. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *UAB „Big trans“ v. UAB Lietuvos pervežimo bendrovė ir R. K.*, *supra* note 31.

⁹⁹ Ūkio subjektas – įmonės, jų junginiai (asociacijos, susivienijimai, konsorciumai ir pan.), įstaigos ar organizacijos arba kiti juridiniai ar fiziniai asmenys, kurie vykdo ar gali vykdyti ūkinę veiklą Lietuvos Respublikoje arba kurių veiksmai daro įtaką ar ketinimai, jeigu būtų įgyvendinti, galėtų daryti įtaką ūkinei veiklai Lietuvos Respublikoje. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo subjektai laikomi ūkio subjektais, jeigu jie vykdo ūkinę veiklą. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 17 dalis.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra* note 50; Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra* note 51.

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² *Ibid.*

Teismo nagrinėtoje byloje¹⁰³ yra aiškiai nurodyta, kad Konkurencijos įstatymas darbuotojui netaikomas, kadangi jis nėra ūkio subjektas.

Atsižvelgiant į tai, kad Konkurencijos įstatymo paskirtis yra sąžiningos konkurencijos saugojimas ir jo taikymo sritis apima tik tam tikrų ūkio subjektų veiklą, norint komercinių paslapčių apsaugą reglamentuoti šiame teisės akte, turėtų būti tikslinama ūkio subjektų sąvoka arba plečiama įstatymo taikymo sritis. Tačiau, kadangi daugiausia problemų dėl šio įstatymo taikymo kyla sprendžiant ginčus, susijusius su darbuotojo atliktais neteisėtais veiksmais, o ne kitų sutartinius santykius su ūkio subjektais turinčiais asmenimis, manytina, kad tinkamesnis būdas aiškiai reglamentuoti darbuotojo pareigas, susijusias su komercinių paslapčių apsauga, yra tokių normų įtvirtinimas darbo teisinius santykius reglamentuojančiame teisės akte.

Be to, Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 4 dalies norma aptartina ir kitu aspektu. Šios normos taikymas neaiškus ne tik dėl subjektų, kuriems ji turėtų būti taikoma, bet ir dėl joje įtvirtinto vienerių metų termino reikšmės esant nesąžiningos konkurencijos atvejui. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nustatinėdamas civilinės atsakomybės sąlygas dėl komercinių paslapčių saugojimo įsipareigojimo pažeidimo ir sprenddamas dėl netiesioginio priežastinio ryšio, 2015 m. liepos 3 d. priimtoje nutartyje¹⁰⁴ yra nurodęs, kad netiesioginis ryšys egzistuoja tik jeigu priežastis (neteisėti veiksmai) nėra pernelyg nutolusi nuo padarinių (žalos). Taip pat teismas yra nurodęs, kad padariniai (*aut. įmonei*, iš kurios buvo pervilioti klientai neteisėtai panaudojus komercines paslaptis, kilusi žala) gali būti vertinami kai pakankamai susiję su konfidencialumo sutarties pažeidimu, jeigu nėra didelio laiko tarpo¹⁰⁵. Jeigu reikalaujama atlyginti nuostolius, kurie atsirado per Konkurencijos įstatymo 16 straipsnio 4 dalyje¹⁰⁶ nustatytą laiką – nuo neteisėtų veiksmų atlikimo nepraėjus net vieneriems metams – tai turi būti vertinama, ar konkurencijos santykių prasme konfidenciali informacija tokį laiko tarpą gali būti laikoma aktuali (naudinga, nepasenusia), t. y. vis dar saugotina kaip vertinga panaudoti, padedanti įgyti konkurencinį pranašumą ar gauti (ne)tiesioginės naudos¹⁰⁷. Taigi šioje byloje kasacinis teismas nurodo, kad reikia vertinti Konkurencijos įstatyme nurodytą vienerių metų laikotarpį, kadangi konfidenciali informacija tarsi gali prarasti savo vertę.

Tuo tarpu kitoje byloje¹⁰⁸ nurodoma, kad Konkurencijos įstatyme įtvirtintas vienerių metų laikotarpis savaime nereiškia, jog laikotarpis, už kurį gali būti priteistas žalos atlyginimas, nustachius civilinės atsakomybės sąlygas, yra ribojamas vieneriais metais. Taigi kyla klausimas,

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „JG reklamos dovanos“ D. S. ir UAB „Verslo inkorporacijos centras“ (bylos Nr. 3K-3-377/2013).

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas UAB „Big trans“ v. UAB Lietuvos pervežimo bendrovė ir R. K., *supra* note 31.

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ Nuo 2012 m. gegužės 1 d. įsigaliojusios Konkurencijos įstatymo redakcijos tai 15 straipsnio 4 dalis.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas UAB „Big trans“ v. UAB Lietuvos pervežimo bendrovė ir R. K., *supra* note 31.

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas UAB „Transekspedicija“ v. UAB „Lastra“, L. A., S. V., A. S., *supra* note 46.

jei tuo metu, kai konfidenciali informacija yra vertinga ir yra neteisėtai atskleidžiama bei jos atskleidimu yra padaroma žala, kuri tęsiasi ilgiau nei vienerius metus, ar turi reikšmės aplinkybė, kad buvę vertingi duomenys tų vienerių metų laikotarpyje dėl kokių nors priežasčių prarado savo vertę. Ar nuo to gali keistis vertinimas, kad konkuruojanti įmonė dėl anksčiau vertingos, bet dabar nebevertingos informacijos gavo (ne)tiesioginės naudos, ar jos negavo. Manytina, kad vienerių metų laikotarpis neturėtų lemti informacijos vertingumo vertinimo. Svarbu, kad informacija yra vertinga tada, kai ja yra pasinaudojama.

Pagal Civilinio kodekso 1. 116 straipsnio 4 dalies normą sutartinė atsakomybė kyla ir kiekvienos kitos sutarties (*aut.* ne tik darbo) šaliai, pažeidusiai sutartinę prievolę neatskleisti jai patikėtos komercinės paslapties¹⁰⁹. Nesant sutartinio įsipareigojimo dėl komercinių paslapčių saugojimo, šaliai gali kilti deliktinė atsakomybė, jei išpildomos visos jai kilti reikalingos sąlygos¹¹⁰. Visgi teisės doktrinoje nurodoma, kad komercinių paslapčių apsaugos Lietuvoje siekiama sutartinių teisinių santykių pagrindais, todėl atvejai, kuomet pareigą asmenims saugoti komercines paslaptis nustato atitinkami įstatymai ir atsakomybei kilti pakanka bendrojo pobūdžio įstatymuose apibrėžtos pareigos saugoti komercines paslaptis, yra išimtiniai¹¹¹.

Vienas iš tokių atvejų yra Konkurencijos įstatyme įtvirtinta ūkio subjektų pareiga, susijusi su komercinių paslapčių naudojimu. Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodyta, jog ūkio subjektams draudžiama atlikti bet kuriuos veiksmus, prieštaraujančius ūkinės veiklos sąžiningai praktikai ir geriems papročiams, kai tokie veiksmai gali pakenkti kito ūkio subjekto galimybėms konkuruoti, įskaitant informacijos, kuri yra kito ūkio subjekto komercinė paslaptis, naudojimą, perdavimą, skelbimą be šio subjekto sutikimo, taip pat tokios informacijos gavimą iš asmenų, neturinčių teisės šios informacijos perduoti, turint tikslą konkuruoti, siekiant naudos sau arba padarant žalą šiam ūkio subjektui. Ši norma reiškia, jog ūkio subjektui už nesąžiningos konkurencijos veiksmus gali kilti deliktinė atsakomybė pagal Konkurencijos įstatymą.

Kaip matyti iš nustatyto teisinio reglamentavimo, komercinių paslapčių teisinės apsaugos įtvirtinimas yra siejamas su būtinybe užtikrinti sąžiningą konkurenciją tarp konkuruojančių subjektų. Konkurentais laikytini ūkio subjektai, kurie toje pačioje atitinkamoje rinkoje susiduria arba gali susidurti su tarpusavio konkurencija¹¹². Įprastoje situacijoje konkurentai suprantami kaip panašių tikslų panašiomis priemonėmis siekiantys ūkio subjektai,

¹⁰⁹ Civilinio kodekso 2. 156 straipsnio 3 dalis įtvirtina prekybos agento pareigą saugoti atstovaujamojo komercines paslaptis tiek sutarties galiojimo metu, tiek jai pasibaigus; 6. 669 straipsnyje įtvirtina rangovo pareiga saugoti kitos šalies komercines paslaptis; sutartinė pareiga saugoti komercines paslaptis gali būti įtvirtinta bet kurioje kitoje sutartyje.

¹¹⁰ Siurblytė, G. *supra* note 12, p. 49.

¹¹¹ Matkevičius, A., *Jurisprudencija, supra* note 11, p. 58.

¹¹² Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 7 dalis. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 30-856.

t.y. veikiančios ir tam tikrą veiklą vykdančios įmonės. Tačiau teisinė atsakomybė už neteisėtą komercinių paslapčių naudojimą gali kilti net ir tais atvejais, kai nesąžiningi konkurencijos veiksmai, tame tarpe neteisėtas komercinių paslapčių naudojimas, atliekami prieš bankrutuojančią įmonę. Viena netipiškesnių bylų, kurioje buvo paliestas neteisėto komercinių paslapčių naudojimo klausimas, buvo išnagrinėta 2011 metais¹¹³. Bankrutuojančios įmonės akcininkė pareiškė netiesioginį ieškinį naujai įsteigtos įmonės savininkams dėl neteisėtos konkurencijos. Ieškovė įrodinėjo, kad atsakovai (bankrutuojančios įmonės kreditorius, pagal kurio ieškinį įmonei buvo iškelta bankroto byla, ir šio kreditoriaus naujai įsteigta pelno siekianti įmonė) bankrutavusios įmonės atžvilgiu atliko nesąžiningos konkurencijos veiksmus: privedė ją prie bankroto, perėmė jo sutartis, pavadinimą, patalpas, fiksuoto telefono ryšio numerius, interneto svetainės adresą, verslo partnerių kontaktus, persiviliojo darbuotojus, pasinaudojo įmonės komercinėmis paslaptimis. Dėl to bankrutuojanti įmonė patyrė nuostolius negautų pajamų forma. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai bankrutuojančios įmonės akcininkės ieškinį atmetė, motyvuodami tuo, kad bankrutuojanti įmonė negalėjo būti traktuojama kaip konkurencijos santykių dalyvis todėl, kad bankroto proceso metu įmonės vykdomos veiklos tikslas – mažinti kreditorių dėl bankroto patiriamus nuostolius, o ne siekti pelno. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nesutiko su tokiomis išvadomis ir nurodė, kad įstatymų leidėjas nenustatė jokių imperatyvių apribojimų bankrutuojančiai įmonei verstis ūkine komercine veikla, dėl kurių ši būtų vertinama kaip eliminuota iš konkurencinių santykių, taigi savaime negalinti būti konkurentu Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 9 dalies prasme. Kasacinis teismas nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas įmonės galimybę konkuruoti nepagrįstai susiejo su įmonės veiklos tikslais, kadangi Konkurencijos įstatyme nėra nuostatų, kuriose ūkio subjekto dalyvavimas konkurencijos santykiuose būtų siejamas su tuo, kaip panaudojamos jo ūkinės veiklos metu gaunamos pajamos. Bankrutuojanti įmonė, tam tikroje rinkoje veikusi kelerius ar keliolika metų, turi reikalingus verslo kontaktus, sukauptą patirtį, kitas verslui plėtoti reikalingas žinias, todėl aplinkybė, kad įmonei iškelta bankroto byla, savaime negali ir neturi tokios įmonės eliminuoti iš konkurencijos santykių. Be to, net ir nutraukusios ūkinę komercinę veiklą bankrutuojančios įmonės komercinės paslaptys, verslo partnerių kontaktai, interneto svetainės adresas ir panašūs objektai gali patekti į įmonės nematerialaus turto (aktyvų) sudėtį, kurią realizavus kaip visumą ar dalimis galėtų būti apsaugoti įmonės kreditorių interesai. Galiausiai kasacinis teismas konstatavo, kad bankrutuojanti įmonė gali būti visavertis konkurencijos santykių subjektas ir atitinkamai tapti nesąžiningos konkurencijos veiksmų objektu ir dėl to patirti nuostolių¹¹⁴.

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *E. D. B. v. UAB „Žaibo ratas Vilnius“ ir kiti*, *supra* note 46.

¹¹⁴ *Ibid.*

Kaip matyti iš aptarto teisinio reglamentavimo, Lietuvoje, nepaisant to, kad darbo teisinius santykius reglamentuoja atskiras įstatymas – Darbo kodeksas¹¹⁵, darbuotojams atsakomybė už komercinės paslapties atskleidimą kyla pagal civilinės teisės normas. Lietuvos teisės doktrinoje sutinkama nuomonių, jog pagal prigimtį šie teisiniai santykiai laikytini darbo teisiniais santykiais, todėl atsakomybė už komercinės paslapties atskleidimą darbuotojams turėtų būti kildinama iš darbo teisės normų. Beata Martišienė teigia, kad komercinių paslapčių apsauga darbo teisiniuose santykiuose yra ribinis teisinių santykių pavyzdys¹¹⁶. Kadangi darbuotojo, kuriam patikima komercinė paslaptis, ir darbdavio, kuris yra komercinės paslapties savininkas, santykiai susiklosto dėl priklausomo darbo atlikimo, t.y. darbuotojas sužino komercinę paslaptį tik todėl, kad atlieka savo darbinę funkciją, bei todėl, kad šie santykiai yra reikšminga visuomeninio gyvenimo sritis, šiuos santykius būtų galima priskirti darbo teisės reguliavimo sričiai. Tačiau dėl komercinės paslapties reikšmės, jos kaip turto specifiškumo, ši vertybė yra saugoma civilinės teisės, kuri pagal dabartinį teisinį reguliavimą užtikrina stipresnę apsaugą, normomis, o ne darbo teisės normomis¹¹⁷.

Iš esmės pagrindinė problema, neleidžianti užtikrinti komercinių paslapčių apsaugos darbo teisės normomis, yra Darbo kodekse įtvirtintas teisinis reglamentavimas, pagal kurį su darbuotoju visiškos materialinės atsakomybės sutartį galima sudaryti tik šio kodekso 256 straipsnyje numatytu atveju, t.y. visiškos materialinės atsakomybės sutartis gali būti sudaroma su darbuotojais, kurių darbas yra tiesiogiai susijęs su materialinių vertybių saugojimu, priėmimu, išdavimu, pardavimu, pirkimu, gabenimu, ir dėl priemonių, perduotų darbuotojui naudotis darbe. Pagal dabartinį teisinį reglamentavimą visiškas žalos už komercinės paslapties atskleidimą atlyginimas darbdaviui nėra numatytas. Todėl siekiant aiškumo komercinių paslapčių apsaugoje esant darbo santykiams, būtų sveikintinas siūlymas Darbo kodekse įtvirtinti visišką darbuotojo materialinę atsakomybę už neteisėtą komercinės paslapties naudojimą. Tai galėtų palengvinti padarytos žalos įrodinėjimą, kadangi žala nebūtų taip nutolusi ir kiltų iš to paties tarp šalių susiklosčiusio santykio. Tokiu būdu būtų pagrindžiamas materialinės atsakomybės kaip sutartinės atsakomybės pobūdis. Be to, teisės doktrinoje visiškas darbuotojo materialinės atsakomybės taikymas, jei tai atitinka protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principus, yra vertintinas palankiai, kadangi tam tikrais atvejais visiška materialinė atsakomybė yra būtina dėl darbo specifikos bei dažnai pasitaikančių tam tikru būdu padaromų žalos atvejų¹¹⁸. Visgi

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *Valstybės žinios*.2002, Nr. 64-2569

¹¹⁶ Martišienė, B., *supra* note, p. 153.

¹¹⁷ *Ibid.*

¹¹⁸ Nekrošius, I., Nekrašas, V. ir kt. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai*. Vilnius: Justitia, 2004. T. 2, p. 161, 386, 390, 393, 397.

parengtame naujo Darbo kodekso projekte nuostatų, leidžiančių darbuotojui taikyti visišką materialinę atsakomybę už neteisėtą komercinės paslapties naudojimą, nėra įtvirtinta.

Atkreiptinas dėmesys, jog nekonkuravimo susitarimai, kurie pagal susiklosčiusią teismų praktiką taip pat buvo priskirti civilinės teisės reguliavimo sričiai, jau yra įtraukti į naujo Darbo kodekso projektą, taip siekiant užtikrinti aiškesnį jų teisinį reglamentavimą (Darbo kodekso projekto 37 straipsnis).

Be to, galima sutikti su Beatos Martišienės išsakytu nuomone, jog komercinių paslapčių apsauga, esant darbo santykiams, ne tik kad geriau būtų užtikrinama darbo teisės metodais, bet taip pat tokiu būdu būtų išspręstas egzistuojantis loginis prieštaravimas – šiuo metu komercinių paslapčių apsauga laikoma civiliniais teisiniais santykiais, tačiau drausminė atsakomybė už komercinių paslapčių atskleidimą arba jų pranešimą konkuruojančiai įmonei ar kitą veiklą, kuria padaromas darbo drausmės pažeidimas, laikoma darbo teisiniais santykiais (Darbo kodekso 235 straipsnio 2 dalies 2 punktas).

Tačiau tokios komercinių paslapčių apsaugos perspektyvos darbo teisės normomis nenusimato. Priešingai, pagal naujojo Darbo kodekso projektą apskritai yra siūloma siaurinti šiurkštaus darbo pareigų pažeidimo dėl komercinės paslapties atskleidimo apimtį. Šiuo metu galiojančio Darbo kodekso 255 straipsnio 2 dalies 2 punkte numatyta, jog šiurkščiu darbo pareigų pažeidimu laikoma valstybės, tarnybos, komercinių ar technologinių paslapčių atskleidimas arba jų pranešimas konkuruojančiai įmonei. Tuo tarpu naujo Darbo kodekso projekto 57 straipsnio 2 dalies 5 punkte įtvirtinama, jog šiurkščiu darbo pareigų pažeidimu gali būti laikomas pareigos saugoti konfidencialią informaciją nevykdymas, padaręs darbdaviui žalos. Toks Darbo kodekso projekte numatytas teisėtų priešasčių nutraukti darbo sutartį dėl darbuotojo kaltės siaurinamas komercinių paslapčių apsaugos aspektu vertintinas neigiamai. Todėl pritaria Lietuvos Respublikos Seimo Valstybės valdymo ir savivaldybių komiteto išvadai, kad siūlomas teisinis reglamentavimas laikytinas ydingu – bet koks pareigos saugoti konfidencialią informaciją pareigos nevykdymas šiuolaikiniuose verslo santykiuose, kur informacija yra brangiausia prekė, negali būti toleruojamas¹¹⁹.

Iš kitos pusės, sunkiai įsivaizduojamas atvejis, kuomet darbuotojas atskleidžia darbdavio komercines paslaptis ir perduoda jas konkurentams, tačiau darbdaviui dėl to nekyla jokios žalos ir darbuotojas lieka dirbti pas darbdavį, nes nėra teisėto pagrindo tokį darbuotoją atleisti. Komercinių paslapčių atskleidimas yra neišvengiamai susijęs su nuostolių atsiradimu, kadangi tai yra įmonės turtas, kurio ji netenka. Todėl, nors pritaria komiteto išvadai, kad nustatomas teisinis reglamentavimas ydingas, tačiau tuo pačiu pažymėtina, kad praktikoje žalos

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos Seimo Valstybės valdymo ir savivaldybių komiteto papildomo komiteto išvados „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo projekto (XIIP-3234)“, Nr. XIIP-3234, 2015-11-06.

kilimas dažniausiai neišvengiamas. Tai reiškia, kad siūloma Darbo kodekso projekto 57 straipsnio 2 dalies 5 punkto norma tik apsunkintų pačią darbuotojo atleidimo procedūrą, kadangi neaišku ar žala dėl komercinės paslapties atskleidimo turėtų atsirasti prieš atleidimą, ar darbdavys privalėtų laukti, kol tokia žala atsirastų ir tik tada atleisti darbuotoją. Bet kokiu atveju, esant ginčui, žalą turėtų nustatyti teismas, todėl ši norma galimai skatintų nesąžiningus darbuotojus kreiptis į teismą, teigiant, kad jokia žala neatsirado ir todėl atleidimas už šiurkštų darbo pareigų pažeidimą laikytinas neteisėtu. Tai komercinių paslapčių apsaugos aspektu vertintina neigiamai, kadangi, kaip yra išaiškinta teismų praktikoje, komercinės paslapties atskleidimo įrodinėjimas ir žalos dydžio nustatymas pasižymi sudėtinga įrodinėjimo specifika. Taigi darytina išvada, kad Darbo kodekso projekte įtvirtintas teisinis reglamentavimas sukeltų neaiškumo, neapibrėžtumo ir tik dar labiau apsunkintų komercinių paslapčių savininkų pareigą įrodyti komercinės paslapties atskleidimo faktą ir padarytą žalą dydį, kadangi įrodinėjimas tokio pobūdžio bylose ir taip yra labai sudėtingas.

Komercinių paslapčių apsaugos specifika darbo santykiuose ir dėl darbo pareigų pažeidimų, atskleidus komercinės paslapties, galinti kilti drausminė atsakomybė bus aptarta tolimesniame šio darbo poskyryje, todėl plačiau teisinė atsakomybė pagal darbo teisės normas šiame poskyryje nebus nagrinėjama.

Be aptartos civilinės atsakomybės bei paminėtos drausminės atsakomybės, Lietuvos teisės aktuose yra numatytos ir kitos teisinės atsakomybės rūšys, susijusios su neteisėtu komercinių paslapčių naudojimu, t.y. administracinė atsakomybė¹²⁰ ir baudžiamoji atsakomybė¹²¹.

Europos Sąjungoje teisinė komercinių paslapčių apsauga ir atsakomybės už jų atskleidimą ir neteisėtą naudojimą taikymas nėra suderinti. Nors komercinių paslapčių sąvoka, kaip nurodyta ankstesniame darbo skyriuje, iš esmės yra suvokiama panašiai, tačiau pati komercinių paslapčių apsauga yra labai skirtinga. Nevienodą komercinių paslapčių apsaugą lemia tai, kad labai skiriasi nacionalinių teisės aktų nuostatos, susijusios su komercinių paslapčių apsaugos pobūdžiu ir apimtimi, taip pat dėl taikomų skirtingų žalą atlyginimo priemonių. Kadangi daugumoje Europos Sąjungos šalių nėra konkrečių civilinės teisės nuostatų dėl komercinių paslapčių, jose komercinės paslaptys saugomos kitomis priemonėmis, pvz., taikant bendrą nesąžiningos konkurencijos draudimo nuostatą, deliktų teisę, darbo teisę ir baudžiamąją teisę¹²².

Reaguodama į tokį esamą apsaugos nuo neteisėto komercinių paslapčių pasisavinimo susiskaidymą bei siekdama sukurti intelektinės nuosavybės teisių bendrąją rinką, Europos

¹²⁰ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 215¹ straipsnis. *Valstybės žinios*.1985, Nr. 1-1.

¹²¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 210 ir 211 straipsniai. *Valstybės žinios*.2000, Nr. 89-2741.

¹²² *Supra* note 61.

Komisija parengė Direktyvą, kurios tikslas visoje vidaus rinkoje nustatyti pakankamą teisių gynimo lygį neteisėto komercinių paslapčių pasisavinimo atvejais. Rengiant šią Direktyvą, buvo priimta eilė darbinių dokumentų, kurie išryškino Europos Sąjungos viduje egzistuojančias komercinių paslapčių apsaugos problemas. 2012 m. lapkričio mėnesį Europos Komisijos iniciatyva buvo atlikta komercinių paslapčių naudojimo, susijusios rizikos ir teisinės apsaugos apklausa¹²³. Palyginus valstybių narių teisės normas pagal tokius kriterijus, kaip komercinės paslapties apibrėžtį civilinės teisės aktuose, galimybę naudoti draudimą sąžiningai veikusios trečiosios šalies atžvilgiu, galimybę įpareigoti sunaikinti komercinę paslaptį ir kt., buvo padaryta jau minėta išvada, kad komercinių paslapčių apsauga yra susiskaidžiusi, dėl ko bylinėjimasis tampa nepatikima priemone siekiant apsaugoti komercines paslaptis nuo trečiųjų šalių neteisėto pasisavinimo tarpvalstybiniu mastu. Šios apklausos metu buvo nustatyta, jog tik nedaugelyje valstybių narių¹²⁴ komercinės paslaptys ir neteisėtas pasisavinimas yra apibrėžti civilinės teisės aktuose, o kai kurios valstybės apskritai neturi specialių nuostatų dėl komercinių paslapčių. Taip pat nustatyta, kad nacionalinėmis taisyklėmis komercinių paslapčių konfidencialumas dažniausiai užtikrinamas neveiksmingai ir tai gali nulemti, kad komercinės paslaptys gali būti negrįžtamai prarastos, nukentėjusiajam nusprendus bylinėtis, bei, kad komercinių paslapčių vagystė yra baudžiamoji veika daugelyje valstybių narių, tačiau sankcijos jose labai skiriasi. Galiausiai buvo padaryta išvada, jog komercinių paslapčių turėtojai nacionalinių taisyklių nelaiko patikimomis, nes įmonės teismuose beveik negina neteisėtai pasisavintų jų komercinių paslapčių ir tik komercinių paslapčių turėtojų įsitikinimas, kad konfidencialumas nebus pažeistas per teismo procesą, skatintų juos siekti teisinės apsaugos¹²⁵.

Europos Komisijos nuomone, Direktyvoje įtvirtintos apsaugos priemonės turėtų padėti dėl neteisėto komercinių paslapčių pasisavinimo nukentėjusiems asmenims ginti savo teises bei lengviau gauti kompensaciją už neteisėtais veiksmais padarytą žalą, taip pat nacionaliniams

¹²³ Vykdamas apklausą buvo apklausti 537 respondentai (Europos Sąjungos bendrovės). 75 % respondentų nurodė, jog komercinės paslaptys yra strategiškai svarbios jų bendrovės augimui, konkurencingumui ir novatoriškos veiklos rezultatams. Apklausoje buvo nustatyta, kad per pastaruosius 10 metų maždaug iš kas penkto respondento bent vieną kartą Europos Sąjungoje bandyta neteisėtai pasisavinti komercinę paslaptį, o beveik du penktadaliai respondentų teigė, kad neteisėto komercinių paslapčių pasisavinimo rizika per tą patį laikotarpį padidėjo. *Supra* note 3, p. 4.

¹²⁴ Bulgarijoje, Čekijoje, Graikijoje, Vengrijoje, Italijoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Švedijoje, Slovakijoje. *Ibid.*, p. 16.

¹²⁵ Europos Komisijos tarnybų darbinis dokumentas „Poveikio vertinimo santrauka“ Pridedamas prie dokumento „Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) apsaugos nuo neteisėto gavimo, naudojimo ir atskleidimo“, SWD(2013) 472 final, Briuselis, 2013-11-28. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-28] <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013SC0472&from=lt>>.

teismams spręsti neteisėto konfidencialios verslo informacijos pasisavinimo bylas ir šalinti iš rinkos produktus, kuriais pažeidžiamos komercinės paslaptys¹²⁶.

Vertinant Direktyvos nuostatas, matyti jog pagal Direktyvoje įtvirtintą reglamentavimą Lietuvoje nauja būtų tai, kad yra nustatomas sutrumpintas senaties terminas ieškiniams dėl pažeistų teisių gynimo pareikšti – Direktyvos 7 straipsnyje nurodoma „Valstybės narės užtikrina, kad ieškiniai dėl šioje direktyvoje numatytų priemonių, procedūrų ir teisių gynimo priemonių taikymo galėtų būti pareikšti bent per vienerius metus, bet ne ilgiau kaip per dvejus metus nuo tos dienos, kai pareiškėjas sužinojo arba turėjo pagrindo sužinoti apie paskutinį faktą, suteikiantį pagrindą pareikšti ieškinį“. Taip pat nauja tai, kad Direktyvoje yra aiškiai įtvirtinamos priemonės, kurių turi imtis teisminė institucija, kad būtų išsaugotas komercinių paslapčių konfidencialumas per teismo procesą.

Kaip minėta, Jungtinėse Amerikos Valstijose komercinių paslapčių apsaugą užtikrina daugelio valstijų priimtas Vieningasis komercinių paslapčių įstatymas (angl. *Uniform Trade Secrets Act*). Federaliniame lygmenyje komercinių paslapčių apsaugos reglamentavimas įtvirtintas 1996-ųjų Ekonominio šnipinėjimo akte (angl. *Economic Espionage Act*). Remiantis šiuo aktu komercinės paslapties vagystė arba neteisėtas pasisavinimas yra laikomas federaliniu nusikaltimu. Ekonominio šnipinėjimo aktas numato, jog už komercinės paslapties vagystę yra baudžiama laisvės atėmimu iki dešimties metų ir iki pusės milijono JAV dolerių bauda. Jei pažeidėjas yra juridinis asmuo bauda gali siekti iki 5 milijonų JAV dolerių. Be to, šis įstatymas numato, kad daiktai, įgyti pažeidžiant komercinių paslapčių savininko teises, taip pat naudotos nusikalstamos veikos padarymo priemonės iš pažeidėjų gali būti konfiskuojami, pvz. kompiuteriai ir kiti įrenginiai, kurie buvo naudojami vykdant vagystę. Iki 1996-ųjų, kuomet buvo priimtas Ekonominio šnipinėjimo aktas, federalinio įstatymo, kuris leistų patraukti baudžiamojon atsakomybėn už komercinių paslapčių vagystę, nebuvo¹²⁷.

Apibendrinant darytinos šios išvados: 1) pareiga saugoti darbdavio komercines paslaptis nėra tiesiogiai įtvirtinama nei galiojančiame Darbo kodekse, nei naujo Darbo kodekso projekte. Manytina, kad tiesioginis ir aiškus tokios darbuotojų pareigos įtvirtinimas darbo teisinius santykius reglamentuojančiame teisės akte pasitarnautų geresnei komercinių paslapčių apsaugai; 2) kadangi tiesioginės įstatyminės pareigos saugoti darbdavio komercines paslaptis įstatymuose nėra įtvirtinta, pagal nustatytą teisinį reglamentavimą ir susiformavusią teismų praktiką darbuotojams už komercinių paslapčių pažeidimą taikoma tik sutartinė civilinė atsakomybė.

¹²⁶ Europos Komisijos pranešimas spaudai „Komisija siūlo taisykles, kuriomis siekiama padėti apsaugoti nuo konfidencialios verslo informacijos vagysčių“. Briuselis, 2013-11-28 [interaktyvus] [žiūrėta 2015-10-08] <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-1176_lt.htm>.

¹²⁷ Alces, P.A., et.al. *The Commercial Law of Intellectual Property*. 2006 Cumulative Supplement. Aspen Publishers, 2006.

Manytina, kad tokios tiesioginės pareigos nustatymas užtikrintų didesnę komercinių paslapčių apsaugą, kadangi darbuotojas atsakytų net ir nesant atskiro šalių susitarimo (deliktinės atsakomybės nustatymas); 3) neaiškus Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 4 dalies normos taikymas nei dėl subjektų, kuriems ši norma taikoma, nei dėl joje įtvirtinto vienerių metų draudimo naudoti komercines paslaptis termino; 4) Darbo kodekso projekte (57 straipsnio 2 dalies 5 punktas) numatytas siūlymas siaurinti šiurkštaus darbo pareigų pažeidimo dėl komercinės paslapties atskleidimo apimtį vertintinas neigiamai, kadangi įtvirtintas teisinis reglamentavimas sukeltų neaiškumo, neapibrėžtumo ir tik dar labiau apsunkintų komercinių paslapčių savininkų pareigą įrodyti komercinės paslapties atskleidimo faktą ir padarytą žalos dydį.

2.2. Komercinės paslapties apsaugos ypatumai darbo santykiuose

Pasak Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos, didžiausią grėsmę komercinių paslapčių apsaugai kelia darbuotojai¹²⁸. Darbo santykiuose aktualus nuosavybės – tiek materialios, tiek nematerialios apsaugos klausimas. Su nuosavybės apsaugos klausimu yra tiesiogiai susijęs darbuotojo lojalumas darbdaviui. Darbuotojas negali kenkti darbdaviui, jo interesams ar užsiimti bet kokia veikla, kuri turėtų neigiamos įtakos darbdavio konkurencingumui. Tačiau darbuotojai dėl vienu ar kitu priežasčių dažnai pradeda veikti prieš darbdavio interesus.

Išanalizavus Lietuvos teismų praktiką, galima vienareikšmiškai pritarti Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos išvadai, jog įmonių komercinių paslapčių apsaugoje didžiausią pavojų kelia būtent jos pačios darbuotojai. Darbdaviai dažnai yra priversti imtis kraštutinių priemonių ir atleisti savo darbuotojus už šiurkštų darbo drausmės pažeidimą – darbdavio komercinių paslapčių atskleidimą arba jų pranešimą konkuruojančiai įmonei. Žinoma, darbuotojai savo kaltę yra linkę neigti ir savo galimai pažeistas teises ginti kreipdamiesi į teismą bei prašydami atleidimą pripažinti neteisėtu. Pasitaiko atvejų, kuomet net esant akivaizdžiam pažeidimui, iš darbo atleistas darbuotojas ne tik kad prašo pripažinti tokį atleidimą neteisėtu, bet dar ir reikalauja priteisti didžiules premijas¹²⁹. 2010 metais Šiaulių apygardos teismo nagrinėtoje byloje darbuotojas prašė pripažinti atleidimą iš darbo už šiurkštų darbo pareigų pažeidimą atskleidus darbdavio komercines paslaptis neteisėtu bei priteisti iš darbdavio išeitinę išmoką, vidutinį darbo užmokestį už priverstinės pravaikštos laiką, taip pat 35 000 Lt dydžio premiją¹³⁰.

¹²⁸Sheikh, T. Trade Secrets and Employee Loyalty. *WIPO MAGAZINE*. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-10-01] <http://www.wipo.int/sme/en/documents/trade_secrets_employee_loyalty.html#emp>.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje *R. D. v. UAB „Putokšnis“* (bylos Nr. 3K-3-303/2011).

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra* note 129.

Nors pirmosios instancijos teismas pripažino, kad atleidimas buvo teisėtas, tačiau Lietuvos apeliacinis teismas pažeidimų dėl neteisėto komercinės paslapties atskleidimo nenustatė ir priteisė beveik visas prašytas priteisti išaitines išmokas, premijos nepriteisė tik dėl to, kad byloje nebuvo pateikta įrodymų, jog premija pagal darbo rezultatus darbuotojui priklausė¹³¹. Nors kasacinis teismas vėliau tokį sprendimą panaikino¹³², tačiau ši situacija parodo, koks skausmingas darbdaviui gali būti komercinės paslapties pasisavinimas, susijęs ne tik su finansiniais nuostoliais, bet apskritai, su neapibrėžtumu bei pasitikėjimo dėl neveiksmingų teisinių priemonių apginti savo teisėtai saugomą turtą netekimu.

Atsakomybė už komercinės paslapties atskleidimą yra numatyta Darbo kodekso 136 straipsnio 3 dalies 2 punkte ir 235 straipsnio 2 dalies 2 punkte. Pagal Darbo kodekso 235 straipsnio 2 dalies 2 punktą šiurkščiu darbo pareigų pažeidimu laikomas valstybės, tarnybos, komercinių ar technologinių paslapčių atskleidimas arba jų pranešimas konkuruojančiai įmonei. Pagal Darbo kodekso 136 straipsnio 3 dalies 2 punktą darbdavys turi teisę nutraukti darbo sutartį su darbuotoju, vieną kartą šiurkščiai pažeidusiu darbo pareigas.

Kad būtų pripažinta, jog darbuotojas, atskleisdamas komercinę paslaptį, padarė šiurkštų darbo pareigų pažeidimą būtina nustatyti, kad jis buvo supažindintas, jog atitinkama informacija yra pripažinta komercine paslaptimi. Kasacinis teismas yra nurodęs, jog sprendžiant, ar konfidencialios informacijos savininkas ėmėsi protingų pastangų ją apsaugoti, vertintinos aplinkybės, kaip tokia informacija buvo apibūdinta, ar ją žinoję darbuotojai informuoti apie tam tikrų duomenų išskirtinę komercinę (gamybinę) vertę, ar ši informacija nebuvo viešai prieinama¹³³.

Užsienio teisės doktrinoje nurodoma, jog tais atvejais, kai darbuotojui nėra aiškiai nurodoma, kokia informacija laikytina komercine paslaptimi, būtina atsižvelgti į daugelį aplinkybių, t.y. darbo pobūdį; informacijos, su kuria darbuotojas dirba, pobūdį; ar darbdavys sudaro įspūdį, kad informacija yra konfidenciali (pavyzdžiui, rakinamos patalpų, kuriose laikomi konfidencialūs dokumentai durys); ar informacija nėra viešai prieinama ir aptarinėjama; ar konfidenciali informacija gali būti perskaitoma atskirai nuo kitos informacijos; ar atskleidus informaciją būtų padaroma reali ir žymi žala¹³⁴.

¹³¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. vasario 28 d. sprendimas civilinėje byloje *R. D. v. UAB „Putokšnis“* (bylos Nr. 2A-204/2011).

¹³² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra* note 129.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 3 d. nutartyje civilinėje byloje *UAB „Cleanex“ v. UAB „Romula“ ir L. Z.* (bylos Nr. 3K-3-524/2014) yra konstatuota, kad: „Vien faktas, jog ieškovas vienareikšmiškai neįrodė, kad atsakovė buvo supažindinta su Komercinių ir technologinių paslapčių sąrašu, nesudaro pagrindo spręsti, jog ieškovas nedėjo pakankamų pastangų apsaugoti konfidencialią informaciją, nes tokią informaciją sudarantys duomenys (jų dalis), be Komercinių ir technologinių paslapčių sąrašo, įvardyti ir su darbuotojais sudarytose darbo sutartyse“.

¹³⁴ MacQueen, H.L., Waelde, C., Laurie, G.T, *supra* note 26, p.776.

Visgi, suprasdami komercinių paslapčių svarbą, darbdaviai dažnai imasi iniciatyvos ir su darbuotojais sudaromose sutartyse aiškiai nurodo, kokia informacija laikytina komercinėmis paslaptimis ir negali būti atskleista. Įprasta praktika į sutartis įtraukti sąlygas, draudžiančias darbuotojui po sutarties nutraukimo tam tikrą laiką dirbti toje pačioje srityje ar vietovėje. Tai vadinamosios ribojančios sutarties sąlygos (angl. *restrictive covenants*)¹³⁵. Lietuvoje darbdaviai su darbuotojais dažniausiai sudaro nekonkuravimo susitarimus, kuriais yra apribojamos darbuotojų teisės tam tikrą laiką po darbo sutarties nutraukimo laisvai pasirinkti kitą darbą ar verslą. Šiais apribojimais yra siekiama apsaugoti įmonės komercines paslaptis ar kitą informaciją nuo šių paslapčių panaudojimo konkurencijai su buvusiais darbdaviais¹³⁶. Plačiau nekonkuravimo susitarimai bus aptariami tolimesniame darbo poskyryje.

Tam tikrais atvejais informacijos, sudarančios komercinę paslaptį, naudojimas yra neatsiejamas nuo tinkamo darbo funkcijų atlikimo. Darbuotojo pareigos gali būti ne tik tiesiogiai susijusios su tokios informacijos naudojimu, bet ir jos kūrimu ar tobulinimu. Įmonės suteikia darbuotojams erdvę ir įrankius jų kūrybai reikštis. Tačiau nepaisant teikiamų išteklių ir palankios terpės kūrybai klestėti, tikrasis kūrėjas yra žmogus. Būtent asmenys analizuoja, gilinasi ir sprendžia problemas, t.y. kuria naujas idėjas. Jokios inovacijos technologijų srityje ar kūryba mene negali egzistuoti be žmogaus proto. Todėl darbuotojai yra suinteresuoti dirbti ten, kur gali įgyvendinti savo idėjas ir kur sudaromos tinkamos sąlygos kūrybiškumui plėtoti. Suprantama, jog darbuotojas, dirbdamas darbą, įgyja naujų profesinių žinių ir pagerina savo įgūdžius ir dažnai toks naujų žinių įgijimas yra neišvengiamai susijęs su komercinių paslapčių darbuotojui atskleidimu. Be to, tokia informacija dažnai ir yra žinios, kurias atskleidus, jų „atsiimti“ nebeįmanoma, o tai nulemia, jog daugelis darbuotojų, pereidami į kitą darbovietę, šias žinias „išsineša“ kartu¹³⁷. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, sprenddamas dėl nekonkuravimo susitarimo galiojimo, yra nurodęs, jog dirbant darbą įgyta aukštesnė profesinė kvalifikacija sudaro prielaidas darbuotojui geriau konkuruoti darbo rinkoje, pretenduoti į aukštesnį atlyginimą už darbą, todėl ji yra reikšmingas veiksnys, pagerinantis sąlygas darbuotojui įgyvendinti savo teisę pasirinkti konkretų pageidaujamą darbą bei gauti už jį teisingą atlyginimą¹³⁸. Taigi būtų galima daryti išvadą, jog už komercinės paslapties atskleidimą darbuotojui darbdavys reikalauja „susimokėti“ laikinu savo teisės į darbą apribojimu. Tačiau ne visuomet darbuotojai yra linkę atsisakyti jiems naudingų pasiūlymų ir riboti savo galimybes dirbti, gaunant jų kvalifikaciją ir kompetenciją atitinkantį darbo užmokestį, kuris, suprantama, daugeliu atveju, bus didesnis nei

¹³⁵*Ibid.*

¹³⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Marilita“ v. A. B. ir R. Č. (bylos Nr. 3K-3-401/2013).

¹³⁷Siurblytė, G. *supra* note 12 p.

¹³⁸Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *op. cit.*

buvusioje darbovietėje. Todėl komercinių paslapčių atskleidimas darbuotojams yra itin problemiškas klausimas.

Viename iš Anglijos teismo precedentų¹³⁹ yra teigiama, jog komercinė paslaptimi negali būti darbuotojo įgūdžiai, *know - how* (žinau kaip) ar bendrosios (įprastinės) žinios. Šiuo aspektu paminėtina viena Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis¹⁴⁰, kurioje buvo nagrinėjamas nesąžiningos konkurencijos veiksmais padarytos žalos atlyginimo klausimas, kuomet buvusi darbuotoja įsteigė analogiška veikla užsiimančią įmonę, siekdama konkuruoti su ieškovu (buvusiu darbdaviu), pasinaudojo šio komercinę paslaptį sudarančia informacija (apie klientus, teikiamų paslaugų rinkos kainas ir kt.), kurią gavo dirbdama pas ieškovą, ir nesąžiningais veiksmais perviliojo klientus iš buvusio darbdavio¹⁴¹. Šią bylą nagrinėjęs apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad nebuvo pateikta pakankamai įrodymų, kurie patvirtintų, jog atsakovė pasinaudojo kokia nors jai žinoma komercinę paslaptį sudarančia informacija, o sutarčių sudarymą su dalimi buvusių darbdavio klientų nulėmė gera atsakovės reputacija. Kasacinis teismas, nesutikdamas su šia apeliacinio teismo išvada, nurodė, jog tai, kad atsakovė buvo pareiginga ir darbšti darbuotoja, turėjo patirties ir gerą reputaciją valymo paslaugų teikimo srityje, nepaneigia aplinkybės, jog tokią patirtį ir reputaciją ji įgijo būtent dėl darbo pas kasatorių (buvusį darbdavį). Atsakovė, dirbdama valymo paslaugų teikimo rinkoje veikiančioje, savo veiklos technologijas sukūrusioje ir klientų ratą išplėtojusioje (buvusio darbdavio) įmonėje, turėjo organizacinių ir techninių galimybių įgyti patirties, susikurti gerą reputaciją tarp kasatoriaus (buvusio darbdavio) klientų, kas vėliau, žinant kasatoriaus (buvusio darbdavio) komercinę paslaptį sudarančią informaciją (apie klientus, kuriems aktualios valymo paslaugos, jų poreikius, valymo paslaugų rinkos kainas ir kt.), suteikė jai pranašumą ieškant naujų klientų savo įsteigtai įmonei. Atsakovės pateikti argumentai, kad buvę kasatoriaus (buvusio darbdavio) klientai atsakovės įmonę pasirinko dėl jos geros reputacijos, kasacinio teismo buvo atmesti kaip nepagrįsti, kadangi teismas sprendė, jog naujai įsteigta bendrovė, rinkoje veikianti vos kelis mėnesius, neturėjo objektyvios galimybės susikurti patikimo ir aukštos kokybės paslaugas teikiančio subjekto reputacijos¹⁴².

Teisinė atsakomybė už šiurkštų darbo pareigų pažeidimą, atskleidus įmonės komercines paslaptis, komercinių paslapčių apsaugoje vertintina keliais aspektais. *Visų pirma*, tokios teisinės atsakomybės taikymą gali užtikrinti tik tinkamai atlikta atleidimo procedūra. Analizuojant teismų praktiką matyti aiški tendencija, jog beveik visais atvejais atleidus darbuotoją iš darbo už

¹³⁹Faccenda Chicken Ltd. v. Fowlerand Others[1987] Ch. 117 (cituota iš MacQueen, H.L., Waelde, C., Laurie, G.T. *supra* note 27).

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra* note 51.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² *Ibid.*

šiurkštų darbo pareigų pažeidimą, atskleidus įmonės komercines paslaptis, pagrindinis jų teisinis argumentas, prašant tokį atleidimą pripažinti neteisėtu, yra tokio atleidimo procedūros pažeidimai¹⁴³. Todėl svarbu, jog darbdavys, nustatęs komercinių paslapčių atskleidimo faktą, griežtai laikytųsi teisės aktuose nustatytos atleidimo procedūros tvarkos.

Antra, iš kitos pusės, atleidimas už sunkų darbo pareigų pažeidimą darbuotojui gali sukelti itin neigiamų pasekmių, todėl tokio pobūdžio bylose ypač aktualus įrodymų, patvirtinančių neteisėtą komercinės paslapties atskleidimą, vertinimas. Ginamo intereso ir ginčo materialinis teisinis pobūdis gali lemti, kad vienoje bylose taikomi griežtesni, kitose – liberalesni įrodymų pakankamumo nustatymo kriterijai. Darbuotojas, kuris atleidžiamas iš darbo dėl to, kad atliko veiksmus, turinčius nusikaltimo požymių, gali turėti problemų susirandant naują darbą, taip pat gali nukentėti jo reputacija artimųjų, visuomenės akyse¹⁴⁴. Atleidimas tokiu pagrindu gali turėti neigiamos įtakos ir darbuotojo artimiesiems. Be to, teismo sprendimas tokiose bylose gali turėti teisinės reikšmės ir taikant asmeniui viešojoje teisėje numatytas sankcijas (teismo sprendimo privalomumas ir prejudicialumas)¹⁴⁵. Dėl šių priežasčių faktas, kad darbuotojas tikrai atliko veiksmus, turinčius <...> nusikaltimo <...> požymių, turi būti įrodytas tokiu laipsniu, kad neliktų jokių pagrįstų abejonių šio fakto buvimu¹⁴⁶. Šiurkštus darbo pareigų pažeidimas darbo teisiniuose santykiuose kvalifikuojamas kaip vienas sunkiausių darbo sutarties pažeidimų, todėl darbuotojas, kurio darbo sutartis pasibaigia tokiu pagrindu, darbo rinkoje vertinamas nepalankiai ir turi blogas sąlygas konkuruoti su kitais pretendентаis į darbo vietas. Dėl šios priežasties darbdavys atleisti darbuotoją šiuo pagrindu gali tik tada, kai yra pakankamai duomenų, patikimai patvirtinančių, kad toks atleidimas bus pagrįstas ir teisėtas¹⁴⁷.

Trečia, dar vienas svarbus darbo bylų, kuriose sprendžiamas atleidimo iš darbo už šiurkštų darbo drausmės pažeidimą, atskleidus darbdavio komercines paslaptis, teisėtumo klausimas, ypatumas yra galimų didelių darbdavio nuostolių patyrimas. Darbdavys turi labai gerai apsvarstyti visas galimas pasekmes, atleisdamas darbuotoją už komercinių paslapčių atskleidimą, kadangi teismui pripažinus tokį atleidimą neteisėtu, darbdavys gali patirti pakankamai didelių finansinių nuostolių, nes įprastai atleidžiami darbuotojai būna aukštas/svarbias pareigas įmonėje einantys asmenys, kuriems mokami atitinkamo dydžio

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *J. V. v. UAB „Arijus“*, *supra* note 31; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje *J. V. v. UAB „Arijus“* (bylos Nr. 3K-3-354/2011).

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *J. V. v. UAB „Arijus“*, *supra* note 143.

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. ir kt. v. AB „Panevėžio duona“* (bylos Nr. 3K-3-513/2004).

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *G. K. v. UAB „Baltijos parkai“* (bylos Nr. 3K-3-351/2006); Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *J. V. v. UAB „Arijus“*, *supra* note 143.

atlyginimai. Todėl pripažinus atleidimą neteisėtu darbdavys turėtų sumokėti didžiules išmokas ir kompensacijas už priverstinį pravaikštos laiką nuo darbuotojo atleidimo iki teismo sprendimo byloje įsiteisėjimo¹⁴⁸. Iš esmės vienintelis būdas išvengti nepalankių teismų sprendimų, pripažįstant atleidimą iš darbo už komercinės paslapties atskleidimą neteisėtu, yra tinkamų ir akivaizdžių apsaugos priemonių įmonėje taikymas.

Jungtinėse Amerikos Valstijose darbo santykiai reguliuojami daug liberaliau nei kontinentinės Europos šalyse. Darbdaviai su darbuotojais pasirašo konfidencialumo sutartis, už kurių pažeidimą numatomos didelės baudinės netesybos. Be to, tokie susitarimai, priešingai nei Lietuvoje, gali būti sudaromi nesilaikant lygybės principo, t.y. už komercinių paslapčių saugojimą nebūtinai numatoma atitinkama kompensacija.

Apibendrinant darytinos šios išvados: 1) Lietuvos teismų praktikos analizė patvirtina, kad didžiausią grėsmę komercinių paslapčių apsaugai kelia darbuotojai; 2) šiuo metu nustatytas teisinis reglamentavimas neužtikrina tinkamos komercinių paslapčių apsaugos nuo darbuotojų daromų pažeidimų; 3) drausminės atsakomybės taikymas už šurkščius darbo pareigų pažeidimus atskleidus komercines paslaptis yra problematiškas dėl galimų darbuotojo teisių pažeidimų, todėl privalo būti atliktas pagal griežtai nustatytas procedūras; 4) darbuotojų pareigų, susijusių su komercinių paslapčių apsauga aiškesnis teisinis reglamentavimas padėtų išspręsti praktikoje kylančias problemas.

2.3. Komercinių paslapčių saugojimo pareigos įgyvendinimas:

2.3.1. Konfidencialumo sutartys

Komercinių paslapčių apsaugoje svarbią reikšmę turi konfidencialumo sutartys. Kaip nustatyta pirmame šio darbo skyriuje, vienas iš konfidencialios informacijos pripažinimo komercine paslaptimi kriterijų yra savininko protingų priemonių ėmimasis konfidencialiai informacijai apsaugoti. Vienas iš šio reikalavimo įgyvendinimo būdų ir komercinių paslapčių apsaugos mechanizmų yra konfidencialumo sutarčių su darbuotojais, partneriais, klientais, kontrahentais ar kitais asmenimis, kurie naudojami konfidencialia informacija, sudarymas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad protingomis pastangomis

¹⁴⁸ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 26 d. nutartyje civilinėje byloje *J. V. v. UAB „Arijus“* (bylos Nr. 3K-3-354/2011) yra nurodyta, kad pirmosios instancijos teismas, pripažindamas darbuotojo atleidimą iš darbo už šurkštų darbo drausmės pažeidimą, atskleidus darbdavio komercines paslaptis, neteisėtu, be kita ko, priteisė darbuotojui iš darbdavio 105 600 Lt vidutinį darbo užmokestį už priverstinę pravaikštą ir 35 200 Lt išaitinę išmoką.

išsaugoti informacijos slaptumą, *inter alia*, galėtų būti laikomos papildomos sutarčių nuostatos, įtvirtinančios konfidencialumo pareigą¹⁴⁹.

Tokiose sutartyse šalys įtvirtina tarpusavio teises ir pareigas, susijusias su konfidencialios informacijos perdavimu, naudojimu, apsaugos terminu, taip pat nuostolių dėl prisiimtų įsipareigojimų nesilaikymo, dydžio ir atlyginimo tvarkos. Tokio pobūdžio sutartyse pareiga saugoti komercines paslaptis būna absoliuti, kadangi paviešinus komercinę paslaptį sudarančią informaciją, nebeužtikrinamas informacijos slaptumo kriterijus ir paslaptis praranda komercinės paslapties statusą.

Pagal susiformavusią praktiką konfidencialumo sutartis dėl komercinių paslapčių apsaugos laikytina civilinės teisės sutartimi nepriklausomai nuo sutarties šalių teisinės padėties ar statuso¹⁵⁰. Net ir tada, kai konfidencialumo sutartis sudaryta tarp darbdavio ir darbuotojo, ji laikytina civilinės teisės sutartimi ir Darbo kodekso nuostatos tokiems susitarimams nėra taikytinos¹⁵¹. Todėl esant komercinių paslapčių apsaugos pažeidimams taikomi civiliniai pažeistų teisių gynimo būdai - konfidencialumo sutarčių nutraukimas ir civilinės atsakomybės sutartį pažeidusiam asmeniui taikymas. Civilinė atsakomybė taikoma nuostolių arba netesybų (baudos) forma. Civilinės atsakomybės nustatymas konfidencialumo sutartyje užtikrina, kad bet kurios sutartinės prievolės pažeidimo atveju už pažeidimą atsakinga šalis atlygins kitai šaliai dėl to patirtus nuostolius. Tačiau pareiga atlyginti patirtus nuostolius atsiranda tik nustačius visas civilinės atsakomybės taikymo sąlygas. Tam, pirmiausia turi būti konstatuotas sutartinės konfidencialumo pareigos pažeidimo faktas. Bendru atveju bet koks sutarties nevykdymas *a priori* reikštų teisės normų pažeidimą, tačiau konfidencialumo pareigos pažeidimo faktą ne visada lengva nustatyti¹⁵². Todėl efektyvesnei komercinių paslapčių apsaugai būtina, kad šalys konfidencialumo sutartyse aiškiai įvardintų kokie veiksmai laikytini pažeidžiančiais konfidencialumo įsipareigojimą. Civilinės atsakomybės sąlygų nustatymo ir įrodinėjimo ypatumai bus plačiau aptariami kitame darbo skyriuje.

Kaip minėta aukščiau, pagal esamą teisinį reglamentavimą ir susiformavusią teismų praktiką, konfidencialumo sutartys, nepriklausomai nuo jų sudarančių šalių teisinio statuso, yra reguliuojamos civilinės teisės normomis. Tačiau naujame Darbo kodekso projekte yra siūloma konfidencialumo sutartis, sudaromas tarp darbdavio ir darbuotojo, reglamentuoti darbo teisės normomis. Darbo kodekso projekto 38 straipsnyje yra įtvirtinta darbo sutarties šalių teisė susitarti dėl konfidencialios informacijos naudojimo apribojimo tiek darbo sutarties vykdymo metu, tiek jai pasibaigus. Šiame straipsnyje nurodoma, kad šalys, sudarydamos tokį susitarimą,

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra* note 41.

¹⁵⁰ Matkevičius, A., *Jurisprudencija*, *supra* note 11, p. 50.

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² *Ibid.*, p. 54

turėtų apibrėžti konfidencialią informaciją sudarančius duomenis bei įtvirtinti darbdavio pareigas padedant darbuotojui išsaugoti šios informacijos slaptumą. Darbo kodekso projekto rengėjai yra numatę, kad konfidencialia informacija negalėtų būti laikomi duomenys, kurie viešai prieinami, taip pat duomenys, kurie pagal teisės aktus ar pagal paskirtį negali būti laikomi konfidencialiais ar kurių apsaugai darbdavys nesiima protingų priemonių. Be šių sąlygų, šalys taip pat turėtų susitarti dėl konfidencialios informacijos apsaugos susitarimo termino, o tuo atveju, jei nesusitaria, numatyta, kad toks susitarimas galiootų vienerius metus po darbo santykių pasibaigimo. Taip pat nurodoma, kad šalys gali sulygti dėl netesybų už šio susitarimo nevykdymą ar netinkamą vykdymą. Remiantis Darbo kodekso projekto rengėjų ataskaita¹⁵³, nuostatos, susijusios su tuo, kokia informacija negali būti laikoma konfidencialia, palyginus su esamu Darbo kodeksu, turėtų geriau atspindėti darbuotojų interesus. Tuo tarpu nuostatos dėl galimybės apskritai tartis dėl konfidencialumo sutarties sudarymo bei netesybų nustatymo, palyginus su esamu Darbo kodeksu, turėtų būti palankesnės darbdaviams ir geriau atspindėti jų interesus. Vertinant tokių nuostatų įtvirtinimą Darbo kodekse komercinių paslapčių teisinės apsaugos aspektu, manytina, kad aiškus konfidencialumo sutarčių reglamentavimas tarp darbo teisinių santykių subjektų, pasitarnautų geresnei komercinių paslapčių apsaugai, kadangi konkrečių įsipareigojimų įtvirtinimas ir galimybė susitarti dėl netesybų (ir pačioms šalims nusistatyti jų dydį), turėtų atgrasyti darbuotojus nuo sutarčių nevykdymo.

Jungtinėse Amerikos Valstijose konfidenciali informacija gali būti saugoma keliais būdais – pasirašant konfidencialumo sutartis, nekonkuravimo susitarimus arba informaciją saugant komercinių paslapčių apsaugos forma¹⁵⁴. Teisės doktrinoje nurodoma, jog tais atvejais, kai pagrindinis darbdavio tikslas yra tik apsaugoti savo konfidencialią informaciją, nekonkuravimo susitarimai šiam tikslui pasiekti laikytini tiek per plataus, tiek per siaurio turinio priemone¹⁵⁵. Jų platus pobūdis pasireiškia tuo, kad jie ne tik įpareigoja darbuotoją neatskleisti darbdavio konfidencialios informacijos, bet tuo pačiu itin smarkiai apriboja jo teises įsidarbinti ir kaip to rezultatas didėja darbdavio priešpriešiniai įsipareigojimai – darbdavys privalo mokėti atitinkamo dydžio kompensaciją. Tuo tarpu jų siaurumas pasireiškia tuo, kad darbuotojo įsipareigojimai yra apriboti laiko apimtimi, geografinė teritorija ir veiklos sritimis. Todėl alternatyva nekonkuravimo susitarimams yra laikomos konfidencialumo sutartys. Kadangi konfidencialumo sutartys neapima ribojimų dėl visuotinai pripažįstamos teisės pasirinkti darbą, jų sudarymas ir įgyvendinimas yra daug paprastesnis. Konfidencialumo sutartyse įtvirtinama

¹⁵³ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu Vilniaus universiteto, Mykolo Romerio universiteto ir Socialinių tyrimų centro parengta Lietuvos Respublikos darbo kodekso projekto ataskaita. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-05] <<http://www.socmodelis.lt/wp-content/uploads/Darbo-kodekso-projektas.pdf>>.

¹⁵⁴ Bishop, D.R.; Dimitroff, S.D.; Mohr, K.D., *supra* note 59, p. 16.

¹⁵⁵ *Ibid.*

darbuotojo pareiga neatskleisti tam tikros informacijos trečiosioms šalims. Nors yra pripažįstama, kad tokios sutarties dalyku gali būti bet kokia šalių nurodyta informacija¹⁵⁶, tačiau teismų praktikoje yra pasitaikę atvejų, kuomet konfidencialumo sutarties sudarymo galimybė buvo siejama ne su bet kokios konfidencialios informacijos apsauga, bet tik tokios informacijos, kuri yra laikoma komercine paslaptimi¹⁵⁷.

Apibendrinant darytinos šios išvados: 1) konfidencialumo sutarčių sudarymas yra vienas iš komercinių paslapčių saugojimo būdų, kuris siejamas su vienu iš trijų informacijos pripažinimo komercine paslaptimi kriterijų – savininkas ėmėsi protingų priemonių informacijai apsaugoti; 2) vertinant naujo Darbo kodekso projekte numatytą konfidencialumo sutarčių reglamentavimą komercinių paslapčių teisinės apsaugos aspektu, manytina, kad aiškus konfidencialumo sutarčių reglamentavimas tarp darbo teisinių santykių subjektų, pasitarnautų geresnei komercinių paslapčių apsaugai, kadangi konkrečių įsipareigojimų įtvirtinimas ir galimybė susitarti dėl netesybų (ir pačioms šalims nusistatyti jų dydį), turėtų atgrasyti darbuotojus nuo sutarčių nevykdymo.

2.3.2. Nekonkuravimo susitarimų reikšmė komercinių paslapčių apsaugoje

Nekonkuravimo susitarimai, kaip priemonė, padedanti apsisaugoti nuo konfidencialios informacijos nutekėjimo ir dažnos personalo kaitos, itin aktuali darbdaviams. Teisės literatūroje išskiriami du pagrindiniai nekonkuravimo susitarimų sudarymo tikslai: 1) užtikrinti, kad darbdavio investicijos į darbuotojo kvalifikaciją netaps betikslės ir 2) apsaugoti įmonės konfidencialią informaciją nuo nutekėjimo¹⁵⁸.

Lietuvos teisės moksle yra pateikiama keletas nekonkuravimo susitarimų apibrėžimų – Tomas Davulis ir Rytis Krasauskas juos apibrėžia kaip susitarimus tarp darbuotojo ir darbdavio, pagal kuriuos darbuotojas įsipareigoja pasibaigus darbo sutarčiai kurį laiką nekonkuruoti su darbdaviu – nedirbti darbdavio konkurento įmonėje, nesteigti ar nedalyvauti versle, konkuruojančiame su buvusio darbdavio verslu¹⁵⁹. Kiek kitokią sąvoka, analizuodami nekonkuravimo susitarimų sudarymo su įmonės darbuotojais problematiką, naudoja Jurgis Venslovas, Agnė Petravičiūtė ir Renata Tatol - šie autoriai nurodo, kad susitarimas dėl nekonkuravimo yra sutartyje esanti sąlyga, pagal kurią viena sutarties šalis sutinka tam tikrą laiką tarpą konkrečiai apibrėžtoje teritorijoje neužsiimti ta pačia ar panašia veikla, kuria užsiima

¹⁵⁶ Bishop, D.R.; Dimitroff, S.D.; Mohr, K.D., *supra* note 59, p. 16.

¹⁵⁷ CRC-Evans Pipeline International, Inc. v. Myers, 927 S.W.2d 259 (1996) Court of Appeals of Texas, Houston (1st Dist.). [interaktyvus] [žiūrėta 2015-10-15] <http://www.leagle.com/decision/19961186927SW2d259_11148/CRC-EVANS%20PIPELINE%20INTERN.%20v.%20MYERS>.

¹⁵⁸ Petravičiūtė, A., *supra* note 18, p. 144.

¹⁵⁹ Davulis, T., *supra* note 17, p.3.; Krasauskas, R. *supra* note 14, p. 41.

kita sutarties šalis¹⁶⁰. Plačiausią turinį šiai sąvokai, išplėsdama tokių susitarimų galiojimo laiką, suteikia Beata Martišienė, nurodydama, kad nekonkuravimo susitarimais laikomi susitarimai tarp darbuotojo ir darbdavio, pagal kuriuos darbuotojas įsipareigoja ne tik kurį laiką pasibaigus darbo sutarčiai, bet ir darbo sutarties galiojimo metu nekonkuruoti su darbdaviu – nedirbti darbdavio konkurento įmonėje, nesteigti ar nedalyvauti versle, konkuruojančiame su buvusio darbdavio verslu¹⁶¹.

Nekonkuravimo susitarimų sudarymo reikšmė pasireiškia tuo, kad darbdaviams, sudarius su darbuotojais nekonkuravimo susitarimus, šie netenka teisės įsidarbinti pas konkurentus ar patys steigti konkuruojančio verslo ir tokiu apribojimu sumažėja komercinių paslapčių atskleidimo ir praradimo tikimybė (bent jau laikinai).

Pagrindinė problema, susijusi su nekonkuravimo susitarimų sudarymu, yra tai, kad Lietuvoje nėra teisės akto, kuriame būtų reglamentuojami nekonkuravimo susitarimai tarp darbuotojo ir darbdavio. Iš tokio reglamentavimo nebuvimo savaime kyla nekonkuravimo susitarimų teisinės prigimties klausimas, o tiksliau – nesant aiškaus sutarimo dėl jų prigimties, neatsiranda ir aiškaus jų reglamentavimo. Todėl nesant teisės akto, kuris reglamentuotų tarp darbdavio ir darbuotojo sudaromus nekonkuravimo susitarimus, ypatingą reikšmę įgyja teismų praktika ir teisės doktrina.

Vieni autoriai¹⁶² teigia, kad nekonkuravimo susitarimai priskirtini civiliniams teisiniams santykiams - šiai pozicijai pritaria ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas¹⁶³. Tuo tarpu kiti¹⁶⁴ tvirtina, kad visuomeniniai santykiai, susiklostantys darbo sutarties šalims sudarant ir vykdant nekonkuravimo susitarimus, yra priklausomo darbo teisiniai santykiai.

Tomas Bagdanskis siūlo skirti du nekonkuravimo draudimo momentus: nekonkuravimo draudimą, kai egzistuoja darbo teisiniai santykiai, ir nekonkuravimo draudimą, kai darbo santykiai yra pasibaigę¹⁶⁵. Pirmuoju atveju siūloma laikytini, jog nekonkuravimo draudimas patenka į darbo teisės reguliavimo sritį, nes darbuotojas, vykdydamas pareigas, privalo būti sąžiningas ir lojalus darbdaviui. Teigiama, jog tokiu atveju, neplečiant nekonkuravimo apimties, darbas pas konkurentą iš esmės būtų darbo drausmės pažeidimas, reguliuojamas darbo teisės

¹⁶⁰ Venslovas, J., *supra* note 16, p.75; Petravičiūtė, A., *supra* note 18, p. 144; Tatol, R., *supra* note 19, p. 952.

¹⁶¹ Martišienė, B., *supra* note 13, p. 141.

¹⁶² Ščukas, L., *supra* note 15, p.5; Venslovas, J., *supra* note 16; Tatol, R., *supra* note 19, p. 955-956; Bagdanskis, T., . Nekonkuravimo susitarimų, sudaromų tarp darbdavio ir darbuotojo, reglamentavimo ir taikymo problemos, *supra* note 7, p. 1191.

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Docpartner“ v. L. V. (bylos Nr. 3K-3-415/2007); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 5 d. nutartis civilinėje byloje D. B. v. UAB „Kemira GrowHow“ (bylos Nr. 3K-7-408/2003).

¹⁶⁴ Tiažkijus, V. *Darbo teisė: teorija ir praktika*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 348; Krasauskas, R., *supra* note 14., p. 43; Martišienė, B., *supra* note 13, p. 143.

¹⁶⁵ Bagdanskis, T., . Nekonkuravimo susitarimų, sudaromų tarp darbdavio ir darbuotojo, reglamentavimo ir taikymo problemos, *supra* note 7, p. 1180.

normų – esą abejotina ar darbuotojas būtų lojalus ir darbdavys juo pasitikėtų, jeigu darbuotojas tuo pačiu metu dirbtų ir su darbdaviu konkuruojančioje įmonėje.

Antruoju atveju, kai darbo santykiai pasibaigę, nekonkuravimo susitarimas neturėtų būti laikomas darbo teisės reguliavimo objektu. Šis autorius netgi siūlo tokias nekonkuravimo susitarimo sudarymo sąlygas nustatyti Konkurencijos įstatyme, kaip įstatyme, kuris saugo sąžiningos konkurencijos laisvę. Esą tokiu būdu apskritai būtų galima išvengti diskusijos, kuris – Civilinis ar Darbo kodeksas turi tai reglamentuoti.

Kaip vienu iš tokių siūlymą pagrindžiančių argumentų autorius nurodo tai, kad Lietuvos teisėje buvo bandoma nekonkuravimo susitarimus reglamentuoti Darbo kodekse, tačiau šis bandymas baigėsi nesėkmingai¹⁶⁶, tuo tarpu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, besiremdamą sutarčių laisvės principu ir Civilinio kodekso nuostatomis, pripažino kad tokie susitarimai tarp darbuotojo ir darbdavio yra galimi¹⁶⁷. Pažymėtina, jog teisės doktrinoje yra sutinkama ir kitokių nuomonių, t.y. kad 2003 m. gegužės 26 d. įstatymo projektas Nr. IXP-2593, kuriuo buvo siūloma nekonkuravimo susitarimus įtvirtinti Darbo kodekse, turėtų būti vertinamas ne kaip nesėkmingas bandymas, bet kaip atspirties taškas tokių sureguliuojamų pasiūlymų tobulinimui¹⁶⁸. Teisės doktrinoje yra išanalizuotos šio pasiūlymo nuostatos ir pateiktos jo tobulinimui reikšmingos išvados¹⁶⁹.

Kaip matyti iš naujo Darbo kodekso projekto 37 straipsnio, įtraukiant į jį nekonkuravimo susitarimų reglamentavimą, į daugelį teisės doktrinoje nurodytų siūlymų buvo atsižvelgta. Darbo kodekso projekte įtvirtinamos palankios darbuotojams nuostatos, kuriomis apribojamas asmenų, su kuriais galėtų būti sudaromi nekonkuravimo susitarimai, ratas, apibrėžiamas tokių susitarimų galiojimo terminas, nustatoma žemiausia kompensacijos už nekonkuravimą riba. Taip pat įtvirtinama nuostata dėl išankstinių netesybų už susitarimų pažeidimą dydžio - išankstiniai susitarimai dėl netesybų, viršijantys darbuotojo gaunamą nekonkuravimo kompensaciją už tris mėnesius, negalioja. Tokia nuostata, atsižvelgiant į

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos Seime buvo svarstomas įstatymo projektas, pagal kurį tarp kitų pakeitimų ir papildymų, buvo siūloma įtraukti į Lietuvos Respublikos darbo kodeksą atskirą straipsnį, tiksliai ir išsamiai apibrėžiantį nekonkuravimo susitarimus, jų taikymo sąlygas ir negaliojimo pagrindus, tačiau Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamentas ir Europos teisės departamentas matė riziką, kad toks reglamentavimas pažeis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnį ir Europos Bendrijos sutarties nuostatas, žr.: Darbo kodekso 18.2, 52.1, 56.2, 59.2, 60, 90, 127.3, 184.2, 256.1, 268 straipsnių pakeitimo, 42.4 p., 52,2, 89.1, 129.4, 132, 135, 145 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir 21(1), 107(1) straipsnių papildymo įstatymo projektui, Teisės departamento išvada, (2003 05 28, Nr. IXP-2593); Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso 18.2, 52.1, 56.2, 59.2, 60, 90, 127.3, 184.2, 256.1, 268 straipsnių pakeitimo, 42.4 p., 52,2, 89.1, 129.4, 132, 135, 145 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ir 21(1), 107(1) straipsnių papildymo įstatymo projekto (IXP-2593) Europos Sąjungos teisei, Europos teisės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (2003 08 05, Nr. IXP-2593).

¹⁶⁷ Bagdanskis, T., . Nekonkuravimo susitarimų, sudaromų tarp darbdavio ir darbuotojo, reglamentavimo ir taikymo problemos, *supra* note 7, p. 1180.

¹⁶⁸ Martišienė, B., *supra* note, p. 145-149.

¹⁶⁹ *Ibid.*

komercinių paslapčių apsaugos stiprinimą, vertintina nepalankiai. Darbo kodekso projekte numatytas maksimalus netesybų dydis nekonkuravimo atveju neapsaugotų darbdavio – komercinės paslapties savininko interesų ir neskatintų buvusių darbuotojų laikytis nekonkuravimo susitarimų. Tuo atveju, jei šalys susitartų tik dėl minimalios kompensacijos už nekonkuravimą, kuri pagal Darbo kodekso projektą, sudarytų 40 procentų darbo sutarties pasibaigimo metu buvusio darbuotojo vidutinio atlyginimo, tai darbdavys už nekonkuravimo susitarimo pažeidimą turėtų teisę reikalauti labai nedidelės, palyginus su tokio pažeidimo padarymu galinčiais kilti nuostoliais, netesybų sumos. Teismų praktika¹⁷⁰ patvirtina, kad nekonkuravimo susitarimo pažeidimu įmonėms dažniausiai yra padaroma ženkli žala, kuri, tikėtina, dažnai viršytų sutartų netesybų dydį. Remiantis Darbo kodekso projekto 37 straipsnio 4 dalimi, tokiais atvejais darbdavys turėtų teisę reikalauti atlyginti darbdaviui padarytą žalą, tačiau kaip nurodyta tolimesniame šio darbo poskyryje, nuostolių įrodinėjimas nesąžiningo konkuravimo atveju yra pakankamai sudėtingas. Todėl, nors teoriškai nekonkuravimo susitarimų aiškus reglamentavimas turėtų daryti teigiamą įtaką komercinių paslapčių apsaugos stiprinimui, tačiau praktikoje dėl nustatytų apribojimų (nepagrįstai mažo netesybų dydžio) įtvirtinamas reglamentavimas realios naudos gali ir neduoti.

Grįžtant prie problemos esmės, pažymėtina, jog nuo nekonkuravimo įsipareigojimo priskyrimo vieniems ar kitiems teisiniams santykiams (darbo ar civiliniams) priklauso susitarimo šalių teisinė padėtis: sprendžiant iš darbo teisinių santykių kylančius nesutarimus darbuotojas laikomas silpnesniąja šalimi ir yra prioritetiškai ginami jo interesai, o civiliniai teisiniai santykiai yra pagrįsti šalių lygiateisiškumu¹⁷¹. Tuo tarpu šiuo metu nesant specialių nekonkuravimo susitarimus reguliuojančių normų, susitarimo šalys gali remtis tik teismų praktikoje suformuotomis taisyklėmis, kurios silpnesniajai santykio šaliai – darbuotojui ne visais atvejais yra prieinamos ir suprantamos. Tokia situacija sukuria teisinį netikrumą ir daro neigiamą poveikį šių visuomeninių santykių vystymuisi. Tą patvirtinta ir dabartinė situacija, kuomet dėl teisinio neapibrėžtumo ir tiesiogiai situaciją reguliuojančių teisės normų trūkumo, nekonkuravimo susitarimai dažnai pripažįstami negaliojančiais¹⁷². Manytina, jog priskyrus šiuos santykius – nekonkuravimo susitarimų tarp darbdavio ir darbuotojo sudarymą - darbo teisės reguliavimo sričiai, tai turėtų pasitarnauti ir komercinių paslapčių apsaugai. Esant įtvirtintam aiškiam reguliavimui, lieka mažiau erdvės interpretacijoms – tiek nekonkuravimo susitarimų sąlygų turiniui, tiek pačioms santykio šalims skirtingai aiškinant prisiimtus įsipareigojimus ir jų

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Miesto energija“ v. J. A. K. (bylos Nr. 3K-3-255/2012).

¹⁷¹ Dževeckytė, R. Nekonkuravimo garantijos kol kas tik popierinės. *Verslo žinių priedas: Karjera ir vadyba*. 2005, 11(171), p. 2.

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra* note 103.

galiojimą. Darbuotojai ir darbdaviai, tiksliai žinodami savo teises ir derėjimosi ribas, gali susitarti dėl abi šalis labiausiai tenkinančių sąlygų.

Užsienio valstybėse susitarimai tarp darbdavio ir darbuotojo dėl konkurencijos ribojimo yra labai paplitę ir jų reglamentavimas šių valstybių teisinėse sistemose yra tikslesnis ir detalesnis bei daugeliu atvejų jau yra susiformavusi tokių susitarimų taikymo praktika¹⁷³. Kai kurios šalys: Vokietija¹⁷⁴, Olandija¹⁷⁵, Italija¹⁷⁶ yra pasirinkusios nekonkuravimo susitarimus reglamentuoti civilinės teisės normomis, tuo tarpu kitos – Ispanija¹⁷⁷, Lenkija, Austrija¹⁷⁸ nekonkuravimo susitarimų teisinį reglamentavimą priskyrė darbo teisės sferai. Kitose šalyse, kaip ir Lietuvoje, įstatymai nekonkuravimo susitarimų nereguliuoja, todėl teismai jų galiojimo klausimus sprendžia liberaliai interpretuodami susitarime įvardintas sąlygas¹⁷⁹. Tokios situacijos yra susiklosčiusios bendrosios teisės valstybėse. Jungtinėje Karalystėje nekonkuravimo susitarimų galiojimą apsprendžia bendroji teisė, todėl darbdaviai niekada negali būti visiškai tikri, kad jų su darbuotojais sudarytas susitarimas nebus pripažintas negaliojančiu. Pagal Jungtinėje Karalystėje galiojančią tvarką darbdaviai turi gauti iš teismo nutartį, kuri patvirtintų, kad darbuotojui nustatytas ribojimas yra pagrįstas ir būtinas¹⁸⁰.

Jungtinėse Amerikos Valstijose nekonkuravimo susitarimai laikomi vienu iš būdų, padedančiu darbdaviui apsaugoti konfidencialią informaciją nuo atskleidimo tretiesiems asmenims¹⁸¹. Dauguma valstijų turi savo atskirus statutus, reglamentuojančius nekonkuravimo susitarimų sudarymą (pavyzdžiui Alabamos Kodeksas, Kolorado Statutas, Floridos Statutas, Luizianos Statutas), kita dalis valstijų (pavyzdžiui Misisipės valstija, Aliaskos valstija, Iliojaus valstija, Kanzaso valstija) remiasi teismų praktika¹⁸². Tuo tarpu pagal Kalifornijos įstatymus paprastai nekonkuravimo susitarimai apskritai yra neturintys teisinės galios ir yra niekiniai - Kalifornijos prekybos ir verslo kodekse (angl. *California Business and Professions Code*)

¹⁷³ Venslovas, J., *supra* note 16, 82.

¹⁷⁴ Vokietijos Komercinio Kodekso 74-75a straipsniai. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-30] <http://www.archive.org/stream/germancommercial00germuoft/germancommercial00germuoft_djvu.txt>

¹⁷⁵ Olandijos civilinio kodekso 7:610 straipsnis [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-30] <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook077.htm>.

¹⁷⁶ Italijos civilinio kodekso 2125, 2596, 1751 bis straipsniai. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-30] <http://www.jus.unitn.it/cardozo/Obiter_Dictum/codciv/Lib5.htm>.

¹⁷⁷ Darbuotojų Statuto 21 straipsnio 1 dalis. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-30] <http://www.juntadeandalucia.es/empleo/anexos/estatico/1_571_0.pdf>.

¹⁷⁸ Venslovas, J., *supra* note 16, p. 83.

¹⁷⁹ *Ibid.*, p. 84.

¹⁸⁰ Employment and Labor Lawyers International. Non competition covenants. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-30] <<http://lexellent.it/WP/wp-content/uploads/2013/06/ELLINT-Non-Competition-Covenants-at-a-Glance.pdf>>.

¹⁸¹ Bishop, D.R.; Dimitroff, S.D.; Mohr, K.D., *supra* note 59, p. 16.

¹⁸² Law Firm of Powell Goldstein Frazer & Murphy LLP. *Summary of Convents Not to Compete: A Global Perspective*. 2009. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-30] <https://www.fenwick.com/FenwickDocuments/RS_Summary-of-Covenants.pdf>.

numatyta, kad kiekviena sutartis, ta apimti, kuri suvaržo asmens teisę užsiimti įstatymų nedraudžiama profesija, verslu ar bet kokia komercine veikla, yra negaliojanti¹⁸³.

Apibendrinant darytinos šios išvados: 1) daugiausiai komercinių paslapčių atskleidžia buvę įmonės darbuotojai, todėl komercinių paslapčių apsaugoje nekonkuravimo susitarimų institutas įgyja ypatingą reikšmę; 2) nekonkuravimo susitarimai Lietuvoje iki šiol nėra reglamentuoti jokiam teisės akte, todėl pritarina siūlymui tarp darbo teisinių santykių šalių – darbuotojo ir darbdavio sudaromus nekonkuravimo susitarimus aiškiai reglamentuoti darbo teisės normomis; 3) iš anksto apibrėžtos netesybų sumos už nekonkuravimo susitarimų pažeidimą nustatymas vertintinas kritiškai, kadangi turėtų neigiamos įtakos komercinių paslapčių savininkų teisių gynimui ir neprisidėtų prie problemų, kylančių teismuose įrodinėjant komercinių paslapčių savininkams padarytų nuostolių dydį sprendimo.

2.4. Komercinės paslapties atskleidimo įrodinėjimo specifika

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad bylose dėl nesąžiningų darbuotojo veiksmų atskleidžiant ūkio subjekto komercinę paslaptį sudarančią informaciją ieškovo galimybės pateikti tiesioginius įrodymus gali būti ribotos, todėl ieškovas paprastai remsis netiesioginiais¹⁸⁴. Jeigu iš byloje esančių netiesioginių įrodymų visumos galima daryti išvadą, kad esama priešingas aplinkybes galinčių pagrįsti tiesioginių įrodymų, juos turinčiai šaliai turėtų tekti didelė įrodinėjimo naštos dalis¹⁸⁵.

Toks išaiškinimas reiškia, jog tokio pobūdžio bylose teismai daugiau dėmesio turi skirti asmens, galimai atskleidusio komercinę paslaptį ir atlikusio nesąžiningos konkurencijos veiksmus, teiktiniems įrodymams, kurie turėtų pagrįsti aplinkybes apie įmonės, į kurią perėjo dirbti asmuo, ryšių su klientais, dėl kurių perviliojimo kyla ginčas, užmezgimą būtent jos pačios pastangomis ir pan. Tačiau tai nereiškia, kad tokiais atvejais bendroji įrodinėjimo taisyklė nėra taikoma. Vienoje iš nagrinėtų tokio pobūdžio bylų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog nors ir sutinka su formuoja praktika dėl įrodinėjimo specifikos nesąžiningos konkurencijos bylose, vis dėlto pabrėžia, kad bendroji įrodinėjimo pareigos paskirstymo taisyklė yra ta, kad kiekviena šalis turi įrodyti aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus ar atsikirtimus (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 178 straipsnis), t.y. ieškovas privalo įrodyti jo

¹⁸³ California Business and Professions Code § 16600. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-30] <<http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/displaycode?section=bpc&group=16001-17000&file=16600-16607>>.

¹⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *UAB „Big trans“ v. UAB Lietuvos pervežimo bendrovė ir R. K.*, *supra* note 31.

¹⁸⁵ *Ibid.*

teisę sukuriančius faktus, tačiau neturi įrodinėti tą teisę paneigiančių faktų – tokius faktus, atsikirsdamas į ieškovo reikalavimą, turi įrodyti atsakovas¹⁸⁶.

Taigi įrodinėjimas civilinėse bylose, kuriose sprendžiamas nesąžiningos konkurencijos veiksmams atskleidus ir neteisėtai panaudojus komercines paslaptis padarytos žalos atlyginimo klausimas, turi savą specifiką - viena vertus, šaliai (ieškovui) yra taikoma bendroji įrodinėjimo taisyklė, tačiau pripažįstama, kad kita šalis (atsakovas) turi būti aktyvi ir teikti tiesioginius įrodymus; kita vertus, kitos šalies (ieškovo) įrodinėjimas vyksta iš esmės (vien tik) netiesioginiais įrodymais.

Tokia įrodinėjimo specifika ginčiuose, kuriuose sprendžiami klausimai dėl draudimo atskleisti komercines paslaptis pažeidimo ir žalos, padarytos nesąžiningos konkurencijos veiksmams, atlyginimo, turi ypatingą reikšmę. Neatsižvelgus į šios kategorijos byloms keliamą įrodinėjimo standartą ir netinkamai paskirsčius tarp šalių įrodinėjimo pareigą, ieškovui dažnai būtų neįmanoma įrodyti neteisėto pasinaudojimo komercine paslaptimi, siekiant nesąžiningai konkuruoti ir iš to gauti pelną.

Analizuojant teismų praktiką matyti, jog išyskėjo dvejetainio pobūdžio bylų, kuriose aktualūs įrodinėjimo netiesioginiais įrodymais ypatumai, kategorijos – tai bylos, kuriose sprendžiamas darbuotojo civilinės atsakomybės sąlygų, jam pažeidus įpareigojimą saugoti komercines paslaptis, nustatymo klausimas, ir bylos, kuriose sprendžiamas šiurkštaus darbo pareigų pažeidimo nustatymo klausimas.

Pirmiausia aptartini darbuotojo civilinės atsakomybės sąlygų, jam pažeidus įsipareigojimą saugoti komercines paslaptis, įrodinėjimo ypatumai. Tam, jog pagal Civilinio kodekso 1.116 straipsnio 4 dalį įmonės darbuotojui už neteisėtą komercinės paslapties atskleidimą kiltų civilinė atsakomybė, turi būti nustatytos visos bendrosios civilinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai (Civilinio kodekso 6.246 straipsnis), kaltė (Civilinio kodekso 6.248 straipsnis), žala (Civilinio kodekso 1.116 straipsnio 4 dalis, 6.249 straipsnis) ir neteisėtų veiksmų bei žalos priežastinis ryšys (Civilinio kodekso 6.247 straipsnis).

Neteisėti veiksmai (Civilinio kodekso 6.246 straipsnis)

Pareigos neatskleisti įmonės komercinės paslapties ir jos nenaudoti pažeidimas reiškia neteisėtą veiksma, kaip vieną iš civilinės atsakomybės sąlygų (Civilinio kodekso 6.246 straipsnis)¹⁸⁷. Esant sutartinei civilinei atsakomybei neteisėtumas siejamas su sutarties pažeidimu. Jeigu darbuotojas sudaro susitarimą dėl įmonės paslapčių išsaugojimo, tai, kaip ir bet kuris sutarties dalyvis, privalo jo laikytis¹⁸⁸.

¹⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Auto express“ v. UAB „Vlantana Spedition“, A. T.* (bylos Nr. 3K-3-317-916/2015).

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *UAB „Transekspedicija“ v. UAB „Lastra“ ir kt.*, *supra* note 46.

¹⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *UAB „Big trans“ v. UAB Lietuvos pervežimo bendrovė ir R. K.*, *supra* note 31.

Kalbant apie neteisėtų veiksmų įrodinėjimą, paminėtina Europos Komisijos siūloma Direktyva, kadangi joje įtvirtintos neteisėto ir teisėto komercinių paslapčių gavimo, naudojimo ir atskleidimo prezumcijos. Direktyvos 3 straipsnyje yra pateiktas veiksmų sąrašas, kurių atlikimas reiškia, kad komercinė paslaptis buvo gauta, naudojama arba atskleista neteisėtai. Pavyzdžiui, neteisėtais veiksmais būtų laikomas priėjimas prie dokumentų, objektų, sudedamųjų medžiagų ar elektroninių bylų, kuriuos teisėtai valdo komercinės paslapties turėtojas ir kuriuose yra komercinė paslaptis, arba jų kopijų padarymas, komercinės paslapties įgijimas apgaulės būdu ar davus kyšį. Tuo tarpu komercinės paslapties gavimas stebint, analizuojant, testuojant produktą arba objektą, kuris yra viešai prieinamas arba kurią informaciją įgijęs asmuo turi teisėtai, taip pat naudojantis darbuotojų atstovų teisėmis į informaciją ir konsultavimąsi, būtų laikoma teisėtais veiksmais (Direktyvos 4 straipsnis).

Atskirai paminėtina dar viena Direktyvoje įtvirtinta neteisėtumo prezumcija, t.y. neteisėtais veiksmais būtų laikomas konfidencialumo susitarimo ar bet kokios kitos pareigos išlaikyti slaptumą pažeidimas ar tokio pažeidimo paskatinimas. Toks pat reglamentavimas yra ir Lietuvos teisėje, t.y. neteisėti veiksmai yra siejami su sutarties, kurioje įtvirtintas konfidencialumo įsipareigojimas, pažeidimu. Tačiau, kaip nurodyta ankstiniame šio darbo poskyryje, konfidencialumo pareigos pažeidimo faktą ne visada lengva nustatyti, todėl manytina, jog tokios abstrakčios prezumcijos nustatymas, konkrečiai neįvardijant, kokie veiksmai laikomi pažeidžiančiais konfidencialumo įsipareigojimą, realios teigiamos įtakos neteisėtų veiksmų įrodinėjimui neturės.

Atskirai paminėtini įmonės, pasinaudojusios darbuotojo neteisėtai atskleista komercinė paslaptimi (konkuruojančio ūkio subjekto), neteisėtų veiksmų įrodinėjimo ypatumai. Komercinę paslaptį atskleidusio darbuotojo ir šia paslaptimi pasinaudojusios įmonės neteisėtų veiksmų įrodinėjimas taip pat pasižymi specifika – komercinę paslaptį atskleidusio darbuotojo ir konkuruojančio subjekto veiksmai yra tiesiogiai susiję, todėl įrodinėtini bendrai. Konkuruojančios įmonės neteisėti veiksmai, t.y. veiksmai, nurodyti Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 3 punkte, dažnu atveju atskirai dėl tam tikrų priežasčių negali būti paties ieškovo įrodomi (ieškovas nedisponuoja konkuruojančios įmonės veiklos informacija), todėl būna grindžiami iš esmės tik komercinę paslaptį atskleidusio darbuotojo veiksmų neteisėtumu. Tačiau svarbu tai, jog abiejų tokių subjektų – tiek darbuotojo, tiek konkuruojančios įmonės veiksmai, neteisėtai atskleidžiant bei panaudojant įmonės komercinę paslaptį yra tiesiogiai susiję – jeigu darbuotojas atskleistų konkuruojančio subjekto komercinę paslaptį sudarančią informaciją, tačiau asmuo, ją gavęs, ja nepasinaudotų, žala nebūtų padaroma, o tai lemtų, jog neegzistuočių sąlygos civilinei atsakomybei kilti. Taigi įrodinėjimas, kad informacija buvo

pasinaudota, neatsiejamas nuo įrodinėjimo, jog tokia informacija kitas asmuo – buvęs darbuotojas disponavo ir ją atskleidė konkuruojančiam subjektui.

Šiuo aspektu taip pat paminėtina svarbi naujausia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis¹⁸⁹, kurioje buvo pripažinta darbuotojo, atskleidusio buvusio darbdavio komercinės paslaptis, atsakomybė netgi tuo atveju, kai jis išeina dirbti į konkuruojančią įmonę, o konkuruojančios įmonės, į kurią perėjo dirbti buvęs darbuotojas, kaltė nenustatyta. Šioje byloje konkuruojančios įmonės civilinė atsakomybė nebuvo konstatuota, o klausimas buvo keliamas tik dėl buvusio darbuotojo atsakomybės egzistavimo. Nors sprendžiant, ar galėjo būti perduoti buvusio darbdavio komercinę paslaptį sudarantys duomenys konkuruojančiam ūkio subjektui, buvo vertinami smarkiai pakilę konkuruojančios įmonės finansiniai rodikliai bei naujų verslo santykių su buvusio darbdavio klientais užmezgimo faktas, tačiau atsakomybė už žalą, padarytą dėl komercinių paslapčių atskleidimo konkuruojančiai įmonei, visa apimtimi buvo taikoma tik buvusiam darbuotojui. Tai paaiškinama tuo, kad konkuruojanti įmonė, įdarbinusi darbuotoją, dažnai gali nežinoti apie jo konfidencialius susitarimus su buvusiu darbdaviu, todėl ne visais atvejais galima įrodyti konkuruojančios įmonės kaltę ir iš jos prisiteisti patirtą žalą.

Tokia formuojama praktika tuo aspektu, kad nukentėjusiam komercinės paslapties turėtojui tam, kad galėtų prisiteisti žalą nėra būtina įrodyti tiek buvusio darbuotojo, tiek konkuruojančios įmonės, į kurią perėjo šis darbuotojas, civilinės atsakomybės sąlygų, ir užtenka įrodyti tik buvusio darbuotojo atsakomybę, vertintina teigiamai. Net ir nenustačius konkuruojančios įmonės atsakomybės, komercinės paslapties turėtojui nebūtų užkertamas kelias prisiteisti netiesioginius nuostolius, susijusius su jo paties negauta nauda. Tačiau manytina, kad bendru atveju, konstatuojant buvusio darbuotojo atsakomybę, turėtų būti konstatuojama ir konkuruojančios įmonės atsakomybė, nekeliant jos atsakomybės sąlygų nustatymui per aukštą įrodinėjimo standartų. Kaip išaiškinta anksčiau suformuotoje teismų praktikoje¹⁹⁰, tiek darbuotojo, tiek konkuruojančios įmonės veiksmai, neteisėtai atskleidžiant bei panaudojant įmonės komercinę paslaptį yra tiesiogiai susiję – jei darbuotojas ją atskleistų, bet konkuruojanti įmonė nepasinaudotų, tai ir žala nekiltų. Konkuruojančios įmonės atsakomybės nustatymas yra susijęs su komercinės paslapties turėtojo galimybe prisiteisti dėl neteisėto komercinės paslapties atskleidimo patirtus netiesioginius nuostolius, susijusius su konkuruojančios įmonės gauta turtine nauda (nepagrįstas praturtėjimas). Todėl, jei konkuruojančios įmonės civilinės atsakomybės sąlygų nustatymui bus keliami per aukšti įrodinėjimo standartai, komercinės paslapties turėtojas netektų galimybės reikalauti žalos, patirtos kito subjekto gautų pajamų forma, nors tokia jo teisė yra numatyta Civilinio kodekso 6.249 straipsnio 2 dalyje.

¹⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *UAB „Big trans“ v. UAB Lietuvos pervežimo bendrovė ir R. K.*, *supra* note 31.

¹⁹⁰ *Ibid.*

Žala (Civilinio kodekso 1.116 straipsnio 4 dalis, 6.249 straipsnis)

Dar viena civilinei atsakomybei kilti būtina sąlyga yra žalos atsiradimas. Kaip minėta, atskleidus įmonės komercinę paslaptį konkuruojančiam subjektui, įmonei yra padaroma žala. Civilinio kodekso 1.116 straipsnio 4 dalis numato, jog asmenys, neteisėtai būdais įgiję informaciją, kuri yra komercinė (gamybinė) paslaptis, privalo atlyginti padarytus nuostolius. Pareigą atlyginti padarytus nuostolius taip pat turi darbuotojai, kurie pažeisdami darbo sutartį atskleidė komercinę (gamybinę) paslaptį, ar kitokios sutarties šalis, atskleidusi gautą komercinę paslaptį pažeisdama sutartį. Nuostoliais šiuo atveju laikomos paslapčiai sukurti, tobulinti, naudoti turėtos išlaidos bei negautos pajamos. Pajamos, gautos neteisėtai naudojant komercinę (gamybinę) paslaptį, laikomos nepagrįstu praturtėjimu. Atitinkamai remiantis Konkurencijos įstatymo 16 straipsnio 1 dalies 2 punktu, ūkio subjektas, kurio teisėti interesai pažeidžiami nesąžiningos konkurencijos veiksmais, turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu dėl padarytos žalos atlyginimo. Kaip matyti, įstatymas tiesiogiai apibrėžia, kas yra laikoma nuostoliais – paslapčiai sukurti, tobulinti, naudoti turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai) bei negautos pajamos (netiesioginiai nuostoliai). Teismai laikosi pozicijos, jog nuostolių dydis negali būti apskaičiuojamas kartu taikant tiek Civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalyje nustatytą negautų pajamų kriterijų, tiek to paties straipsnio 2 dalyje nustatytą atsakovo gautos naudos kriterijų¹⁹¹. Todėl nepaisant to, kad tiek Civilinio kodekso 1.116 straipsnio 3 dalyje, tiek Civilinio kodekso 6.249 straipsnio 2 dalyje yra numatyta galimybė iš neteisėtų veiksmų gautą naudą pripažinti kreditoriaus nuostoliais, tai negali būti aiškinama kaip neteisėtus veiksmus atlikusio subjekto pareiga tiek atlyginti žalą patyrusio asmens negautas pajamas, tiek grąžinti tai, ką jis gavo kaip pajamas (turtinę naudą) iš neteisėtų veiksmų. Tokia situacija galėtų sąlygoti dvigubos atsakomybės taikymą ir nepagrįstos naudos suteikimą nukentėjusiajam asmeniui. Civilinio kodekso 6.242 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad be teisinio pagrindo nesąžiningai praturtėjęs kito asmens sąskaita asmuo privalo atlyginti pastarajam tokio dydžio nuostolius, koks yra nepagrįstas praturtėjimas. Todėl nukentėjusi įmonė turi teisę reikalauti arba nuostolių, kuriuos sudaro kito asmens nepagrįstas praturtėjimas (jo gauta turtinė nauda) (Civilinio kodekso 6.249 straipsnio 2 dalis) arba dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmų jo paties negautos pajamos (nukentėjusios įmonės negauta nauda) (Civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalis). Priešingu atveju tai reikštų ne visišką nuostolių atlyginimą (Civilinio kodekso 6.251 straipsnio 1 dalis), bet jau nukentėjusios įmonės nepagrįstą praturtėjimą neteisėtus veiksmus atlikusios subjekto sąskaita, nebent nukentėjusi įmonė įrodytų, kad nesant neteisėtų veiksmų, ji būtų gavusi ir tas pajamas, kurių negavo pati ir tas, kurias gavo neteisėtus veiksmus atlikęs subjektas, kartu paėmus.

¹⁹¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Eksparas“ v. UAB „Sparus“, V. Š., S. S. (bylos Nr. 2A-1819/2013); 2015 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Trans Asia“ v. M. M., UAB „Global Trans group“ (bylos Nr. 2A-76-178/2015).

Kasacinio teismo praktikoje taip pat nurodoma, jog remiantis Civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalimi, turi būti nustatytos realios asmens galimybės gauti konkrečias pajamas, atsižvelgiant į ankstesnes jo gautas pajamas, pasiruošimą ir priemones, kurių ėmėsi, siekdamas gauti šių pajamų, ir pan.¹⁹² Tuo tarpu Civilinio kodekso 6.249 straipsnio 2 dalis taikoma tais atvejais, kai nukentėjusiajam nuo atsakingo asmens neteisėtų veiksmų (pavyzdžiui, atskleidus komercinę paslaptį) yra sudėtinga įrodyti tikslų nuostolių dydį ir jam leidžiama reikalauti, kad atsakovo gauta nauda būtų pripažinta nuostoliais¹⁹³.

Kasacinio teismo jurisprudencijoje išaiškinta, kad konfidencialios informacijos atskleidimas dažniausiai susijęs su netiesioginiais nuostoliais, kurie gali pasireikšti sumažėjusiu bendrovės konkurencingumu rinkoje, žala bendrovės įvaizdžiui, negautu pelnu ir pan. Teismų praktikoje yra suformuluoti kriterijai, kokios turėtų būti nustatytos ir įvertintos aplinkybės, galinčios turėti reikšmės nustatant negautų pajamų faktą ir jų dydį. Pagal kasacinio teismo praktiką negautos pajamos, kaip nuostoliai, suprantami kaip grynasis pelnas. Jos neturi būti suprantamos kaip visos tikėtinos gauti iš asmens veiklos sumos, neatskaičius sąnaudų. Atskaičius iš visų pajamų (įplaukų) sąnaudas, gaunamas ikimokestinis pelnas. Nuo šios sumos atskaičius pelno mokestį pagal Pelno mokesčio įstatymą, asmeniui liktų grynasis pelnas, t. y. tai, kuo būtų pagerėjusi nukentėjusio asmens turtinė padėtis¹⁹⁴.

Kadangi dažniausiai nukentėjusių įmonių prašomų atlyginti ir teismų priteisiamų nuostolių suma ženkliai skiriasi, todėl siekiant palengvinti pažeidimų įrodinėjimą ir žalos dydžio nustatymą teisme, įmonės komercinės paslaptis turėtų saugoti konfidencialumo sutartyse nusistatydamas atitinkamo dydžio baudas. Tai leistų nesigilinti į grynojo pelno kriterijų.

Taigi pagal Lietuvos teismų suformuotą praktiką atlyginami tiesioginiai ir netiesioginiai (pažeidėjo gauta turtinė nauda arba nukentėjusiojo negauta nauda) nuostoliai. Tuo tarpu Europos Komisijos siūlomoje Direktyvoje yra nurodyta, kad nukentėjusiai šaliai turi būti atlyginami nuostoliai, atitinkantys faktiškai padarytą žalą, ir kad nustatant žalos dydį turi būti atsižvelgiama į visus atitinkamus veiksnius, tokius kaip neigiami ekonominiai padariniai, įskaitant nukentėjusios šalies negautą pelną bei visą pažeidėjo nesąžiningai gautą pelną (Direktyvos 13 straipsnis). Tokia formuluotė reiškia, kad teismai privalėtų atsižvelgti į nurodytus padarinius, tačiau neįtvirtinamas įpareigojimas priteisti tiek nukentėjusiojo negautą pelną, tiek pažeidėjo gautą naudą. Taigi

¹⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje ŽŪB „Vanaginė v. Lietuvos Respublika“ (bylos Nr. 3K-3-305/2007); 2009 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „ACUMEN v. UAB „ROVÉ“ (bylos Nr. 3K-3-469/2009), 2015 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Liuks“ v. AB „Farmak“ (bylos Nr. 3K-3-156-687/2015).

¹⁹³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 7 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „TRANSEKSPEDICIJA“ v. UAB „Lastra“, L. A., S. V. ir A. S. (bylos Nr. 2A-278-370/2015).

¹⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje AB Danske Bank A/S v. UAB „Kaminera“ (bylos Nr. 3K-3-418/2014); Lietuvos Aukščiausiasis Teismas UAB „Liuks“ v. AB „Farmak“, *supra* note 192.

Direktyvos priėmimas didesnės apsaugos ir garantijų nukentėjusiems komercinių paslapčių savininkams neužtikrintų, kadangi iš esmės būtų taikomi tie patys nuostolių atlyginimo principai.

Tačiau Direktyvoje numatyti ir Lietuvos teisėje netaikomi žalos atlyginimo dydžio nustatymo kriterijai. Direktyvoje nurodyta, kad be ekonominių padarinių kriterijaus, nustatant žalos atlyginimo sumą, teismai tam tikrais atvejais turėtų atsižvelgti ir į kitus, t.y. ne ekonominius veiksnius, pavyzdžiui moralinę žalą, kurią komercinės paslapties turėtojas patyrė dėl neteisėto komercinės paslapties gavimo, naudojimo arba atskleidimo. Tai nauja nuostata, kadangi Lietuvos teismų praktikoje, nustatant dėl neteisėto komercinių paslapčių naudojimo padarytos turtinės žalos dydį, neturtinės žalos padarymo faktas nėra vertinamas.

Be to, Direktyvoje įtvirtintas ir vienkartinės kompensacijos principas, kuris šiuo metu taikomas kitų intelektinės nuosavybės teisių pažeidimo atvejais¹⁹⁵. Toks principas reiškia, kad teismai vietoje faktiškai patirtų nuostolių atlyginimo, nukentėjusiajam priteistų vienkartinę žalos atlyginimo sumą, kuri turėtų būti apskaičiuojama pagal autorinius atlyginimus ar mokesčius, kuriuos būtų reikėję sumokėti, jei pažeidėjas būtų paprašęs leidimo naudoti komercinę paslaptį.

Neteisėtų veiksmų bei žalos priežastinis ryšys (Civilinio kodekso 6.247 straipsnis)

Priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir nuostolių yra viena iš civilinės atsakomybės sąlygų ir pagal teisinį reguliavimą (Civilinio kodekso 6.247 straipsnis) atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu. Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad neteisėtas pasinaudojimas komercinę paslaptį sudarančiais duomenimis (kliento atstovų, atsakingų už užsakymų teikimą kasatoriui, kontaktai, informacija apie klientą ir jo ypatumus, iš kliento gautos pajamos, klientui taikoma kainodaros metodika (savikaina, nuolaidos, finansinės galimybės taikyti nuolaidas, marža), su klientu sudarytų sutarčių ypatumai) turėtų būti atsiradusių neigiamų padarinių (kliento netekimo) priežastis¹⁹⁶. Kasacinio teismo formuojamoje teismų praktikoje pripažįstama, kad civilinė atsakomybė atsiranda ir esant netiesioginiam priežastiniam ryšiui, t. y. kai žala atsiranda ne tiesiogiai iš neteisėtų veiksmų, bet kai šie veiksmai yra pakankamai susiję su žalingais padariniais¹⁹⁷. Taigi neteisėtų veiksmų ir jų padarinių (žalos) priežastinis ryšys gali būti konstatuojamas tik jei priežastis (neteisėti veiksmai)

¹⁹⁵ Lietuvos Respublikos patentų įstatymo 52 straipsnio 3 dalyje nurodyta: „Kai asmens, kuris įpareigojamas nutraukti neteisėtus veiksmus ar kuriam taikomos 58 straipsnyje nurodytos atkuriamosios priemonės, veiksmuose nėra kaltės dėl šio įstatymo nustatytų teisių pažeidimo, teismas šio asmens prašymu gali įpareigoti jį sumokėti nukentėjusiai šaliai piniginę kompensaciją, jeigu taikant šioje dalyje nurodytus teisių gynimo būdus atsirastų neproporcingai didelė žala tam asmeniui ir jeigu piniginei kompensacijai nukentėjusiai šaliai yra priimtina ir pakankama“. Tokia pati nuostata įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos dizaino įstatymo 47 straipsnio 3 dalyje.

¹⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas UAB „Auto express“ v. UAB „Vlantana Spedition“ ir kt., supra note 186.

¹⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Baldų rojus“ v. G. O. (bylos Nr. 3K-3-197/2007).

nėra pernelyg nutolusi nuo padarinių (žalos). Ar žalos priežastis teisiškai reikšminga (nepernelyg nutolusi), gali būti vertinama pagal tokius kriterijus: taikomos teisės normos tikslas; skolininko pareigos vykdymo intensyvumas (t. y. reikalavimo vykdyti prievolę primygtinumas, privalomumo laipsnis, *inter alia*, galimybė pritaikyti civilinę atsakomybę šalinančias aplinkybes); skolininko galimybės numatyti padarinius, kurie gali apimti visų rūšių žalą; padarinių pobūdis (tiesioginiai ar netiesioginiai); jų artumas (erdvės, laiko atžvilgiu) neteisėtiems veiksams; sąžiningumo, protingumo, teisingumo principų laikymasis. Turi būti įvertinta, ar konfidencialumo susitarimas šalių buvo diskutuotas ir aptartas sudarant sutartį, ar ši sutarties sąlyga nėra siurprizinė, kad jos vykdymas prisiimtas kaip savanoriškas sutartinis įsipareigojimas. Tai gali rodyti, kad reikalavimai išsaugoti informaciją darbuotojui iš anksto žinomi, o šios pareigos nesilaikymo padarinius galima aiškiai numatyti. Suprantama, kad bet kuris konkurentas, panaudojęs informaciją apie klientus, gali perimti visus ar dalį jų bei šių klientų ankstesnei įmonei teikiamus užsakymus. Tai reiškia, kad dėl konfidencialios informacijos neteisėto (pažeidžiant sutartį) atskleidimo ir panaudojimo nesąžiningos konkurencijos būdu ir dėl darbuotojo, pažeidusio sutartį, veiksmų padaroma žala. Susitarimas – tai prievolės atsiradimo pagrindas. Sutarties dalyviai neturi pasirinkimo teisės vykdyti sutartį ar jos nevykdyti. Jei savanoriškai įsipareigojama vykdyti sutartį, tai kita jos šalis pagrįstai tikisi, kad bus laikomasi visų sutarties sąlygų. Kadangi Civilinio kodekso 1.116 straipsnio nuostatos ir šalių konfidencialumo susitarimas konfidencialumo pažeidimą sieja su pareiga atlyginti padarytą žalą, tai yra pagrindas vertinti, kad konfidencialumo susitarime apibrėžtų pareigų vykdymo intensyvumas yra reikšmingas. Galimybė numatyti susitarimo nevykdymo padarinius yra paprastai numanoma. Nesunku išvelgti, kad atskleisti duomenys apie įmonės klientus ir su jais susijusi informacija gali sukelti tokius neigiamus nukentėjusiajai įmonei padarinius kaip visų ar dalies klientų praradimas, perviliojimas, dalies užsakymų perėmimas, o tai tiesiogiai susiję su šios įmonės įplaukų sumažėjimu. Tokie padariniai gali būti vertinami kaip pakankamai susiję su sutarties pažeidimu, jeigu nėra didelio laiko tarpo¹⁹⁸.

Pažymėtina, jog nukentėję komercinių paslapčių turėtojai ginčus sprendžiant teismuose patys nurodo, jog remsis netiesioginiais įrodymais¹⁹⁹, kadangi tiesioginių įrodymų paprasčiausiai neturi ir iš karto prašo vertinti visumą netiesioginių įrodymų ir faktų, todėl teismai turėtų iš karto į šią aplinkybę atsižvelgti ir netaikyti pernelyg aukšto įrodinėjimo standarto. Tokia praktika susiformavo dėl to, kad ne vienoje byloje žemesnės instancijos teismai, neatsižvelgdami į įrodinėjimo specifiškumą, ieškinius atmesdavo, kadangi laikydavo neįrodytu pažeidimo atskleidus komercines paslaptis, padarymo faktą. Tik bylas peržiūrėjus kasacine tvarka, teismas

¹⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *UAB „Big trans“ v. UAB Lietuvos pervežimo bendrovė ir R. K.*, *supra* note 31.

¹⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra* note 143.

nustatydamas, kad žemesnių instancijų teismų išvados buvo padarytos pažeidžiant įrodinėjimo ir įrodymų įvertinimo taisykles²⁰⁰. Taip pat teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet teismai formaliai cituoja kasacinio teismo išaiškinimus, susijusius su įrodinėjimo specifika tokio pobūdžio bylose, tačiau realiai jais nesivadovauja ir taiko per aukštą įrodinėjimo standartą civilinės atsakomybės sąlygoms nustatyti²⁰¹.

Aiškiausiai įrodinėjimo specifiskumas atsispindi per teismų praktiką, todėl toliau darbe bus pateikiamas konkretus naujausios teismų praktikos pavyzdys.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išnagrinėtoje byloje²⁰² buvo sprendžiamas ginčas dėl žalos ūkio subjektui, padarytos nesąžiningos konkurencijos veiksmais buvusiam jo darbuotojui atskleidus komercines paslaptis, atlyginimo. Kasacinis teismas panaikino apeliacinio teismo priimtą sprendimą, kuriuo buvo nustatyta, kad byloje nepakanka duomenų, kurie patvirtintų, jog buvęs darbuotojas ėmėsi veiksmų pervilioti klientus, perdavė konkuruojančiai bendrovei buvusio darbdavio komercinę paslaptį sudarančią informaciją; kad sutartys su klientais nutrauktos ne dėl paties buvusio darbdavio kaltės, o būtent dėl buvusio darbuotojo veiksmų; kad klientai perėjo pas konkuruojančią bendrovę, nes buvęs darbuotojas pradėjo joje dirbti; kad buvęs darbuotojas neįsteigė naujos bendrovės, o tik perėjo dirbti į jau veikiančią juridinį asmenį; kad buvęs darbuotojas nebuvo tas asmuo, kuris turi įgaliojimus spręsti su konkuruojančios bendrovės ūkine komercine veikla susijusius klausimus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, jog nors apeliacinės instancijos teismas išvadą dėl ieškovo (buvusio darbdavio) reikalavimų, pareikštų atsakovui (buvusiam darbuotojui), nepagrįstumo iš esmės grindė tiesioginių įrodymų trūkumu, tačiau bylos duomenų visuma, *inter alia*, netiesioginiai įrodymai, teikė pakankamą pagrindą pirmosios instancijos teismui konstatuoti, jog komercinę ieškovo paslaptį sudaranti informacija atsakovo (buvusio darbuotojo) buvo atskleista ir ieškovas (buvęs darbdavys) dėl to patyrė žalą. Kasacinis teismas pripažino, kad buvusio darbuotojo kaltei konstatuoti užtenka šių aplinkybių:

- buvęs darbuotojas pradėjo bendrauti su konkuruojančia įmone dar dirbdamas pas buvusį darbdavį;
- buvusiam darbuotojui buvo žinoma buvusio darbdavio komercinę paslaptį sudaranti informacija;
- buvęs darbuotojas buvo įsipareigojęs jos neatskleisti;
- buvusiam darbuotojui perėjus dirbti į konkuruojančią įmonę, buvęs darbdavys neteko užsakymų iš klientų, su kuriais dirbo išimtinai buvęs darbuotojas;

²⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas J. V. v. UAB „Arijus“, *supra* note 31.

²⁰¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas UAB „Big trans“ v. UAB Lietuvos pervežimo bendrovė ir R. K., *supra* note 31.

²⁰² *Ibid.*

– per nedidelį laiko tarpą (*pagal nagrinėjamos bylos aplinkybes per vienerius metus*) buvęs darbdavys patyrė žalos negautų pajamų, praradus rinkos dalį, forma.

Toks išaiškinimas reiškia, kad buvęs darbdavys, pareiškęs ieškinį, neprivalo pateikti įrodymų, kurie konkrečiai patvirtintų buvusio darbuotojo kontaktus su buvusiais klientais ar poveikio klientams, skatinant juos pasirinkti konkuruojančią įmonę, faktą. Atsižvelgdamas į šioje byloje nustatytas aukščiau nurodytas teisiškai reikšmingas aplinkybes, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sprendė, kad nustatytos ūkio subjekto darbuotojo, kartu – šio ūkio subjekto finansinių srautų perėjimo pas konkuruojantį subjektą, faktinės aplinkybės teikia pagrindą daryti išvadą, jog šis ūkio subjektas neteko dalies pajamų dėl draudimo atskleisti komercinę paslaptį nesilaikymo. Netiesioginis priežastinis darbuotojo neteisėtų veiksmų (sutartinių įsipareigojimų pažeidimo) ir ieškovo patirtos žalos ryšys šiuo atveju nelaikytinas pernelyg nutolusiu, nes konfidencialumo pareiga ir jos apimtys yra aiškios, nustatytos sutartimi, jos tikslai aiškūs ir darbuotojui turi būti suvokiami, o neteisėto duomenų panaudojimo padariniai nesunkiai numatomi ir atsirado per nedidelį laiko tarpą.

Taigi kasacinis teismas formuoja praktiką, jog tokio pobūdžio bylose negali būti taikomas per aukštas įrodinėjimo standartas civilinės atsakomybės sąlygoms nustatyti²⁰³.

Antra kategorija bylų, pasižyminti įrodinėjimo specifiškumu, yra bylos, kuriose sprendžiamas šiurkštaus darbo pareigų pažeidimo nustatymo klausimas. Kadangi komercinės paslapties atskleidimas pagal Darbo kodeksą yra priskiriamas šiurkščiam darbo pareigų pažeidimui (Darbo kodekso 235 straipsnio 2 dalies 1 punktą), tokia pati įrodinėjimo netiesioginiais įrodymais specifiška, kaip ir įrodinėjant civilinės atsakomybės sąlygas pažeidus įsipareigojimą dėl komercinių paslapčių apsaugos, yra taikoma ir įrodinėjant buvusį šiurkštų darbo pareigų pažeidimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, jog civilinėse bylose šiurkštus darbo pareigų pažeidimas, įskaitant ir tokius pažeidimus, kurie turi administracinio teisės pažeidimo, baudžiamojo nusižengimo ir (arba) nusikaltimo požymių, gali būti įrodinėjamas ir (vien tik) netiesioginiais įrodymais, tačiau netiesioginių įrodymų jų pakankamumo prasme turi būti pateikta tiek, kad neliktų jokių pagrįstų abejonių darbo drausmės pažeidimo fakto buvimu²⁰⁴. Be to, tokiais atvejais teismo vidiniam įsitikinimui, kad darbuotojas atskleidė arba pranešė konkuruojančiai įmonei darbdavio komercinę paslaptį, neturi reikšmės tai, kad byloje gali būti nenustatytas tokio pažeidimo padarymo tikslus laikas, vieta, būdas ir pan., kadangi kartais negalima reikalauti to, kas neįmanoma (*impossibile nulla obligatio est*)²⁰⁵.

Įrodinėjant šiurkštų darbo pareigų pažeidimą atskleidus darbdavio komercines paslaptis kyla tos pačios problemos kaip ir įrodinėjant civilinės atsakomybės sąlygas dėl komercinių

²⁰³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *UAB „Big trans“ v. UAB Lietuvos pervežimo bendrovė ir R. K.*, *supra* note 31.

²⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra* note 143.

²⁰⁵ *Ibid.*

paslapčių saugojimo pažeidimo, t.y. teismai dažnai netinkamai taiko įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo taisykles. Šią problemą iliustruoja vienas iš teismų praktikos pavyzdžių, kuomet buvusio darbuotojo iškelta byla, kurioje buvo sprendžiamas atleidimo iš darbo už šiurkštų pažeidimą atskleidus komercines paslaptis teisėtumo ir netesybų darbdaviui priteisimo klausimas, dėl žemesnės instancijos teismų atlikto netinkamo įrodymų vertinimo, apeliacinėje ir kasacinėje instancijoje buvo nagrinėjama po kelis (du) kartus.

Aptariamoje byloje²⁰⁶ buvęs darbuotojas prašė pripažinti, kad buvo neteisėtai atleistas iš darbo už šiurkštų darbo pareigų pažeidimą (Darbo kodekso 136 straipsnio 3 dalies 2 punkto pagrindu), kadangi jis neatskleidė konkurentams bendrovės komercinių paslapčių – informacijos apie svarbų darbdavio klientą. Atitinkamai buvęs darbdavys prašė priteisti iš darbuotojo baudą už konfidencialumo sutarties pažeidimą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad buvęs darbdavys rėmėsi tik netiesioginiais įrodymais, tačiau kliento apsisprendimas pasirinkti kitą įmonę nerodo faktinių darbuotojo daugkartinio nerūpestingo darbo pareigų atlikimo ar komercinės paslapties atskleidimo. Taip pat teismai vertino, kad konkurencijos sąlygomis nutraukti verslo santykius su vienais ir užmegzti su kitais partneriais yra normalus reiškinys, todėl jei darbuotojas dirbo blogai ir darbdavys dėl to prarado klientą, darbdavys galėjo taikyti jam kitas įstatymo numatytas poveikio priemones, bet ne atleisti už šiurkštų darbo pareigų pažeidimą ir tuo labiau, pažeidžiant drausminės nuobaudos skyrimo tvarką, t.y. raštu nepareikalavus, kad darbuotojas raštu pasiaiškintų dėl darbo drausmės pažeidimo (Darbo kodekso 240 straipsnio 1 dalis). Tuo tarpu kasacinis teismas sprendė, kad bylą nagrinėjusių teismų išvada, jog buvęs darbdavys neįrodė darbuotojo padaryto šiurkštaus darbo pareigų pažeidimo – komercinės paslapties atskleidimo, yra priimta pažeidžiant įrodinėjimo ir įrodymų įvertinimo taisykles, kadangi nebuvo įvertinta buvusio darbdavio pateiktų įrodymų visuma ir tik abstrakčiai nurodyta, kad bylos įrodymai nepatvirtina konfidencialumo pareigos pažeidimo. Todėl kasacinės instancijos teismas grąžino bylą iš naujo nagrinėti apeliacinei instancijai. Tik bylą antrą kartą nagrinėjant apeliacinėje instancijoje buvo pripažinta, kad buvęs darbuotojas visgi atskleidė tretiesiems asmenims konfidencialią informaciją, kurie nesąžiningai su buvusiu darbdaviu konkuravo, taip pažeidė teisės norminius, buvusio darbdavio vietinius teisės aktus ir tarp šalių sudarytą konfidencialumo sutartį, t.y. padarė šiurkštų darbo drausmės pažeidimą²⁰⁷. Sprendžiant dėl buvusio darbuotojo veiksmų ir ketinimų neteisėtumo, buvo įvertintos tokios aplinkybės, kad buvęs darbuotojas darbo valandomis ypatingai intensyviai telefonu bendraudavo su savo broliu, kuris buvo susijęs su konkuruojančia įmone, taip pat kad buvęs darbuotojas buvo atsakingas už kliento, kuris buvo nuviliotas, paslaugų teikimą ir disponavo visa su juo susijusia

²⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas *J. V. v. UAB „Arijus“*, supra note 31.

²⁰⁷ Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. vasario 24 d. sprendimas civilinėje byloje *J. V. v. UAB „Arijus“* (bylos Nr. 2A-363-460/2011).

informacija, bei kad buvęs darbuotojas po darbo sutarties su darbdaviu nutraukimo ne kartą buvo pastebėtas vairuojantis konkuruojančios įmonės valdomą transporto priemonę. Šis apeliacinės instancijos teismo sprendimas darbuotojo buvo apskųstas kasacinei instancijai. Galiausiai kasacinis teismas pripažino, kad visgi šiurkštus darbo pareigų pažeidimas buvo ir kad darbuotojas iš darbo buvo atleistas teisėtai²⁰⁸.

Ši byla parodo, koks sudėtingas šiurkštaus darbo pareigų pažeidimo, atskleidus darbdavio komercines paslaptis, įrodinėjimas. Dėl ginamų interesų - atleidimas už šiurkštų darbo pareigų pažeidimą gali turėti itin neigiamos įtakos atleidžiamam darbuotojui dėl galimybės susirasti kitą darbą, jo reputacijos pablogėjimo ir pan. - šiurkštus darbo pareigų pažeidimas turi būti įrodytas tokiu laipsniu, kad neliktų jokių pagrįstų abejonių šio fakto buvimu. Bet dėl ginčo pobūdžio tai padaryti nėra lengva. Todėl prieš atleisdamas darbuotoją šiuo pagrindu darbdavys turi įvertinti visas galimas pasekmes – ypač tai, kad teismui pripažinus tokį atleidimą neteisėtu, jam tektų sumokėti darbuotojui vidutinį darbo užmokestį už priverstinės pravaikštos laiką nuo atleidimo iš darbo iki teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos.

Vertinant geresnę apsaugą nuo neteisėto komercinių paslapčių atskleidimo ir naudojimo turinčios užtikrinti Direktyvos nuostatas, matyti, kad Europos Komisija joje nėra pateikusi jokių taisyklių, kurios galėtų palengvinti įrodymų surinkimą neteisėtam konfidencialios informacijos gavimui, naudojimui ar atskleidimui teismo procese. Todėl Direktyvos priėmimas problemų, kylančių įrodinėjimo procese, sprendimui teigiamos įtakos neturės.

Apibendrinant darytinos šios išvados: 1) komercinės paslapties atskleidimo įrodinėjimo specifika pasireiškia netiesioginių įrodymų svarba įrodymų vertinimo procese; 2) įrodinėjimo specifika išryškėjo dvejopo pobūdžio bylų kategorijose: bylos, kuriose sprendžiamas darbuotojo civilinės atsakomybės sąlygų, jam pažeidus įpareigojimą saugoti komercines paslaptis, nustatymo klausimas, ir bylos, kuriose sprendžiamas šiurkštaus darbo pareigų pažeidimo nustatymo klausimas; 3) žemesnių instancijų teismai ne visada atsižvelgia į įrodinėjimo specifika, nors formaliai sprendimuose ir nurodo, kad įrodinėjimas tokio pobūdžio bylose vyksta netiesioginiais įrodymais; 4) dažniausiai nukentėjusių įmonių prašomų atlyginti ir teismų priteisiamų nuostolių suma ženkliai skiriasi, todėl siekiant palengvinti pažeidimų įrodinėjimą ir žalos dydžio nustatymą teisme, įmonės komercines paslaptis turėtų saugoti konfidencialumo sutartyse nusistatydamos atitinkamo dydžio baudas, kas leistų nesigilinti į grynojo pelno kriterijų; 5) Europos Komisijos pasiūlytos Direktyvos priėmimas problemų, kylančių įrodinėjant pažeistas teises, sprendimo nepalengvins.

²⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra* note 143.

3. KOMERCINIŲ PASLAPČIŲ IR KITŲ PRAMONINĖS NUOSAVYBĖS OBJEKTŲ TEISINĖS APSAUGOS SANTYKIS

3.1. Pramoninės nuosavybės objektų apsaugos ypatumai

Kommercinės paslaptys yra viena iš pramoninės nuosavybės, kuri yra savarankiška intelektinės nuosavybės rūšis, apsaugos formų. Todėl siekiant išsamiau atskleisti komercinių paslaptių apsaugos specifiką, šioje darbo dalyje bus aptarti bendri intelektinės nuosavybės požymiai bei išskirti bendri pramoninės nuosavybės apsaugos bruožai.

Teisės literatūroje išskiriamos kelios skirtingos intelektinės nuosavybės sampratos, pagal kurias intelektinė nuosavybė suprantama kaip: objektyvia forma išreikšta nauja informacija; nemateriali vertybė; išimtinės asmens teisės į jo intelektinės veiklos rezultatą; autoriaus santykis ir interesas į jo kūrybos rezultatą; kultūros ir technologinio progreso būtinas elementas²⁰⁹. Intelektinės nuosavybės sąvoka parodoma, kad nuosavybės santykių objektais yra ne materialūs daiktai, kad nuosavybės santykiai atsiranda dėl kitokio pobūdžio – intelektinių objektų (nematerialių daiktų), kurių gamybos būdas skirtingas nuo daiktų gamybos (ar pasisavinimo iš gamtos) būdų²¹⁰. Šie objektai kuriami išimtinai žmogaus protine (intelektu, kūrybos) veikla ar atsiranda iš šios veiklos. Toks kūrimo būdas lemia kūrybos rezultatų nematerialumą. Todėl objektai, kuriems taikoma intelektinės nuosavybės teisės apsauga, būdami intelektinės veiklos rezultatas yra tai, kas nematerialu, tačiau vertinga²¹¹.

Pranas Švedas be šio pagrindinio intelektinės nuosavybės požymio – nematerialumo – išskiria ir kitus intelektinės nuosavybės požymius: i) intelektinės nuosavybės teisių objektas gali būti vienu metu naudojamas neriboto skaičiaus asmenų, o vieno asmens naudojimas neužkerta kelio tuo objektu naudotis ir kitiems asmenims; ii) intelektinės nuosavybės teisių objekto egzistavimą ir teisių į jį turinį išimtinai lemia teisinis reglamentavimas, o ne paties daikto savybės, t. y. galima sakyti, kad intelektinės nuosavybės teisė atsiranda iš įstatymo; iii) intelektinės nuosavybės objektas egzistuoja nepriklausomai nuo savo materialaus pavidalo (pavyzdžiui, laikmenos, kurioje užfiksuotas intelektinės nuosavybės objektas, įgijimas savaime nesuteikia teisių naudoti intelektinės nuosavybės objektą); iv) intelektinės nuosavybės teisės gali būti (ir paprastai yra) laikino pobūdžio, o nuosavybės teisė į

²⁰⁹ Žilinskas, V. J.; Kasperavičius, P.; Kiškis, M. *Intelektinė nuosavybė ir jos teisinė apsauga*. Vadovėlis. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007.

²¹⁰ Stonkienė, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011, p. 12.

²¹¹ *Ibid.*, p. 13.

materialius daiktus – neterminuota; v) intelektinės nuosavybės teisė gali būti skaidoma tiek turinio, tiek teritoriniu požiūriu²¹².

Dar vienas svarbus intelektinės nuosavybės bruožas yra intelektinės nuosavybės apsaugos teritoriškumas. Intelektinės nuosavybės teisių pripažinimo ir apsaugos teritoriškumo esmė yra ta, kad intelektinės nuosavybės teisės galioja – saugomos tik toje teritorijoje, kurioje jos buvo pripažintos, t.y. konkrečios valstybės teritorijoje. Tai reiškia, kad tarptautiniu lygiu nėra vieningos intelektinės nuosavybės apsaugos sistemos ir kad egzistuoja daug skirtingų intelektinės nuosavybės apsaugos sistemų²¹³. Tačiau šis teritoriškumo principo veikimas yra mažinamas ir intelektinės nuosavybės teisinė apsauga yra vienodinama pasirašant tarptautinius bei regioninius susitarimus dėl intelektinės nuosavybės teisių apsaugos. Priklausomai nuo priimtų susitarimų yra išskiriami trys intelektinės nuosavybės apsaugos lygiai: nacionalinis, užtikrinamas valstybės priimtų nacionalinių įstatymų normomis; regioninis, užtikrinamas tam tikro regiono šalių susitarimais; tarptautinis, užtikrinamas tarptautinių intelektinės nuosavybės apsaugai skirtų sutarčių pagrindu²¹⁴.

Kitas teisės literatūroje išskiriamas intelektinės nuosavybės ypatumas yra jos terminuotumas - išimtinių intelektinės nuosavybės turtinių teisių teisinė apsauga galioja tik įstatymų nustatyta laikotarpį²¹⁵. Šio intelektinės nuosavybės teisių teisinės apsaugos ypatumo priežastis yra visuomenės interesas. Po tam tikro valstybės įstatymų nustatyto laikotarpio, užtikrinančio naudos gavimą kūrėjui, visuomenei suteikiamos galimybės laisvai, nevaržomai naudotis protinės (intelektu, kūrybos) veiklos rezultatais. Tokiu būdu užtikrinama idėjų įvairovė, informacijos, žinių sklaida, sukaupto kūrybinio potencialo naudojimas.

Su šiuo intelektinės nuosavybės laikinumo ypatumu yra susijęs kitas intelektinės nuosavybės bruožas – intelektinės nuosavybės apsauga yra grindžiama visuomenės ir intelektinės nuosavybės objekto kūrėjo socialine sutartimi²¹⁶. Intelektinės nuosavybės teisių turėtojų išimtinės turtinės teisės yra apribojamos dėl visuomenės intereso. Tai, kad intelektinės nuosavybės objektų kūrimo būdas yra žmogaus protinė (intelektu, kūrybos) veikla, reikalauja visuomenės interesais sudaryti galimybes asmenims, nedarant žalos teisėtiems kūrėjo interesams ir teisėms, naudoti intelektinės kūrybos rezultatus naujos kūrybos procesui²¹⁷.

²¹² Švedas, P. *Baudžiamoji atsakomybė už literatūros, mokslo, meno kūrinio ar gretutinių teisių objekto neteisėtą atgaminimą, neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2011, p. 25.

²¹³ Stonkienė, M., *supra* note 210, p. 22.

²¹⁴ *Ibid.*, p. 22-24.

²¹⁵ *Ibid.*, p. 24.

²¹⁶ *Ibid.*, p. 26.

²¹⁷ *Ibid.*

Dar vienas intelektinės nuosavybės ypatumas yra susijęs su intelektinės nuosavybės teisių įgyvendinimo ir apsaugos savitumais. Šis ypatumas atsiranda dėl nematerialaus intelektinės nuosavybės objekto pobūdžio. Intelektinės nuosavybės objektai dėl savo nematerialumo gali būti perleidžiami neribotam skaičiui asmenų, teisių turėtojui išlaikant jų tolesnio naudojimo galimybes. Dėl to intelektinės nuosavybės teisių turėtojui yra sudėtinga visa apimtimi kontroliuoti neteisėtą intelektinės nuosavybės objekto naudojimą, o tai lemia savitus intelektinės nuosavybės teisių gynimo būdus²¹⁸.

Lietuvos teisės doktrinoje nurodoma, jog intelektinės nuosavybės teisė yra labai panaši į įprastinę nuosavybės teisę, kadangi asmuo, sukūręs tam tikrą kūrinį - nematerialų objektą - turi įgyti išimtinės teises į šį objektą, panašiai kaip ir asmuo, fiziškai sukūręs daiktą. Intelektinės nuosavybės teisė, kaip ir nuosavybės teisė, leidžia jos turėtojui savarankiškai nulemti kūrybinės veiklos rezultato likimą, naudoti jį išimtinai savo nuožiūra, ginti savo teises nuo trečiųjų asmenų ir pan.²¹⁹. Teisės doktrinoje taip pat pripažįstama, kad intelektinė nuosavybė ir jos apsauga iš visų nuosavybės formų yra labiausiai priklausoma nuo teisės suteikiamos apsaugos, kadangi priešingai nei materialios nuosavybės, intelektinės nuosavybės jos savininkas pats fiziškai apginti negali²²⁰.

Taigi intelektinė nuosavybė yra savarankiška nuosavybės teisės rūšis, intelektinės nuosavybės turėtojams užtikrinanti intelektinių kūrinų valdymą, naudojimą ir disponavimą, bei garantuojanti apsaugą nuo neteisėto pasisavinimo. Pagrindinė intelektinės nuosavybės teisės funkcija – tam tikros išimtinės teisės intelektinio kūrinio autoriui pripažinimas bei santykių su kitais subjektais reguliavimas.

Viena iš intelektinės nuosavybės rūšių yra pramoninė nuosavybė. Pramoninės nuosavybės ypatumas yra tai, kad ji gina tam tikros veiklos metu sukurtas ir sėkmingam pramoninės veiklos vystymui reikalingas vertybes. Teisinėje literatūroje²²¹ išskiriami šie pramoninės nuosavybės objektų teisinės apsaugos ypatumai:

- pramonės nuosavybės teisės normų teikiama apsauga pritaikoma techninės kūrybos idėjų teisinei apsaugai;
- pramonės nuosavybės apsauga siejama su intelektinės nuosavybės objekto praktiniu gamybiniu ar komerciniu naudojimu;
- pramoninės nuosavybės apsaugai daugeliu atveju yra reikalingos administracinės procedūros (registravimas, nustatytų rinkliavų mokėjimas);

²¹⁸ Stonkienė, M., *supra* note 210, p. 28.

²¹⁹ Kiškis, M., Šulija, G. Baudžiamoji atsakomybė už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus Europos valstybėse. *Teisė*. 2003, 49: 52-65, p. 54.

²²⁰ Francis, W. H., Collins, R. C. *Cases and Materials on Patent Law*. Minnesota: West Group, 2002, p. 889.

²²¹ Stonkienė, M., *op. cit.*, p. 32, 33.

– pramoninės nuosavybės objektams keliami įstatymuose įtvirtinti teisinės apsaugos reikalavimai;

– pramoninės nuosavybės objektai saugomi terminuotai. Tačiau yra objektų, į kuriuos teisės yra saugomos neribotai – komercinės paslaptys, juridinių asmenų pavadinimai²²².

Kaip nurodyta aukščiau, pagrindinis intelektinės nuosavybės požymis yra jos objektų nematerialumas. Tuo tarpu esminis pramoninės nuosavybės bruožas yra jos objektų pramoninis/komercinis panaudojimas. Tai reiškia, kad pramoninės nuosavybės teisių apsauga taikoma objektams, kurie gali būti naudojami pramoninėje, kokios nors gamybinės, komercinės praktikos srityje, t.y. kiekvienas pramoninės nuosavybės objektas yra naudojamas šiose srityse ir būtent dėl to jis turi vertę. Šis koncepcinis pramoninės nuosavybės objektų apsaugos pagrindas yra bendras jiems visiems, tačiau kiekvieno iš pramoninės nuosavybės objektų apsauga skiriasi²²³.

Vertinant komercinių paslapčių apsaugą bendrame pramoninės nuosavybės kontekste, matyti, jog komercinių paslapčių apsauga yra itin specifiška pramoninės nuosavybės apsaugos forma. Lietuvos teisės moksle netgi yra teigiama, kad komercinių paslapčių apsauga yra vienas iš nesąžiningos konkurencijos institutų, kuris dėl komercinių paslapčių apsaugos orientacijos į nematerialaus objekto apsaugą, yra gretinamas su tradicinėmis intelektinės nuosavybės teisėmis²²⁴. Komercinių paslapčių išskirtinumą, lyginant su kitais pramoninės nuosavybės objektais, lemia tai, kad jos nepasižymi laikinumo ypatumu. Komercinėms paslaptims negalioja jokie teisės aktuose nurodyti apsaugos terminai – dėl savo turinio ypatybių jos gali būti saugomos neribotą laiką, svarbu, kad atitiktų informacijos slaptumo ir vertingumo kriterijus. Taip pat santykinai joms neaktualus ir teritoriškumo ypatumas, kadangi nėra sukurta jokių tarptautinių ar regioninių administracinių apsaugos sistemų, kaip kad yra kitų pramoninės nuosavybės objektų apsaugos atvejais. Pavyzdžiui, išradimų patentai gali būti nacionaliniai, kuomet savininko teisės ginamos vienoje valstybėje, kurioje buvo išduotas patentas; regioniniai, kuomet savininko teisės ginamos pagal regioninę sutartį (pvz. Europos patentų konvenciją); tarptautiniai, kuomet savininko teisės ginamos keliose pasirinktose valstybėse pagal tų valstybių nacionalinius įstatymus padavus paraišką Pasaulinei intelektinės nuosavybės organizacijai. Komercinės paslaptys yra saugomos priimant nacionalinius teisės aktus, kurie dažnu atveju rengiami atsižvelgiant į tarptautines sutartis, arba tiesiogiai taikant tarptautines sutartis. Kadangi komercinių paslapčių turėtojui nesuteikiamos išimtinės teisės, neaktualus ir aptartas socialinės sutarties ypatumas. Komercinėmis paslaptimis gali naudotis kiekvienas jas „sukūręs“ subjektas,

²²² Stonkienė, M. *supra* note, p. 32, 33.

²²³ Mizaras, V. *Intelektinės nuosavybės teisė*. p. 4 [interaktyvus] [žiūrėta 2015-10-17] <http://web.vu.lt/tf/v.mizaras/dokumentai/INT_Pagrindai.pdf>.

²²⁴ Birštonas, R. et al. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 807.

svarbu tik, kad jos nebūtų neteisėtai pasisavinamos ar naudojamos neteisėtu būdu. Taip pat komercinės paslaptys iš kitų pramoninės nuosavybės objektų išsiskiria tuo, kad jų apsaugai nereikalingos jokios administracinės procedūros – nei registracija atitinkamoje valstybės institucijoje, nei nustatytų rinkliavų už jų apsaugą mokėjimas.

Jungtinių Amerikos Valstijų teisės mokslininkai²²⁵ taip pat laikosi pozicijos, jog komercinės paslaptys laikytinos itin specifišku nuosavybės objektu. Jie nurodo, kad komercinės paslaptys nelaikytinos nuosavybe įprastine prasme – jos išsiskiria tiek iš nekilnojamojo turto teisės, asmeninės nuosavybės ar tokių intelektinės nuosavybės teisių kaip autorių teisės, kadangi tai nėra tai, kuo jų savininkas galėtų išimtinai naudotis ar turėti. Jei atsitiktinai paslaptis tampa žinoma arba jei konkurentas atskleidžia ją apgražos inžinerijos būdu, įstatymai nesuteikia jų savininkui jokios teisinės apsaugos.

Apibendrinant darytinos šios išvados: 1) komercinės paslapties priskyrimas intelektinei (pramoninei) nuosavybei grindžiamas jos, kaip objekto, nematerialumu ir vertingumu; 2) ryškiausiai jų specifškumas pasireiškia per apsaugos neterminuotumą bei teisių neišimtinumą.

3.2. Intelektinės nuosavybės teisinės apsaugos formos pasirinkimo problema

Intelektinės nuosavybės apsaugos objektų specifika lemia jų apsaugos tikslų bei apimties skirtumus. Siekiant objektyviai įvertinti skirtingų teisinių apsaugos formų ypatumus, šioje darbo dalyje bus analizuojama kai kurių pramoninės nuosavybės ir autorių teisių objektų apsaugos ypatumai, skirtingoms apsaugos formoms keliami reikalavimai ir teisinės galimybės pasirinkti vieną ar kitą apsaugos formą.

Intelektinės nuosavybės objektų savitumas bei jų apibrėžties ypatumai lemia, kad intelektinės nuosavybės objektais laikomi tik tie intelektinės kūrybos rezultatai, kurie nurodomi valstybėje galiojančiose bendrosiose teisės normose ir atitinka šiose normose aprašomus nematerialių vertybių identifikavimo kriterijus²²⁶.

Analizuojant skirtingų intelektinės nuosavybės apsaugos formų ypatumus, pirmiausia pastebėtina, jog nors komercinės paslaptys yra savarankiška intelektinės nuosavybės apsaugos forma, tačiau visos kitos intelektinės nuosavybės teisės daugiau ar mažiau yra susijusios su paslaptimis, t.y. prasideda nuo paslapties. Rašytojai neatskleidžia siužeto, kurį plėtoja (būsimos autorių teisės), automobilių gamintojai neplatina pirmųjų naujo modelio eskizų (būsimas dizainas), bendrovės neatskleidžia negalutinių savo technologinių eksperimentų rezultatų

²²⁵ Landes, W.M.; Posner, R.A. *The Economic Structure of Intellectual Property Law*. London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2003, p. 355.

²²⁶ Stonkienė, M. *supra* note 210, p. 14.

(būsimas patentas), bendrovės saugo informaciją apie naujo prekės ženklu pažymėto produkto pateikimą (būsimas prekės ženklas)²²⁷.

Komercinių paslapčių apsauga skiriasi nuo kitų intelektualinės nuosavybės objektų apsaugos. Be ankstesniame darbo poskyryje aptartų komercinių paslapčių apsaugos ypatumų, išskirtini ir kiti komercinių paslapčių apsaugos specifiniai požymiai.

Pirma, Lietuvoje nėra specialaus įstatymo, reglamentuojančio komercinių paslapčių apsaugą. Tuo tarpu dauguma kitų intelektualinės nuosavybės apsaugos formų yra reglamentuojamos specialiuose įstatymuose²²⁸. Pagrindinis komercinės paslaptis šiuo metu Lietuvoje reglamentuojantis teisės aktas yra Civilinis kodeksas²²⁹. Manytina, kad specialaus įstatymo, reglamentuojančio komercinių paslapčių apsaugą, priėmimas padėtų užtikrinti geresnę komercinių paslapčių apsaugą.

Antra, skirtingai nei kitų pramoninės nuosavybės objektų apsaugos atveju, komercinės paslapties apsauga siejama su jos slaptumu (neviešumu), tuo tarpu kiti pramoninės nuosavybės objektai įprastai saugomi tik įregistruoti ir įstatymų nustatyta tvarka išviešinti²³⁰.

Trečia, komercinių paslapčių apsaugai keliami specifiniai informacijos, kuri sudaro komercinę paslaptį, kriterijai. Tam, kad komercinė paslaptis būtų saugoma kaip pramoninės nuosavybės objektas, ji neprivalo pasižymėti naujumu, kaip kad naujumas suprantamas, pavyzdžiui, patentų (išradimų) teisėje, ar originalumu, kaip kad originalumas suprantamas autorių teisėje²³¹.

Ketvirta, komercinės paslapties turėtojas neturi išimtinių teisių į komercinę paslaptimi apsaugotą informaciją – konkurentai gali kurti ir naudoti tuos pačius, panašius arba alternatyvius sprendimus ir taip konkuruoti inovacijų srityje, tačiau jiems neleidžiama sukčiauti, vogti ar apgauti, kad gautų kitų sukurtą konfidencialią informaciją. Komercinių paslapčių naudojimo apribojimai yra pateisinami tik tais atvejais, kai trečiosios šalys nesąžiningomis priemonėmis iš komercinės paslapties gavėjo prieš jo valią gauna informaciją apie atitinkamą praktinę patirtį ar kitą informaciją. Tai paaiškinama siekiu skatinti ekonomiškai veiksmingą ir konkurencingą procesą²³².

²²⁷ Europos Komisija, *supra* note 2.

²²⁸ Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas; Lietuvos Respublikos patentų įstatymas; Lietuvos Respublikos dizaino įstatymas; Lietuvos Respublikos puslaidininkinių gaminių topografijų teisinės apsaugos įstatymas; Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymas.

²²⁹ Komercinių paslapčių apsaugos forma taip pat reglamentuojama Darbo kodekse, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme, Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme, Lietuvos Respublikos bankų įstatyme ir kt.

²³⁰ Kai kuriais įstatymuose numatytais atvejais saugomi ir neregistruoti objektai, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymo 9 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad ženklas, Lietuvos Respublikoje pripažintas plačiai žinomam, saugomas ir neregistruotas.

²³¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra* note 41.

²³² Europos Komisija, *supra* note 2.

Teisės doktrinoje pripažįstama, jog artimiausi komercinių paslapčių apsaugos formai yra išradimų patentai²³³. Aptariant šių apsaugos formų panašumus ir skirtumus, visų pirma, būtina pažymėti, jog šios apsaugos formos taikomos panašioms objektams – patentai taikomi išradimams, kurie bendrąją prasme suprantami kaip techniniai sprendimai, tuo tarpu komercinėmis paslaptimis apsaugoma informacija, kurią, pavyzdžiui, gali sudaryti žinios apie tam tikrą techninį sprendimą. Jei techninis sprendimas neatitinka išradimui keliamų griežtų reikalavimų, toks objektas galės būti saugomas įmonės pastangomis kaip komercinė paslaptis. Tačiau akivaizdus tokio saugojimo trūkumas yra tai, kad jeigu kitiems asmenims pavyktų įregistruoti šį objektą ir gauti išradimo patentą, komercinės paslapties apsauga netektų prasmės ir patento savininkas turėtų teisę uždrausti naudotis šiuo pramoninės nuosavybės objektu.

Vienas pagrindinių patentų ir komercinių paslapčių apsaugos formų skirtumų yra skirtingas teisinės apsaugos galiojimo terminas. Patentai gali galioti 20 metų laikotarpį, tuo tarpu komercinės paslaptys galioja neribotą laiką, t.y. tiek, kiek įmonės sugeba išsaugoti informaciją paslapyje. Atkreiptinas dėmesys, jog saugant objektus kaip komercines paslaptis, išlieka tikimybė, jog paslaptis bet kuriuo metu bus atskleista konfidencialumo įsipareigojimų nesilaikančių darbuotojų ar kitų asmenų, kuriems buvo atskleista komercinę paslaptį sudaranti informacija. Taip pat skiriasi šių pramoninės nuosavybės objektų apsaugos atsiradimo reikalavimai. Išradimų patentai išduodami tik tokiems objektams, kurie atitinka patentabilumo, naujumo, išradimo lygio ir pramoninio pritaikomumo kriterijus. Tuo tarpu komercinių paslapčių apsauga siejama su informacijos vertingumu, slaptumo ir jos savininko pastangų ėmimosi jai apsaugoti kriterijais.

Dar viena ypatybė, atskirianti patentų ir komercinių paslapčių apsaugos formas, yra teisinės apsaugos apimtis. Patentas už išradimo atskleidimą jo savininkui suteikia išimtinės teises, tuo tarpu pasikliaujant komercinių paslapčių apsauga, išradėjams lieka galimybė kontroliuoti technologijų panaudojimą, tačiau ši apsaugos forma neužkerta kelio nei trečiųjų šalių bandymams sukurti tapatų produktą, nei savarankiškam vystymuisi²³⁴. Visgi Coca-Colos formulės paslaptis patvirtina, kad ne visada įmanoma atrasti tai, ką kiti siekia išlaikyti paslapyje²³⁵.

Dar vienas lyginamų apsaugos formų skirtumas yra tai, kad už patento išdavimą ir galiojimą turi būti mokami nustatyti mokesčiai, o komercinių paslapčių saugojimui skirtos išlaidos nėra nustatytos ir pats komercinės paslapties savininkas sprendžia kiek lėšų skirti jų apsaugai. Be išvardintų skirtumų, komercinių paslapčių apsaugą nuo patentų apsaugos taip pat skiria registravimo procedūrų (ne) buvimas, apsaugos nuo teisės pažeidimų gynimo būdai.

²³³ Matkevičius, A. *supra* note 10.

²³⁴ Caenegem, W. *supra* note 26, p. 26.

²³⁵ Macqueen, H.; Waelde, C.; Laurie, G., *supra* note 26.

Taigi nors patentai ir komercinės paslaptys yra skirtingos intelektinės nuosavybės apsaugos formos, tačiau tam tikrais atvejais jos gali viena kitą papildyti ir būti taikomos kartu. Pavyzdžiui, gaminiai ar technologiniai procesai, kurie atitinka patentabilumo kriterijus, gali būti saugomi pagal patentų teisę, o šiems objektams sukurti panaudoti mokslinių tyrimų duomenys gali būti saugomi kaip komercinės paslaptys. Be to, informacija, sukuriama iki patento išdavimo, pavyzdžiui, patento paraiškos projektas, ar pati patento paraiška iki patento įregistravimo, taip pat gali būti saugoma kaip komercinė paslaptis. Dar daugiau, visi technologijų ar išradimų, kuriuos saugo patentas, patobulinimai ir atnaujinimai taip pat gali būti saugomi kaip komercinės paslaptys, jei jie nėra lengvai nustatomi iš paskelbtų patente duomenų. Taip pat ir naujai sukurtas, bet dar nenaudojamas prekės ženklas ar dizainas iki jų įregistravimo gali būti laikomi kaip vertinga informacija ir saugomi kaip komercinės paslaptys.

Jungtinių Amerikos Valstijų teisės doktrinoje nurodoma, kad komercinės paslaptys papildo patentų sistemą²³⁶. Išradėjai pasirenka komercinių paslapčių apsaugą, kai jie mano, kad patentinė apsauga yra pernelyg brangi, palyginti su jų išradimų verte, arba todėl, kad jų sugalvotas techninis sprendimas yra nepatentabilus arba dėl to, kad dėl apsaugos laikotarpio ar kitų sąlygų patentų apsaugos nepakanka²³⁷.

Tam tikras santykis su komercinėmis paslaptimis pasireiškia ir dizaino apsaugos srityje. Dizaino teisinės apsaugos objektas yra gaminio estetiškas išorinis vaizdas. Šių pramoninės nuosavybės objektų panašumas pasireiškia tuo, kad tiek gaminio dizainas, tiek komercinės paslaptys yra naudojamos pramoninėje, gamybinėje veikloje, t.y. turi pramoninį pritaikymą.

Tačiau kaip ir patentų apsaugoje, skiriasi komercinių paslapčių ir dizaino apsaugos atsiradimo reikalavimai. Dizaino apsauga suteikiama, jeigu gaminio vaizdas yra naujas ir turi individualių savybių, o komercinių paslapčių apsauga siejama su minėtais informacijos slaptumo, vertingumo ir jos savininko pastangų ėmimosi jai apsaugoti kriterijais.

Kita aptartina intelektinės nuosavybės apsaugos forma yra autorių teisių apsauga. Autorių teisių apsauga skirta saugoti kūrėjų interesus literatūros, mokslo ir meno srityje²³⁸. Teisės doktrinoje nurodoma, jog esminis autorių teisių ir pramoninės nuosavybės apsaugos skirtumas – speciali teisių įgijimo tvarka²³⁹. Autorių teisės atsiranda sukūrus ir objektyvia forma išreiškus kūrinį, tam nereikalingi jokie formalumai ar tokia teisė patvirtinančių specialių valstybės institucijų aktų išdavimas. Tuo tarpu pramoninės nuosavybės teisės atsiranda tik įregistravus jas atitinkamose institucijose. Tačiau ši speciali teisių įgijimo tvarka nelaikytina

²³⁶ Friedman, D.D.; Landes, M.W.; Posner, A.R. Some Economics of Trade Secret Law. *JOURNAL OF ECONOMIC PERSPECTIVES*. 1991, 5(1): 61-72, p. 64.[interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-04] <<http://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.5.1.61>>.

²³⁷ *Ibid.*

²³⁸ Mizaras, V. *Autorių teisė: monografija*. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2008. 680 p., p.69.

²³⁹ *Ibid.*, p.70.

komercinių paslapčių ir autorių teisių apsaugos skirtumu. Priešingai, tai vienas iš šių intelektualinės nuosavybės objektų apsaugos panašumų – tiek komercinių paslapčių apsaugai, tiek autorių teisių apsaugai nereikalingi jokie formalumai, teisių registracijos specialiose institucijose ir atitinkamų teises patvirtinančių dokumentų išdavimas.

Kitas šių intelektualinės nuosavybės objektų panašumas yra jų saugojimo terminai. Kaip minėta, komercinės paslaptys neturi apibrėžto apsaugos termino ir gali būti saugomos neterminuotai, jei tik atitinka komercinėms paslaptims keliamus kriterijus. Taip pat ir autorių neturtinės teisės – jos neturi apibrėžto termino ir yra saugomos neterminuotai. Tuo tarpu autorių turtinės teisės galioja visą autoriaus gyvenimą ir 70 metų po autoriaus mirties. Taigi, nors iš dalies saugojimo terminai skiriasi, tačiau, palyginus su kitais pramoninės nuosavybės apsaugos terminais, autorių teisių apsaugos terminai yra daug ilgesni ir tai priartina šias intelektualinės nuosavybės teises prie komercinių paslapčių.

Aptariant šių intelektualinės nuosavybės objektų apsaugos skirtumus, visų pirma, matyti, kad skiriasi šių objektų apsaugos tikslas bei funkcijos. Kaip nurodyta ankstesniame šio darbo poskyryje, pagrindinis pramoninės nuosavybės objektų, tuo pačiu ir komercinių paslapčių, ypatumas yra tai, kad šie objektai naudojami pramoninėje ar komercinėje veikloje. Tuo tarpu autorių teisių apsaugos tikslas yra apsaugoti autoriaus asmeninius neturtinius ir turtinius interesus, susijusius su kūrinio naudojimu²⁴⁰. V. Mizaras nurodo, kad pagal autorių teisę saugomų teisių apsauga pasireiškia kultūros srityje, ir autorių teisėms suteikiamos apsaugos pagrindu skatinama kūrybos ir kultūros raida, o pramoninės nuosavybės teisių apsauga yra technikos, pramonės ir prekybos srityje plėtra²⁴¹.

Dar vienas šių intelektualinės nuosavybės objektų skirtumas yra jų apsaugos atsiradimo sąlygos. Autorių teisių objektas tam, kad būtų saugomas, privalo būti originalus kūrybinės veiklos rezultatas, išreikštas kokia nors objektyvia forma. Tuo tarpu informacija tam, kad įgytų komercinės paslapties statusą, privalo atitikti informacijos vertingumo, informacijos slaptumo ir informacijos savininko pastangų išlaikyti informacijos slaptumą kriterijus.

Autorių teisių, patentų ir dizaino apsauga yra naudinga tais atvejais, kai intelektualinės nuosavybės objektas yra viešai eksploatuojamas, tuo tarpu komercinės paslaptys naudojamos tik viešai nepaskelbtai informacijai. David I. Bainbridge nurodo, kad konfidencialumas yra komercinių paslapčių apsaugos esmė, jos išskirtinis bruožas²⁴². Tačiau jis svarbus ir kitoms apsaugos formoms – pavyzdžiui, patento išdavimui. Patentas negalės būti išduodamas, jei informacija apie išradimą bus viešai paskelbta ar panaudota prieš patento paraiškos padavimą.

²⁴⁰ Mizaras, V., *supra* note 238, p.69.

²⁴¹ *Ibid.*

²⁴² Bainbridge, D.I., *supra* note 27, p. 333.

Autorių teisių apsaugos esmė yra ne pačių idėjų, bet tik idėjų išraiškos apsauga. Tuo tarpu konfidencialumas saugo pačias idėjas, bet tik iki tol, kol jos nėra viešai paskelbiamos.

Išskyrus aptartų intelektinės nuosavybės objektų apsaugos ypatumus bei palyginus juos su komercinių paslapčių apsauga išryškėjo tam tikri komercinių paslapčių apsaugos privalumai ir trūkumai.

Išskirtini šie komercinių paslapčių apsaugos privalumai:

1) komercinės paslaptys yra plataus turinio pramoninės nuosavybės apsaugos forma, todėl komercine paslaptimi galima pripažinti neriboto turinio informaciją²⁴³;

2) komercinių paslapčių apsauga neturi laiko limito ir gali būti saugomos neribotai, t.y. iki tol, kol paslaptis nebus atskleista. Tuo tarpu patentų, dizaino ir autorių teisių apsauga yra ribojama laike;

3) komercinių paslapčių apsauga nereikalauja jokių registracijos išlaidų;

4) komercinių paslapčių apsauga įsigalioja iškart nuo jų sukūrimo/atsiradimo. Tuo tarpu tam, kad būtų suteikta patentinė apsauga ar išduodamas dizaino registracijos liudijimas gali praeiti pakankamai ilgas laiko tarpas;

5) komercinių paslapčių apsauga nereikalauja atlikti kitų formalų, pavyzdžiui atskleisti informacijos jokiai valstybės institucijai.

Visgi būtina paminėti, kad privalumai yra santykiniai. Laiko limito nebuvimas gali būti tiek privalumas, tiek trūkumas, kadangi paslaptis gali būti atskleista praėjus labai trumpam laiko tarpui nuo jos sukūrimo, kai tuo tarpu patentai, dizainas ar autorių teisės užtikrintai būtų saugomi nustatytą terminą. Taip pat ir dėl registracijos išlaidų – valstybės nustatyta rinkliava gali būti kelis kartus mažesnė nei išlaidos, skiriamos nuolatinei komercinių paslapčių apsaugai.

Taip pat išskirtini šie komercinių paslapčių apsaugos trūkumai:

1) komercinių paslapčių apsaugos apimtis yra siauresnė nei kitų intelektinės nuosavybės objektų. Komercinių paslapčių apsauga neriboja galimybės kitiems asmenims pasinaudoti apgražos inžinerija²⁴⁴. Todėl, jei pavyzdžiui, komercinę paslaptį sudaro inovatyvaus produkto sukūrimas, kiti asmenys gali išnagrinėti, išanalizuoti ir nustatyti iš ko ir kaip jis pagamintas, ir vėliau teisėtai naudotis atskleista paslaptimi. Komercinės paslaptys nesuteikia išimtinės teisės naudotis jomis ir drausti kitiems jomis naudotis. Tuo tarpu patentai ir dizaino apsauga užtikrina tokį apsaugos lygį;

2) kai komercinė paslaptis išviešinama, ji praranda teisinę apsaugą, todėl kiekvienas gali ja laisvai naudotis savo nuožiūra;

²⁴³ Matkevičius, A., *supra* note 10, p. 91.

²⁴⁴ Gaminio analizės būdas, norint nustatyti, iš ko ir kaip jis pagamintas.

3) komercinės paslapties apsaugos įgyvendinimas yra sudėtingesnis nei kitų pramoninės nuosavybės objektų. Komercinei paslapčiai suteikiamas apsaugos lygis skiriasi priklausomai nuo valstybės, kurioje saugoma paslaptis, tačiau apsauga laikoma pakankamai silpna, lyginant ją, pavyzdžiui su patentų apsauga²⁴⁵;

4) komercinė paslaptis gali būti užpatentuota kito asmens, jei šis asmuo sukurs atitinkamą informaciją teisėtai būdais.

Taigi geriausios apsaugos formos išrinkimas yra objektyviai neįmanomas, kadangi kiekviena pramoninės nuosavybės apsaugos forma gali būti ir geriausia, ir tinkamiausia, atsižvelgiant į konkretų saugomą objektą, jo savybes, objekto savininko tikslus bei daugelį kitų teisiškai reikšmingų aplinkybių.

Apibendrinant darytinos šios išvados: 1) komercinių paslapčių apsauga skiriasi nuo kitų intelektinės nuosavybės objektų apsaugos daugeliu požymių: saugojimo tikslais, terminais, administracinių procedūrų ir registracijos išlaidų (ne)buvimu. Pagrindiniu skirtumu galima laikyti komercinių paslapčių apsaugos apimtį – komercinių paslapčių apsauga grindžiama ne išimtinėmis teisėmis, o atsakomybe už neteisėtus veiksmus; 2) komercinių paslapčių ir kitų intelektinės nuosavybės objektų apsaugos privalumai yra santykiniai, todėl universalios geriausios apsaugos formos išskyrimas yra objektyviai neįmanomas, o komercinių paslapčių apsauga, kaip savarankiška pramoninės nuosavybės apsaugos forma, nėra pranašesnė už kitas apsaugos formas; 3) specialaus įstatymo, reglamentuojančio komercinių paslapčių apsaugą, priėmimas ir teisės normų, reglamentuojančių komercinių paslapčių apsaugos teisinius santykius, susistemimas padėtų užtikrinti geresnę ir kokybiškesnę komercinių paslapčių apsaugą.

²⁴⁵ World Intellectual Property Organization. *Patents or Trade Secrets?* [interaktyvus] [žiūrėta 2015-10-05] <http://www.wipo.int/sme/en/ip_business/trade_secrets/patent_trade.htm>.

IŠVADOS

1. Dėl komercinių paslapčių, kaip pramoninės nuosavybės objekto, ypatumų, jų teisinė apsauga yra itin specifiška. Specifiškumas pasireiškia per komercinių paslapčių savininkams suteikiamų teisių apimtį – nesuteikiamos išimtinės teisės, galima gintis tik nuo neteisėtų veiksmų komercinių paslapčių atžvilgiu; apsaugos neterminuotumą – apsaugos terminas neribojamas laike, tačiau apsauga tiesiogiai priklauso nuo paties komercinės paslapties savininko veiksmų, kokių protingų priemonių imsis savo nuosavybei apsaugoti; administracinių procedūrų nebuvimą – apsaugos įgijimas nesusijęs su objekto registracija tam tikrose institucijose, bet priešingai, yra susijęs su neviešumu, kadangi saugoma tik slapta (neabsoliučiai) informacija.
2. Komercinių paslapčių apsauga – kompleksiška: ji reglamentuojama tiek tarptautinės, regioninės bei nacionalinės teisės aktais; teisinė atsakomybė už neteisėtą jos naudojimą ir atskleidimą gali kilti tiek pagal civilinės, konkurencijos, darbo, baudžiamosios bei administracinės teisės normas; jų apsaugai turi būti taikomi ne tik įstatymuose įtvirtinti įpareigojimai, bet ir papildomose sutartinėse teisinėse apsaugos priemonėse – nekonkuravimo susitarimuose, konfidencialumo sutartyse šalių numatyti įsipareigojimai.
3. Lietuvos teismų praktikos analizė patvirtino, kad didžiausią grėsmę komercinių paslapčių apsaugai kelia darbuotojai. Šiuo metu teisės aktuose įtvirtintas darbuotojų pareigų, susijusių su komercinių paslapčių apsauga, teisinis reglamentavimas nėra pakankamai aiškus. Vien netiesioginės įstatyminės pareigos teisės aktuose įtvirtinimas tinkamos komercinių paslapčių apsaugos nuo darbuotojų daromų pažeidimų neužtikrina, o sutartiniai darbdavio ir darbuotojo santykiai dėl komercinių paslapčių saugojimo nėra teisiškai sureglamentuoti.
4. Darbo kodekso projekte siūlomas konfidencialumo sutarčių ir nekonkuravimo susitarimų teisinis reglamentavimas padėtų užtikrinti veiksmingesnę komercinių paslapčių apsaugą, tačiau įtvirtintos nuostatos apie apibrėžtą netesybų dydį vertintinos kritiškai, kadangi turėtų neigiamos įtakos komercinių paslapčių savininkų teisių gynimui ir neprisidėtų prie problemų, kylančių teismuose įrodinėjant komercinių paslapčių savininkams padarytų nuostolių dydį sprendimo.
5. Dabartinis teisinis reguliavimas, įtvirtintas Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 4 dalyje, yra painus, neaiškus šios normos taikymas subjektų atžvilgiu, o tai daro neigiamą įtaką komercinių paslapčių apsaugos tinkamam užtikrinimui. Kadangi daugiausia problemų dėl Konkurencijos įstatymo taikymo kyla sprendžiant ginčus, susijusius su darbuotojų atliktais neteisėtais veiksmais, o ne kitų sutartinius santykius su ūkio subjektais turinčiais

asmenimis, teigtina, kad tinkamesnis būdas aiškiai reglamentuoti darbuotojo pareigas, susijusias su komercinių paslapčių teisine apsauga, yra tokių teisės normų įtvirtinimas darbo teisinius santykius reglamentuojančiame teisės akte.

6. Bylose dėl komercinių paslapčių teisinės apsaugos pažeidimų įrodinėjimas dažniausiai vyksta netiesioginiais įrodymais, kadangi komercinių paslapčių savininkams galimybės pateikti tiesioginių įrodymų yra ribotos. Tokia įrodinėjimo specifika turi ypatingą reikšmę, kadangi neatsižvelgus į šios kategorijos byloms keliamą įrodinėjimo standartą ir netinkamai paskirsčius tarp ginčo šalių įrodinėjimo pareigą, komercinės paslapties savininkui dažnai būtų neįmanoma įrodyti neteisėto pasinaudojimo komercine paslaptimi fakto. Žemesnės instancijos teismai vis dar netinkamai taiko įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo taisykles ir taiko per aukštą įrodinėjimo standartą, nors formaliai priimamuose sprendimuose ir nurodo, kad įrodinėjimas vyksta netiesioginiais įrodymais. Europos Komisijos siūlomoje Direktyvoje įtvirtintas teisinis reglamentavimas teigiamos įtakos neteisėtų veiksmų ir padarytos žalos dydžio įrodinėjimui neturės.
7. Civilinėse bylose šiurkštus darbo pareigų pažeidimas taip pat gali būti įrodinėjamas (vien tik) netiesioginiais įrodymais. Tačiau dėl paliečiamų interesų – atleidimas už šiurkštų darbo pareigų pažeidimą gali turėti itin neigiamos įtakos atleidžiamam darbuotojui dėl galimybės susirasti kitą darbą, jo reputacijos pablogėjimo ir pan. – šiurkštus darbo pareigų pažeidimas turi būti įrodytas tokiu laipsniu, kad nekiltų jokių pagrįstų abejonių šio fakto buvimu.
8. Teismų praktika bylose, kuriose sprendžiami su komercinių paslapčių apsaugos pažeidimais susiję klausimai, palaipsniui plečiasi, tačiau dar nėra nuosekli. Žemesnės instancijos teismai dažnai neįsigilinę į bylos esmę, tinkamai neįvertinę svarbių faktinių aplinkybių ir nesusieję jų į bendrą visumą, atmeta įmonių, prašančių apginti jų pažeistas teises dėl neteisėto komercinės paslapties atskleidimo, reikalavimus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas grąžina teismams iš naujo nagrinėti tokias bylas ir procesas grįžta į apeliacinę instanciją. Kadangi žala įmonei dėl komercinės paslapties atskleidimo ir nesąžiningos konkurencijos veiksmų atsiranda labai greitai išėjus darbuotojui kartu su įmonės komercinėmis paslaptimis ir įsisteigus naujoms įmonėms, toks kelis metus besitęsiantis teisminis procesas labai neigiamai veikia komercinių paslapčių turėtojus ir mažina komercinių paslapčių apsaugos formos patrauklumą.

PASIŪLYMAI

1. Siekiant veiksmingesnės komercinių paslapčių apsaugos, siūlytina darbo teisinius santykius reglamentuojančiame teisės akte įtvirtinti nuostatą, kuri numatytų tiesioginę darbuotojų pareigą saugoti darbdavio komercines paslaptis.
2. Siūlytina keisti Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 4 dalį, ta apimtimi, kuri reglamentuoja darbuotojų pareigas, susijusias su komercinių paslapčių saugojimu. Siekiant teisinio aiškumo ir teismų praktikos vieningumo, darbuotojų pareigą saugoti komercines paslaptis apibrėžtą terminą, siūlytina įtvirtinti darbo teisinius santykius reglamentuojančiame teisės akte.
3. Kadangi dažniausiai nukentėjusių komercinių paslapčių savininkų prašomų atlyginti ir teismų priteisiamų nuostolių suma ženkliai skiriasi, siekiant palengvinti pažeidimų įrodinėjimą ir žalos dydžio nustatymą teisme, siūlytina komercinių paslapčių savininkams komercines paslaptis saugoti konfidencialumo sutartyse nustatant atitinkamo dydžio baudas, kas leistų nesigilinti į grynojo pelno kriterijų.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Monografijos ir straipsnių rinkiniai

1. Alces, P.A.; See, H. F. *The Commercial Law of Intellectual Property*. Aspen Publishers, 1994;
2. Alces, P.A.; Frisch, D.; Kesan, J.P.; See, H. F. *The Commercial Law of Intellectual Property*. 2006 Cumulative Supplement. Aspen Publishers, 2006;
3. Arup, C. *Innovation, Policy and Law. Australia and the International High Technology Economy*. Cambridge: New York, NY, USA: Cambridge University Press, 1993;
4. Bainbridge, D.I. *Intellectual Property*. 8th Edition. Harlow: Pearson, 2010;
5. Barrett, M. *Intellectual Property. Cases and Materials. American Casebook Series*. 3rd Edition. West Group, 1995;
6. Bagdanskis, T. *Darbuotojų materialinės atsakomybės raida ir tobulinimo perspektyvos Lietuvoje*. Iš: Lietuvos darbo teisės raida ir perspektyvos: Liber Amicorum et Collegarum Profesorei Genovaitei Dambrauskienei. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla, 2010;
7. Birštonas, R. et al. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2010;
8. Caenegem, W. *Intellectual Property Law and Innovation*. Cambridge University Press, October, 2007;
9. Cornish, W. *Intellectual Property. Cases and Materials on*. London: Sweet and Maxwell, 2006;
10. Dreyfuss, R. C; Kwall, R. R. *Intellectual Property. Cases and Materials on Trademark, Copyright and Patent Law. University Casebook Series*. Foundation Press, 2002 Supplement;
11. Landes, W.M.; Posner, R.A. *The Economic Structure of Intellectual Property Law*. London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2003;
12. Macqueen, H.; Waelde, C.; Laurie, G. *Contemporary Intellectual Property. Law and Policy*. Oxford University Press, 2007;
13. Mizaras, V. *Autorių teisė: monografija*. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2008;
14. Nekrošius, I., Nekrašas, V. ir kt. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai*. Vilnius: Justitia, 2004;
15. Roper, C. *Trade Secret Theft, Industrial Espionage, and the China Threat*. CRC Press Taylor & Francis Group, 2013;
16. Stonkienė, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011;

17. Tiažkijus, V. *Darbo teisė: teorija ir praktika*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2005;
18. Ušpalienė, R. *Komercinė paslaptis ir jos sauga*. Lietuvos informacijos institutas. Vilnius 1997;
19. Žilinskas, V. J.; Kasperavičius, P.; Kiškis, M. *Intelektinė nuosavybė ir jos teisinė apsauga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007.

Disertacijos

1. Martišienė, B. *Darbo santykių reguliavimo civiliniai teisiniai aspektai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2012;
2. Matkevičius, A. *Bendrovės komercinių paslapčių apsauga*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2008;
3. Švedas, P. *Baudžiamoji atsakomybė už literatūros, mokslo, meno kūrinio ar gretutinių teisių objekto neteisėtą atgaminimą, neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2011.

Moksliniai straipsniai

1. Bagdanskis, T. Kaip atleisti prasikaltusį? Atleidimo pagrindas – komercinės paslapties atskleidimas. *Juristas*. 2006, Nr. 9: 23-30;
2. Bagdanskis, T. Nekonkuravimo susitarimų, sudaromų tarp darbdavio ir darbuotojo, reglamentavimo ir taikymo problemos. *Jurisprudencija*. 2013, 20(3): 1175–1194.
3. Čaikovski, A. Komercinės paslaptys: teisinė problematika. *Justitia*, 1999 m., Nr. 5-6;
4. Davulis, T. Nekonkuravimo susitarimai Lietuvos darbo teisėje. *Juristas*, 2006, Nr. 4:3-14;
5. Krasauskas, R. Nekonkuravimo susitarimai darbo teisėje. Ar darbuotojas ir darbdavys lygiaverčiai konkurentai? *Jurisprudencija*, 2008 8(110): 41-49;
6. Matkevičius, A. Bendrovės komercinės paslapties objektas. *Jurisprudencija*. 2007, 10 (100): 84-91;
7. Matkevičius, A. Civilinė atsakomybė bendrovės komercinių paslapčių apsaugos pažeidimų atvejais. *Jurisprudencija*. 2008, 5 (107): 50-60;
8. Kiškis, M., Šulija, G. Baudžiamoji atsakomybė už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus Europos valstybėse. *Teisė*. 2003, 49: 52-65;
9. Panomariovas, A. Viešai neskalbiamą informaciją – paslaptis kaip socialinis teisinis reiškiny. *Jurisprudencija*, 2002, 32(24): 83-94;
10. Panomariovas, A.; Rudzkis, T. Ar pakankamas paslapčių reglamentavimas Lietuvos Respublikos teisės aktuose? *Justitia*, 1999 m. T. 2 (20);

11. Petravičiūtė, A. Nekonkuravimo susitarimai tarp darbuotojo ir darbdavio: esmė ir teisinio reglamentavimo ypatumai. *Teisė*, 2007, Nr. 65:144-150;
12. Siurblytė, G. Atsakomybė už neteisėtą komercinės paslapties įgijimą, atskleidimą ar jos naudojimą. *Justitia*. 2008, 3 (69):41-52;
13. Stonkienė, M. Žinių nuosavybės teisių apsauga verslo organizacijoje. *Informacijos mokslai*, Nr. 40, 2007;
14. Ščukas, L. Darbdavio ir darbuotojo konkurencijos draudimo sutartis. *Verslo žinios. Karjera ir vadyba*, 2004, Nr. 8;
15. Tatol, R. Nekonkuravimo susitarimų su įmonės darbuotojais sudarymo tvarka ir vertinimas. *Societal Innovations for Global Growth*. 2012, 1(1): 949-961;
16. Venslovas, J. Ar darbdavys, atleidęs darbuotoją iš darbo nesant pastarojo kaltės, gali įgyvendinti konkurencijos ribojimo sutartį? *International Journal of Baltic Law*. 2005, 2(2): 75-97;

Elektroniniai leidiniai

1. Bishop, D.R.; Dimitroff, S.D.; Mohr, K.D. *Non-competes, Confidentiality Agreements, And Trade Secrets. 24th Annual Advanced Civil Trial Course*. Chapter 21. <https://www.pdfFiller.com/en/project/46911349.htm?form_id=335445>;
2. Burbulienė, R. Komercinių (gamybinių) paslapčių svarba versle. 2009-09-18 <<http://lt.lt.allconstructions.com/portal/categories/71/1/0/1/article/9411/komerciniu-gamybiniu-paslapciu-svarba-versle>>;
3. Dauderienė, B. Išradimas ar komercinė paslaptis. 2012-10-29 <<http://www.easystart.lt/lt/kategorijos/idomu/idomu/isradimas-ar-komercine-paslaptis.html>>;
4. *Employment and Labor Lawyers International. Non competition covenants*. <<http://lexellent.it/WP/wp-content/uploads/2013/06/ELLINT-Non-Competition-Covenants-at-a-Glance.pdf>>;
5. Europos Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) apsaugos nuo neteisėto gavimo, naudojimo ir atskleidimo. COM/2013/0813 final - 2013/0402 (COD) Briuselis, 2013-11-28. <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52013PC0813>>;
6. Europos Komisijos pranešimas spaudai „Komisija siūlo taisykles, kuriomis siekiama padėti apsaugoti nuo konfidencialios verslo informacijos vagysčių“. Briuselis, 2013-11-28 <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-1176_lt.htm>;

7. Europos Komisijos tarnybų darbinis dokumentas „Poveikio vertinimo santrauka“ Pridedamas prie dokumento „Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) apsaugos nuo neteisėto gavimo, naudojimo ir atskleidimo“, SWD(2013) 472 final, Briuselis, 2013-11-28. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013SC0472&from=lt>>;
8. Friedman, D.D.; Landes, M.W.; Posner, A.R. Some Economics of Trade Secret Law. *JOURNAL OF ECONOMIC PERSPECTIVES*. 1991, 5(1): 61-72, <http://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.5.1.61>>;
9. Law Firm of Powell Goldstein Frazer & Murphy LLP. *Summary of Convents Not to Compete: A Global Perspective*. 2009. https://www.fenwick.com/FenwickDocuments/RS_Summary-of-Covenants.pdf>;
10. Liatukas, M. Darbuotojų kaita ir komercinės paslaptys. *Verslo žinios*. 2014-06-13 <http://vz.lt/archive/blog/2014/6/13/darbuotoju-kaita-ir-komercines-paslaptys>>;
11. Lietuvos Respublikos darbo kodekso projekto ataskaita. < <http://www.socmodelis.lt/wp-content/uploads/Darbo-kodekso-projektas.pdf>>;
12. Mizaras, V. *Intelektinės nuosavybės teisė*. http://web.vu.lt/tf/v.mizaras/dokumentai/INT_Pagrindai.pdf>;
13. Pooley, J. Trade Secrets: the other IP right. *WIPO MAGAZINE* http://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2013/03/article_0001.html>;
14. Sheikh, T. Trade Secrets and Employee Loyalty. *WIPO MAGAZINE*. http://www.wipo.int/sme/en/documents/trade_secrets_employee_loyalty.html#emp>;
15. Sheikh, T. Trade Secrets Are Gold Nuggets: Protect Them. *WIPO MAGAZINE* http://www.wipo.int/sme/en/documents/trade_secrets_employee_loyalty.html#1>;
16. *The Value Of Corporate Secrets. How Compliance and Collaboration Affect Enterprise Perceptions of Risk*. 2010. <https://www.nsi.org/pdf/reports/The%20Value%20of%20Corporate%20Secrets.pdf>>;
17. World Intellectual Property Organization. *Patents or Trade Secrets?* http://www.wipo.int/sme/en/ip_business/trade_secrets/patent_trade.htm>;
18. Žeimantas, V. Komercinę paslaptį galima atskleisti po metų. *Verslo žinios*. 2015-07-28 <http://vz.lt/vadyba/finansai-apskaita/2015/07/28/komercine-paslapti-galima-atskleisti-po-metu>>.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės žinios*.1985, Nr. 1-1;
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*.2003, Nr. 123-5574;
3. Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598;
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*.2000, Nr. 89-2741;
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262;
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340;
7. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *Valstybės žinios*.2002, Nr. 64-2569;
8. Lietuvos Respublikos dizaino įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 112-4980;
9. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 31-1010;
10. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 30-856;
11. Lietuvos Respublikos patentų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 8-120;
12. Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas. *Valstybės žinios*.2000, Nr. 92-2844;
13. Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 4-29.

Tarptautinės sutartys

1. Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 75-1796;
2. Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 46-1620.

Užsienio valstybių teisės aktai

1. California Business and Professions Code <<http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/displaycode?section=bpc&group=16001-17000&file=16600-16607>>;
2. Economic Espionage Act <<http://www.economicespionage.com/EEA.html>>;
3. Italijos civilinis kodeksas <http://www.jus.unitn.it/cardozo/Obiter_Dictum/codciv/Lib5.htm>;
4. Olandijos civilinis kodeksas <<http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook077.htm>>;
5. The Uniform Trade Secret Act <http://www.uniformlaws.org/shared/docs/trade%20secrets/utsa_final_85.pdf>;

6. Vokietijos Komercinis Kodeksas.

http://www.archive.org/stream/germancommercial00germuoft/germancommercial00germuoft_djvu.txt.

Teismų praktika

1. Klaipėdos apygardos teismo 2011 m. vasario 24 d. sprendimas civilinėje byloje *J. V. v. UAB „Arijus“* (bylos Nr. 2A-363-460/2011);
2. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 28 d. sprendimas civilinėje byloje *R. D. v. UAB „Putokšnis“* (bylos Nr. 2A-204/2011);
3. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Eksparas“ v. UAB „Sparus“, V. Š., S. S.* (bylos Nr. 2A-1819/2013);
4. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Trans Asia“ v. M. M., UAB „Global Trans group“* (bylos Nr. 2A-76-178/2015);
5. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 7 d. sprendimas civilinėje byloje *UAB „TRANSEKSPEDICIJA“ v. UAB „Lastra“, L. A., S. V. ir A. S.* (bylos Nr. 2A-278-370/2015);
6. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 16 d. sprendimas civilinėje byloje *AUTO EXPRESS v. I. B. ir TIROLA* (bylos Nr. 2A-183-516/2015);
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje *R. B. v. UAB* (bylos Nr. 3K-3-584/2003);
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 5 d. nutartis civilinėje byloje *D. B. v. UAB „Kemira GrowHow“* (bylos Nr. 3K-7-408/2003);
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. ir kt. v. AB „Panevėžio duona“* (bylos Nr. 3K-3-513/2004);
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *G. K. v. UAB „Baltijos parkai“* (bylos Nr. 3K-3-351/2006);
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje *G. Z. v. AB „Parex bankas“ Vilniaus filialas* (bylos Nr. 3K-3-499/2006);

12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Baldų rojus“ v. G. O.* (bylos Nr. 3K-3-197/2007);
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *ŽŪB „Vanaginė v. Lietuvos Respublika* (bylos Nr. 3K-3-305/2007);
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Docpartner“ v. L. V.* (bylos Nr. 3K-3-415/2007);
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „ACUMEN v. UAB „ROVĖ“* (bylos Nr. 3K-3-469/2009);
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje *J. V. v. UAB „Arijus“* (bylos Nr. 3K-3-423/2010);
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje *R. D. v. UAB „Putokšnis“* (bylos Nr. 3K-3-303/2011);
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje *J. V. v. UAB „Arijus“* (bylos Nr. 3K-3-354/2011);
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje *E. D. B. v. UAB „Žaibo ratas Vilnius“ ir kiti* (bylos Nr. 3K-3-366/2011);
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „NTB Namėjos grupė“ v. UAB „Naminta“, J. V.* (bylos Nr. 3K-3-472/2011);
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Miesto energija“ v. J. A. K.* (bylos Nr. 3K-3-255/2012);
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Diteilas“ v. UAB „Chemika“, E. G.* (bylos Nr. 3K-3-326/2012);
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „JG reklamos dovanos“ D. S. ir UAB „Verslo inkorporacijos centras“* (bylos Nr. 3K-3-377/2013);
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Marilita“ v. A. B. ir R. Č.* (bylos Nr. 3K-3-401/2013);

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Rūdupis“ v. Varėnos rajono savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-495/2013);
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *„Lintera“ v. L. G., BUAB „Profit-T“* (bylos Nr. 3K-3-676/2013);
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje *AB Danske Bank A/S v, UAB „Kaminera“* (bylos Nr. 3K-3-418/2014);
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Transekspedicija“ v. UAB „Lastra“, L. A., S. V., A. S.* (bylos Nr. 3K-3-447/2014);
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Cleanex“ v. UAB „Romula“ ir L. Z.* (bylos Nr. 3K-3-524/2014);
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Liuks“ v. AB „Farmak“* (bylos Nr. 3K-3-156-687/2015);
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB Auto express“ v. UAB „Vlantana Spedition“, A. T.* (bylos Nr. 3K-3-317-916/2015);
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Big trans“ v. UAB Lietuvos pervežimo bendrovė ir R. K.* (bylos Nr. 3K-3-421-695/2015).

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Magistro baigiamajame darbe išanalizuoti pramoninės nuosavybės objekto – komercinių paslapčių ypatumai, išnagrinėtas jų teisinis reglamentavimas ir teisinės apsaugos problemos. Pirmame šio darbo skyriuje atskleidžiama komercinės paslapties samprata bei informacijos priskyrimo komercinei paslapčiai problematika. Antrajame darbo skyriuje nagrinėjamos tam tikros teisinės atsakomybės už komercinės paslapties atskleidimą rūšys, aptariami komercinių paslapčių apsaugos ypatumai darbo santykiuose, konfidencialumo sutarčių ir nekonkuravimo susitarimų reikšmė komercinių paslapčių apsaugoje bei komercinės paslapties atskleidimo įrodinėjimo problematika. Trečiajame skyriuje aptariami bendri intelektinės nuosavybės požymiai bei komercinės paslapties santykis su kitais intelektinės nuosavybės objektais.

Reikšminiai žodžiai: komercinių paslapčių apsauga, pramoninės nuosavybės objektai, teisinė atsakomybė.

The final Master's thesis analyses peculiarities of trade secrets of industrial property object, their legal regulation, and issues of legal protection. The first chapter of this thesis reveals the concept of trade secret and issues with labelling the information as a trade secret. The second chapter of the thesis analyses certain types of legal liability for disclosing a trade secret, discusses peculiarities of protecting trade secrets in work relations, the significance of confidentiality agreements and non-competition agreements in protection of trade secrets, as well as the issues of proving the disclosure of trade secret. The third chapter presents general features of correlation between the intellectual property, trade secret and other objects of intellectual property.

Keywords: protection of trade secrets, objects of industrial property, legal liability.

SANTRAUKA

Komercinės paslapties, kaip pramoninės nuosavybės objekto, teisinės apsaugos ypatumai

Komercinėms paslaptims, palyginus su kitais pramoninės nuosavybės objektais, ilgą laiką buvo skiriamas mažiausias dėmesys. Pasikeitus verslo aplinkai komercinių paslapčių reikšmė išaugo ir kartu išryškino su jų teisine apsauga susijusias problemas. Nors Lietuvos teisės doktrinoje komercinių paslapčių apsaugos temai skiriama vis daugiau dėmesio, tačiau kompleksiško požiūrio ir sisteminių analizių vis dar trūksta. Pagrindinis šio baigiamojo darbo tikslas buvo atskleisti komercinių paslapčių, kaip itin specifiško pramoninės nuosavybės objekto, teisinės apsaugos ypatumus bei išanalizuoti jų teisinėje apsaugoje kylančias problemas. Baigiamasis darbas susideda iš trijų skyrių. Pirmasis skyrius skirtas komercinių paslapčių sampratai atskleisti, antrasis - išsamiau išanalizuoti teisinės atsakomybės už komercinių paslapčių pažeidimų taikymo ypatumus, išskiriant pagrindines komercinių paslapčių apsaugos grėsmes ir problemas, kylančias ginant pažeistas teises, trečiasis skyrius skirtas komercinių paslapčių, kaip pramoninės nuosavybės objekto, specifikai atskleisti, analizuojant jas bendrame intelektinės nuosavybės kontekste. Atsakant į darbe išsikeltus uždavinius paaiškėjo, jog didžiausią grėsmę komercinių paslapčių apsaugai kelia darbuotojai, kurių pareigos, susijusios su komercinių paslapčių apsauga, nėra tinkamai reglamentuotos. Kadangi komercinių paslapčių teisinė apsauga siejama su tam tikrais komercinių paslapčių savininko aktyviais veiksmais ir pastangomis siekiant apsaugoti savo nuosavybę, didelę svarbą komercinių paslapčių apsaugoje įgyja konfidencialumo sutartys ir nekonkuravimo susitarimai. Jie šiuo metu priskiriami civiliniams teisiniams santykiams, nepriklausomai nuo šiuos susitarimus sudarančių šalių. Tačiau Lietuvoje imtasi iniciatyvos konfidencialumo sutartis ir nekonkuravimo susitarimus, sudaromus tarp darbdavio ir darbuotojo, bei tam tikrus kitus klausimus, susijusius su komercinių paslapčių apsauga, reglamentuoti darbo teisės normomis. Taip pat išanalizavus Lietuvos teismų praktiką paaiškėjo, kad bylose dėl komercinių paslapčių apsaugos pažeidimų ypatingą reikšmę turi įrodinėjimo netiesioginiais įrodymais specifika, kadangi komercinių paslapčių savininkai dėl ribotos galimybės pateikti tiesioginius įrodymus savo pažeistas teises dažnai įrodinėja vien tik netiesioginiais įrodymais. Darbo pabaigoje yra pateikiami konkretūs pasiūlymai, susiję su aiškesniu darbuotojų pareigų, saugant komercines paslaptis, teisiniu reglamentavimu, kurie turėtų padėti užtikrinti geresnę ir veiksmingesnę komercinę paslapčių teisinę apsaugą.

SUMMARY

Peculiarities of Legal Protection of Trade Secret, as the Object of Industrial Property

For a long time, trade secrets were a minor topic, compared to other objects of industrial property. The significance of trade secrets has grown after the change in business environment, emphasizing the issues related to their legal protection. Although, the doctrine of Lithuania law focuses on this topic more and more, but there is a lack of complex attitude and systematic analyses. The main goal of this thesis was to reveal the peculiarities of legal protection of trade secret, as the very specific object of industrial property and to analyse issues occurring in legal protection. The final thesis consists of three chapters. The first chapter reveals the concept of trade secret, the second – to analyse peculiarities of legal liability for violating the application of trade secrets, distinguishing main threats and problems of protecting trade secrets, resulting from defending the violated rights, and the third chapter reveals the specificity of trade secrets, as the object of industrial property, by analysing them in the general context of intellectual property. The completed research tasks showed that the greatest threat to protection of trade secrets is inadequately regulated employees, whose position is related to protection of trade secrets. Since legal protection of trade secrets is associated with certain active actions performed by the owner of trade secrets and effort, in order to protect his/her property, confidentiality agreements and non-competition agreements acquire the great importance in protection of trade secrets. Currently, they are considered to be civil legal relations, despite the parties that have concluded these agreements. However, in Lithuania, there was an initiative to regulate confidentiality agreements and non-competition agreements that are concluded between the employer and the employee, as well as certain other issues related to protection of trade secrets, based on the norms of labour law. Also, the analysis of Lithuanian court practice showed that in the cases of protection of trade secrets, the specificity of proving the breaches in protection of trade secrets by indirect evidence has a great importance, since the owners of trade secrets have limited options to provide direct evidence, and as a result, have to provide only indirect evidence. Specific suggestions, related to more particular legal regulation of the employee positions in protecting trade secrets that should help ensuring a better and more effective legal protection of trade secrets, are provided at the end of the thesis.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2015-11-28

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau - Universitetas), teisės fakulteto, civilinės teisės studentė Dovilė Vištartaitė, patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Komerčinės paslapties, kaip pramoninės nuosavybės objekto, teisinės apsaugos ypatumai“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)